

การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
: กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

นายพระ พิพัฒน์โยธะพงศ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-7106-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ACCOMMODATION MANAGEMENT OF HOME STAY FOR ECOTOURISM
: A CASE STUDY OF PHUTHAI CULTURAL VILLAGE OF BAN KHOK KONG,
KUCHINARAI DISTRICT, KALASIN PROVINCE

Mr. Potchara Pipatanayothapong

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic year 2004

ISBN 974-17-7106-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา
หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
โดย นายพชร พิชฒนโยธะพงศ์
สาขาวิชา เคหการ
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพลชัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพลชัย)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ มาณพ พงศทัต)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ปรีดี บุรณศิริ)

.....กรรมการ
(นางอรุณศรี ศรีเมฆานนท์ ศาสตราธิบดี)

พจนานุกรม : การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี (ACCOMMODATION MANAGEMENT OF HOME STAY FOR ECOTOURISM : A CASE STUDY OF PHUTHAI CULTURAL VILLAGE OF BAN KHOK KONG, KUCHINARAI DISTRICT, KALASIN PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพลชัย, 167 หน้า. ISBN 974-17-7106-1.

การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิธีการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งพักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี และได้กำหนดกรอบในการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการ และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว รวม 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการองค์การ การจัดการด้านกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

กลุ่มประชากรในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มคือ (1) กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน จำนวน 33 หลัง (2) กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์ จำนวน 2 หลัง (3) กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 95 หลัง (4) กลุ่มผู้นำชุมชน และ (5) กลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างของกลุ่มประชากรที่ (1) ถึง (4) นับเป็นจำนวนร้อยละ 100 และในกลุ่มตัวอย่างที่ (5) ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547 – กุมภาพันธ์ 2548 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 65 คน แต่ตอบแบบสอบถามเพียง 51 คน คิดเป็นร้อยละ 78.5 ในการศึกษาได้ออกแบบสอบถามจำนวน 4 แบบ โดยแบบสอบถามที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ของเจ้าของบ้าน ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ (1) แบบสอบถามที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชนในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ (1) (2) และ (3) และแบบสอบถามที่ 3 เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ (5) และแบบสอบถามที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ (4) นอกจากนี้ ยังมีการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต และการบันทึกภาพร่วมด้วย

ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปในหมู่บ้านโคกโก่ง ได้เปิดโฮมสเตย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2547) นับเป็นเวลา 6 ปี มีรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางและการปฏิบัติ สภาพทั่วไปในหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านชนบท ที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย และดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร พื้นที่ในหมู่บ้านร้อยละ 90 ไร่ทำนา แหล่งพักอาศัยส่วนใหญ่เป็นอาคารครึ่งอิฐครึ่งไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง เช่นเดียวกับบ้านโดยทั่วไปในภาคอีสาน ในหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ และชาวบ้านมีวิถีผูกพันกับป่าและภูเขา ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ การจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งพบว่า (1) มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือ และพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อน คือ ไม่มีการแบ่งงานให้มีผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (2) การจัดการด้านกายภาพพบว่าหมู่บ้านโคกโก่งไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงไม่น่าสนใจ ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีการจัดการเพียงบำรุงรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนใหญ่สามารถทำได้เรียบร้อย และนักท่องเที่ยวพอใจ (3) การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการเองโดยชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวน้อย จึงต้องการการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว (4) ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงควรให้การสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่มเติม สำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้านพัก และแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จากเดิมที่มีการจัดสรรสำหรับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น (5) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเช่น ในช่วงฤดูเกี่ยวข้าวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยเพื่อเพิ่มจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน (6) ชัดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่ชุมชนสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ แต่จะต้อคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และมีการจัดการขยะและน้ำเสียในหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ควรเร่งดำเนินการได้แก่ การจัดให้มีกิจกรรมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง และจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

ภาควิชา.....เคหการ.....

ลายมือชื่อ นิสิต.....

สาขาวิชา.....เคหการ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา.....2547.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4674148125 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : HOME STAY / ACCOMMODATION / MANAGEMENT / ECOTOURISM

POTCHARA PIPATANAYOTHAPONG : ACCOMMODATION MANAGEMENT OF HOME STAY FOR ECOTOURISM : A CASE STUDY OF PHUTHAI CULTURAL VILLAGE OF BAN KHOK KONG, KUCHINARAI DISTRICT, KALASIN PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. SAOWALUCK LERTBUT SURAPOLCHAI, DBA. 167 pp. ISBN 974-17-7106-1.

The purpose of this research was to study the accommodation management of home stay for ecotourism and to investigate the conditions and environment of the accommodation of a culturally prominent community Ban Khok Kong, Kuchinarai District, Kalasin Province. The study according to the scope of accommodation management: organizing management, physical management, marketing management, financial management, activities management and environmental management.

There were 5 groups of samples: (1) 33 home stays (2) 2 ex-home stays (3) 95 normal houses (4) community leader and (5) 51 tourists. The sample groups (1)-(4) are 100%. There were 4 questionnaires for this research. The first questionnaire for group (1) focused on accommodation management of home stay. The second questionnaire for groups (1), (2) and (3) were about community attitude toward community-based tourism. The third questionnaire for group (5) focused on attitudes toward tourist satisfaction, and the fourth questionnaire for group (4) was about community information database. Observation and photography were also used in this research.

Results found that Ban Khok Kong was established in 1998 as a community presenting home stay accommodation ecotourism or community-based tourism. Ban Khok Kong has retained much of its rural culture. Most people are farmers and 90% of the land is used for farming. Most accommodation use mixed materials with timber and brick and are one-story houses on stilts the same as normal rural Isan homes. There is only one Buddhist temple in the village, and it is used for many activities. The villagers depend on the forest and mountains as sources for food and water. Result its also found that (1) Ban Khok Kong offers community-based tourism and managed is through participation public where the community agrees to follow sustainable tourism management. The weakness is no one controls tourism promotion activities and they have no contact with consultants. (2) The structures of Ban Khok Kong have no identity and so this is not a selling point for tourism. Furthermore is just cleaning and maintenance by a host. (3) Promotion managed by the community doesn't reach it's target group ; thus, there is a lack of tourists. Support by related institutes is needed to reach target groups and increase the number of tourists. (4) The community needs funding to maintain home stays and tourist attractions. Furthermore, they need support in tourism entertainment activities. (5) The community's tourism activities now only present the community's culture and lifestyle with the forest and mountains. (6) Capacity depends on the quantity of accommodation and it is necessary to consider the environment, rubbish and waste water management. It recommended the communities in the area cooperate to offer more and varied activities.

Department of.....Housing..... Student's signature.....

Field of study.....Housing..... Advisor's signature.....

Academic year.....2004..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาครั้งนี้สามารถบรรลุผลได้โดยความช่วยเหลือในการให้คำชี้แนะ และข้อคิดเห็นต่างๆ จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุตร สุรพลชัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุณีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ อาจารย์ ดร.นพดล ตั้งสกุล อาจารย์ กุลศรี สุริยเดชสกุล และคุณอรุณศรี ศรีเมฆานนท์ ศาสตรานิติ ที่ได้ให้คำปรึกษาและให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชาวผู้ไทย และหมู่บ้านโคกโก่ง รวมทั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์นี้ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ รองศาสตราจารย์ มานพ พงศทัต และอาจารย์ปรีดี บุรณศิริ

ขอขอบคุณชาวหมู่บ้านโคกโก่งที่ได้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ด้วยความเต็มใจโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านโคกโก่งและครอบครัว ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลทุกอย่างด้วยความเต็มใจ

ขอขอบคุณผู้ที่ให้กำลังใจในการทำงานครั้งนี้อยู่เสมอ ทุกคนในครอบครัว เพื่อนทุกคน โดยเฉพาะชาวเคหการ รุ่น 16 และเจ้าหน้าที่ภาควิชาเคหการทุกท่าน

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับข้าพเจ้าให้สามารถศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.4 สมมติฐานการศึกษา.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.7 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	8
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการ และการจัดองค์การ.....	9
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	16
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	19
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	27
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	36
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	45
2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์.....	50
2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว.....	56
2.9 แนวความคิดเกี่ยวกับการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	58
2.10 ลักษณะแหล่งพักอาศัยของชุมชนผู้ไทย.....	59
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	60

บทที่ 3	วิธีวิจัย.....	63
	3.1 การกำหนดขอบเขตข้อมูล.....	63
	3.2 สมมติฐานการศึกษา.....	66
	3.3 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง.....	66
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	68
	3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	69
	3.6 การสร้างเครื่องมือ.....	69
	3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
	3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	73
บทที่ 4	ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
	4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้านโคกโก่ง.....	74
	4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์.....	86
	4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชน.....	114
	4.4 ข้อมูลนักท่องเที่ยวและความคิดเห็น.....	115
บทที่ 5	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	121
	5.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบัน.....	121
	5.2 การจัดองค์การและการบริหารจัดการ.....	122
	5.3 การจัดการด้านกายภาพ.....	123
	5.4 การจัดการด้านการตลาด.....	128
	5.5 การจัดการการเงิน.....	129
	5.6 การจัดการด้านกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว.....	130
	5.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม.....	131
บทที่ 6	สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	134
	6.1 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	134
	6.2 ข้อเสนอแนะ.....	144

รายการอ้างอิง.....	148
ภาคผนวก.....	152
ภาคผนวก ก.....	153
ภาคผนวก ข.....	158
ภาคผนวก ค.....	165
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	167

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง จำแนกตามเพศ.....	77
ตารางที่ 4.2	แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง จำแนกตามระดับอายุ.....	77
ตารางที่ 4.3	แสดงอาชีพของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	78
ตารางที่ 4.4	แสดงระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	78
ตารางที่ 4.5	รายชื่อโฮมสเตย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	90
ตารางที่ 4.6	บ้านที่ใช้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์.....	96
ตารางที่ 4.7	จำนวนสมาชิกในบ้าน จำแนกตามหลัง.....	98
ตารางที่ 4.8	ระดับอายุของผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์.....	99
ตารางที่ 4.9	เพศของผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์.....	99
ตารางที่ 4.10	ลักษณะบ้าน.....	99
ตารางที่ 4.11	วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง.....	100
ตารางที่ 4.12	แสดงจำนวนห้องพักที่มีในบ้านทั้งหมด.....	101
ตารางที่ 4.13	แสดงจำนวนห้องน้ำที่มีในบ้านทั้งหมด.....	101
ตารางที่ 4.14	พื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ในบ้าน.....	101
ตารางที่ 4.15	พื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว.....	102
ตารางที่ 4.16	พื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว.....	103
ตารางที่ 4.17	การให้บริการอาหาร.....	103
ตารางที่ 4.18	การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก.....	103
ตารางที่ 4.19	กิจกรรมและการประกอบอาชีพของเจ้าของบ้าน.....	104
ตารางที่ 4.20	แสดงการประกอบกิจกรรม/อาชีพ ขณะมีนักท่องเที่ยว.....	105
ตารางที่ 4.21	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน.....	105
ตารางที่ 4.22	กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้าน.....	107
ตารางที่ 4.23	การมีส่วนร่วมทางการตลาด.....	108
ตารางที่ 4.24	ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์.....	112
ตารางที่ 4.25	จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน 1 เดือน.....	114
ตารางที่ 4.26	ความคิดเห็นต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน.....	115
ตารางที่ 4.27	จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่งในปี พ.ศ.2546 – 2548.....	116

ตารางที่ 4.28 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ.....	117
ตารางที่ 4.29 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงอายุ.....	117
ตารางที่ 4.30 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ.....	118
ตารางที่ 4.31 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา.....	118
ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว.....	119
ตารางที่ 5.1 รายละเอียดของไฮมสเตรย์แต่ละหลังเรียงตามจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวที่รับได้.....	125
ตารางที่ 5.2 จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวที่มาใน 1 เดือน ที่มีผู้เลือก 3 อันดับแรก.....	132
ตารางที่ 6.1 สรุปการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบไฮมสเตรย์เพื่อการท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	145

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก.....	14
แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา.....	15
แผนภูมิที่ 2.3 โครงสร้างองค์การแบบผสม.....	15
แผนภูมิที่ 2.4 โครงสร้างองค์การแบบโครงการ.....	16
แผนภูมิที่ 2.5 วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	48
แผนภูมิที่ 3.1 วัตถุประสงค์และขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย.....	64
แผนภูมิที่ 3.2 กลุ่มประชากรที่เป็นเจ้าของแหล่งพักอาศัย.....	67
แผนภูมิที่ 3.3 กระบวนการวิจัย.....	72
แผนภูมิที่ 4.1 แสดงการปกครองในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	80
แผนภูมิที่ 4.2 แสดงผังโครงสร้างในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง.....	88

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดกาฬสินธุ์.....	74
ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งอำเภอห้วยผึ้งและตำบลกุดหว้า.....	75
ภาพที่ 4.3 แสดงลักษณะการแต่งกายของชาวผู้ไทย.....	81
ภาพที่ 4.4 แสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	81
ภาพที่ 4.5 แสดงพิธีบายศรีสู่ขวัญของชาวผู้ไทย.....	83
ภาพที่ 4.6 ถนนภายในหมู่บ้านโก่ง บ่อบาดาลในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	85
ภาพที่ 4.7 วัดในหมู่บ้านโคกโก่ง และศาลาการเปรียญ.....	86
ภาพที่ 4.8 วนอุทยานภูผาวัว.....	94
ภาพที่ 4.9 เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ	94
ภาพที่ 4.10 น้ำตกตาดสูง.....	94
ภาพที่ 4.11 แสดงที่ตั้งของโฮมสเตย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง.....	97
ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างลักษณะบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ บ้านสองชั้น.....	100
ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างลักษณะบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง.....	100
ภาพที่ 4.14 รูปแบบพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเป็นโฮมสเตย์ ครัว และได้ถุนบ้าน.....	102
ภาพที่ 4.15 ตัวอย่างพื้นที่สำหรับนอนของนักท่องเที่ยว.....	102
ภาพที่ 4.16 กิจกรรมของชาวบ้าน การจักสาน.....	105
ภาพที่ 4.17 กิจกรรมของชาวบ้าน การทอผ้า.....	105
ภาพที่ 4.18 การต้อนรับเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึง.....	106
ภาพที่ 4.19 การบายศรีสู่ขวัญ.....	106
ภาพที่ 4.20 การแสดงฟ้อนรำ.....	106
ภาพที่ 4.21 การสาธิตวิธีปั่นฝ้าย.....	106
ภาพที่ 4.22 บรรยากาศการรับประทานอาหาร.....	107
ภาพที่ 4.23 การแต่งกายชุดผู้ไทยของชาวบ้าน.....	107
ภาพที่ 4.24 การเดินป่าในเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ.....	108
ภาพที่ 4.25 แสดงที่จอดรถในวัดโคกโก่ง.....	109
ภาพที่ 4.26 ลานประกอบกิจกรรม.....	109
ภาพที่ 4.27 ศาลาการเปรียญ.....	109
ภาพที่ 4.28 ร้านขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน.....	109

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยค้ำประกันถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทที่เด่นชัดประการหนึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจ อาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งซึ่งทำรายได้ที่สำคัญให้กับประเทศในลำดับต้น โดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้แก่ประชาชน

นโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งจัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดเป็นแผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.2544-2553) ไว้อย่างชัดเจน โดยการกำหนดนโยบายเชิงรุกให้พัฒนาประเทศไทยเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในภูมิภาค(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 2545 อ้างถึงใน ชุมชนคนรักโฮมสเตย์, 2546) ก้าวสู่ความเป็นจุดหมายปลายทางระดับโลก (World Class Destination) และพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย ให้เป็นธุรกิจหลักทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญควบคู่กับสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เร่งรัดให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวออกสู่ภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากเมืองท่องเที่ยวหลักในปัจจุบัน ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ทันสมัย เพื่อให้ผู้ประกอบการไทยมีความพร้อมในการแข่งขันที่จะตามมาจากการเปิดเสรีทางการค้า สนับสนุนให้องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีความพร้อมและเข้มแข็งในการบริหารจัดการในธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ท้องถิ่นนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวให้คงความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์อย่างยั่งยืน ส่งเสริมและอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย (แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2544 อ้างถึงใน ชุมชนคนรักโฮมสเตย์, 2546)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้คาดคะเนแนวโน้มการเติบโตทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2551 โดยตั้งเป้าหมายและผลประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ นอกจากทางด้านสังคมที่จะให้มีการกระจายรายได้และการสร้างงานจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และสามารถลดปัญหาความยากจนของประชากรในชนบทได้ในระดับหนึ่งแล้ว ยังตั้งเป้าจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ไว้ว่า นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 13.38 ล้านคนในปี พ.ศ. 2548 และเป็น 20.08 ล้านคนในปี พ.ศ.2551 รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ตั้งเป้าไว้ 450,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2548 และเพิ่มเป็น 789,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2551 และในส่วนของผู้เยี่ยมชมคนไทยได้

มีการคาดการณ์ว่าจะท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้นจาก 76.25 ล้านคนครั้งในปี พ.ศ.2548 เพิ่มขึ้นเป็น 85.35 ล้านคนครั้งในปี พ.ศ.2551 ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยประมาณ 450,000 ล้านบาทในปี พ.ศ.2548 และเพิ่มขึ้นเป็น 789,000 ล้านบาทในปี พ.ศ.2551 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547) จำนวนเมืองท่องเที่ยวหลักจะเพิ่มจาก 10 เมือง เพิ่มขึ้นเป็นไม่น้อยกว่า 15 เมือง และจำนวนเมืองที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 5,000 ล้านบาท 13 เมืองในปี พ.ศ.2542 จะเพิ่มเป็นมากกว่า 20 เมือง เมื่อ พ.ศ.2553 และสามารถสร้างงานทางตรงปีละ 50,000 คน และทางอ้อมปีละ 50,000 คน (แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2544 อ้างถึงใน ชุมชนคนรักโฮมสเตย์, 2546)

จากที่กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน ต้องพึ่งพิงรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และการสร้างงานให้กับท้องถิ่น ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้สนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและกระแสของตลาดท่องเที่ยว นั้น จึงได้เกิดทางเลือกใหม่ขึ้นนั่นคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านกิจกรรมและสถานที่พักผ่อนประเภทใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งกิจกรรมด้านที่พักแรมที่กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ (Home Stay)

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทโฮมสเตย์ เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดเอาที่พักอาศัยเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ตามเอกลักษณ์และศักยภาพของท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม โดยเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยในบ้านหลังเดียวกันกับชาวบ้านในชุมชน มีจุดเด่นคือเอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งไม่สามารถหาดูได้ในท้องถิ่นอื่นๆ ตัวโฮมสเตย์เองปัจจุบันยังไม่ได้เป็นกิจกรรมที่หารายได้หลัก แต่สามารถเป็นส่วนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่น และก่อให้เกิดรายได้อื่นตามมา ขณะเดียวกันก็เป็นส่วนช่วยส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่งเป็นเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวผู้ไทย ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้เคลื่อนย้ายลงมาผ่านเวียดนามและมีวิถีชีวิตที่ยังต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เช่น เก็บหน่อไม้ หวาย ไข่มดแดง มาเป็นอาหาร นำไม้ไผ่ บอนภูเขามาสานเป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น กระติบ กระเตาะ ตะกร้า และเครื่องใช้อื่น ๆ ยึดมั่นในธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอง เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ และรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตัวชุมชนเอง ได้รับโลรางวัลชุมชนดีเด่น ประจำปี 2542 จากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยอดเยี่ยม (รางวัลกินรี) ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเมืองและชุมชน ในการประกวดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยอดเยี่ยม ครั้งที่ 3 ประจำปี พ.ศ. 2543 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ถือเป็นแห่งแรกๆ ที่มีการส่งเสริมอย่างจริงจังจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมีรายชื่อเป็น 1 ใน 10 โฮมสเตย์ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแนะนำไว้ในเว็บประชาสัมพันธ์ และมีการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องมายาวนานจนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านโคกโก่งประกอบด้วยบ้านทั้งหมด 130 หลัง ปี พ.ศ.2541 มีบ้านที่ลงทะเบียนต้องการเป็นโฮมสเตย์จำนวน 86 หลัง ได้รับการคัดเลือกให้ใช้เป็นโฮมสเตย์ได้ 35 หลัง ปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) มีสมาชิกโฮมสเตย์เหลืออยู่เพียง 33 หลังเท่านั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ชุมชนมีการจัดการอย่างไร จึงสามารถดำเนินกิจการได้ยาวนานจนถึงปัจจุบัน แนวโน้มของปัจจุบันและอนาคต และสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่น่านำมาพิจารณาคือ การจัดการแหล่งที่พักอาศัยภายในชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกับคนในชุมชน โดยมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันและอยู่อาศัยในชายคาเดียวกันนั้น จะต้องมีการจัดการแหล่งที่พักอาศัยภายในชุมชนอย่างไร เพื่อที่จะสามารถรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่ขยายการตอบสนองแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ในปัจจุบัน และแนวโน้มต่อไปในอนาคต ว่าการที่จะดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไปพร้อมกับการมีกิจกรรมการท่องเที่ยว และจัดการแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวจะสามารถทำได้อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการด้านแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 พื้นที่ทำการศึกษา

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.2.1 กระบวนการและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย การจัดการองค์การ การจัดการด้านแหล่งกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

1.3.2.2 ลักษณะของแหล่งที่พักอาศัยในปัจจุบันของชุมชน ประกอบด้วย เรือนพักอาศัยบริเวณโดยรอบ พื้นที่สาธารณะภายในหมู่บ้าน และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

1.3.2.3 ลักษณะและพฤติกรรมของการอยู่อาศัยของคนในชุมชนทั้งเวลาที่มี และไม่มีนักท่องเที่ยว

1.3.2.4 ความเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว ของหมู่บ้านวัฒนธรรม ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง และแหล่งพักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว

1.3.3 ระยะเวลาที่ทำการศึกษา

1.3.3.1 การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ดำเนินการตั้งแต่ เดือน มิถุนายน 2547

1.3.3.2 ระยะเวลาการเก็บข้อมูลรายละเอียดในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ระหว่าง เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548

1.4 สมมติฐานการศึกษา

จากขอบเขตของการศึกษาได้แสดงเนื้อหาอยู่ 6 ด้านได้แก่ การจัดการองค์การ การจัดการด้านกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกรอบในการศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่ง จะตั้งอยู่บนสมมติฐาน 6 ข้อ ดังนี้

1.4.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.4.2 ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จะต้องมึลักษณะทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์

1.4.3 การประชาสัมพันธ์ที่จัดการโดยชุมชน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น

1.4.4 การจัดการด้านการเงินที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการจัดให้มีกองทุนของหมู่บ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

1.4.5 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการนำเสนอวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์

1.4.6 ชีตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวประเภทโฮมสเตย์ของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่เป็นโฮมสเตย์ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 การท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (สุวรรณ จุฑาภรณ์ และจริญญา เจริญสุทใส, 2545: 71)

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงเริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ

1.5.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 48)

1.5.3 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย (ชุมชนคนรักโฮมสเตย์, 2546: 1)

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

1.5.4 นักท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism organization, 1968 อ้างถึงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ได้ประกาศใช้คำนิยามเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเมื่อปี ค.ศ.1968 ภายหลังจากการประชุมเรื่องการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (international travel and tourism) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลีโดยเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกใช้คำนิยามที่หมายถึง "นักท่องเที่ยว" หรือ tourist ว่า นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึงนักท่องเที่ยวที่ค้างคืน เดินทางมาเยือนและพักอยู่ในประเทศหรือท้องถิ่น ตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป โดยใช้บริการสถานที่พักแรม ณ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ (local accommodation)

1.5.5 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง ที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นที่พักแรมและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นด้วย

1.5.6 โฮมสเตย์ (Home Stay) หรือ "ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท" ซึ่งหมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยชั่วคราวร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถี

ชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม (นักรบ ระวังการณ, 2545) คำว่า โฮมสเตย์ในภาษาอังกฤษมีการเขียนต่างกันอยู่ 2 แบบ คือ Homestay และ Home Stay ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้ “Home Stay”

1.5.7 ผู้ไทย เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้เคลื่อนย้ายลงมาผ่านเวียดนามและลาว ข้ามฝั่งแม่น้ำโขง เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ทางภาคอีสานของไทย ส่วนหนึ่งอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์หลายอำเภอ ชาวผู้ไทยชอบอาศัยอยู่ใกล้กับภูเขาเนื่อง จากต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติมาก เช่น เก็บหน่อไม้ หวาย ไข่มดแดง มาเป็นอาหาร นำไม้ไผ่ बनภูเขามาสานเป็นภาชนะ ต่าง ๆ เช่น กระจับ กระจาด ตะกร้า และเครื่องใช้อื่น ๆ (นพดล ตั้งสกุล และ จันทนีย์ วงศ์คำ, 2547 : 7) ชาวผู้ไทยเป็นผู้ยึดมั่นในธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของ ตนเอง เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) ผู้ไทย มีการกล่าวถึงในเอกสารวิชาการแตกต่างกันไป คือ ผู้ไทย ผู้ไท ภูไทย ภูไท และ พุไท ในการศึกษานี้จะใช้คำว่า “ผู้ไทย”

1.5.8 การจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานที่ประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดการองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรที่องค์การมีอยู่เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุซึ่งเป้าหมายขององค์การเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (John R. Schermahorn Jr., 1999 : 8)

1.5.9 การจัดการที่เหมาะสม หมายถึง การจัดการที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางและการจัดการทุกๆ ด้าน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยต้องคำนึงถึง สภาพแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว

1.5.10 สภาพทั่วไป หมายถึง สภาพปัจจุบันของบ้านพักอาศัยที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ รวมทั้งพฤติกรรมการอยู่อาศัยของเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

1) ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว

2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัย และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิต ความเชื่อ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชาวผู้ไทยในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1.6.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

1) การสำรวจพื้นที่ และสภาพทั่วไปในปัจจุบัน ของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2) การสัมภาษณ์ ในการวิจัยนี้นอกจากจะมีการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจในพื้นที่จริงแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย เจ้าของบ้านพักอาศัยในชุมชน และผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้านโคกโก่ง) โดยใช้แบบสอบถาม

3) เก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน และแหล่งพักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในชุมชน ในช่วงที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม

1.6.2 ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

แบ่งกลุ่มประชากรในการศึกษาออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์ กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนี้

1.6.2.1 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน จำนวนทั้งหมด 33 หลัง ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ วิธีการดำรงชีวิตในแหล่งที่พักอาศัยในเวลาปกติ และเวลาที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยด้วย และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยว

1.6.2.2 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์ แต่ปัจจุบันยกเลิกโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100 จำนวน 2 หลัง

1.6.2.3 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ตั้งแต่เริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2541 โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100 จำนวน 95 หลัง

สำหรับกลุ่มประชากรในข้อ 1.6.2.2 และ 1.6.2.3 แม้เจ้าของและสมาชิกจะไม่ได้ให้ใช้บ้านเป็นที่พักอาศัยโฮมสเตย์ในปัจจุบัน แต่ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงการต้อนรับ การบายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ จึงถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชน มีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ คิดเป็นกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100

1.6.2.4 กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน คิดเป็นกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 100

1.6.2.5 กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547-เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งพักอาศัย จำนวนทั้งสิ้น 51 คน

1.6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบไปด้วย

1.6.3.1 คอมพิวเตอร์ เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพ

1.6.3.2 สมุดบันทึก และเครื่องเขียน

1.6.3.3 แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ จำนวน 4 แบบ

1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.6.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ โดยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ สัมมติฐาน

1.6.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ จากแบบสอบถาม และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ มาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ โดยอาศัยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในการวิจัยคือระยะเวลาที่ทำการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมาก โดยในช่วงที่ทำการเก็บข้อมูล มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพียง 1 กลุ่มในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 สามารถเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวได้จำนวน 51 คน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจากการจัดการแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านโคกโก่ง

1.8.2 เสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งที่พักอาศัย เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และที่พักแรมนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในอนาคต

1.8.3 ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงและสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของชาวไทย ในหมู่บ้านโคกโก่ง

1.8.4 ทราบถึงสภาพปัจจุบันของการใช้ประโยชน์แหล่งที่พักอาศัยที่มีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่พักแรมนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมแหล่งที่พักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว

1.8.5 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งที่พักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.8.6 เป็นการกระตุ้นเตือนให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมของตน และมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกันของเรื่องต่างๆ คือ การจัดการ แหล่งพักอาศัย การท่องเที่ยว และการพัฒนา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ที่มีการผสมผสาน ความรู้จากหลาย ๆ ศาสตร์ ทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านการท่องเที่ยว และด้านชุมชน ดังหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์การ
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์
- 2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
- 2.9 แนวความคิดเกี่ยวกับการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.10 ลักษณะแหล่งพักอาศัยของชุมชนผู้ไทย
- 2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการ และการจัดการองค์การ

2.1.1 การจัดการ หรือการบริหาร ในภาษาอังกฤษ มีคำอยู่ 2 คำ คือ “Administration” และ “Management” โดยทั่วไป คำว่า Management นิยมใช้ในทางธุรกิจ ส่วนคำว่า Administration นิยมใช้ในทางราชการ แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้อาจใช้แทนกันได้ มีผู้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการ หลายความหมาย ได้แก่

การจัดการ คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานนั้น (Koontz and O'Donnel, 1972: 43)

การจัดการ คือ กระบวนการนำเอาทรัพยากรต่างๆ ขององค์การมาปฏิบัติโดยการวางแผน การจัดการองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อเป้าหมายขององค์การในการผลิตสินค้า หรือการบริการสำหรับลูกค้า (Thierauf, Klekamp และ Geeding, 1968: 25)

การจัดการ คือ ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายคน เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จไปได้ด้วยดี (Donnelly, Gibsons และ Ivancevich ,1978: อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงศ์, 2545 : 3)

ให้ความหมาย การจัดการ คือ กระบวนการทำงานที่ประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดการองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรที่องค์กรมีอยู่เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุซึ่งเป้าหมายขององค์การ (Schermahorn Jr., 1999: 8)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า **การจัดการ คือการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการนำเอาทรัพยากรต่างๆ ขององค์การมาประกอบกัน โดยใช้การวางแผน การจัดการองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ**

2.1.1.1 ความสำคัญของการจัดการ ในอดีตที่ผ่านมามักมีความเห็นตรงกันว่าจัดการเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับองค์การต่างๆ แต่คนจำนวนไม่น้อยยังคงเข้าใจว่าการจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ต้องศึกษามากนักเพราะเป็นสิ่งที่ เป็นสามัญสำนึกธรรมดา แต่ในปัจจุบัน การที่เศรษฐกิจจะเจริญ รุดหน้าไปได้ไกลและดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์การต่างๆ ซึ่งประสิทธิภาพขององค์การเหล่านี้จะมีมากเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าจะมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพดีเพียงใด การจัดการจะเป็นปัจจัยกำหนดประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์การโดยตรง เป็นตัวชี้ นำ และกำกับให้องค์การต่างๆ ทำงานโดยมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองของความต้องการของกลุ่มต่างๆ และสังคมได้ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545)

2.1.1.2 ปัจจัยในการจัดการ ปัจจัยที่เป็นมูลเหตุพื้นฐานที่สำคัญที่ผู้บริหารทุกคนต้องหันมาสนใจในงานด้านการจัดการ เพื่อใช้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกิจการ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545) ประกอบด้วย

- 1) คน (Man) คือ ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งในแง่ของปริมาณงานและคุณภาพ
- 2) เครื่องจักร (Machine) คือเครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาอย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
- 3) เงินทุน (Money) เป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้การสนับสนุนจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยความสะดวกให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปได้อย่างไม่ติดขัด ซึ่งเงินทุนนี้มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงราคาต้นทุนของเงิน คือ ดอกเบี้ยอีกด้วย
- 4) วัสดุสิ่งของ (Material) เป็นปัจจัยที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินการผลิต หรือการบริการ

2.1.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ องค์การจะประสบความสำเร็จในการจัดการได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ 4 ประการดังต่อไปนี้ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545)

- 1) ตลาด (Market) โดยความหมาย ตลาด คือ กลุ่มคน หรือองค์การที่มีความจำเป็นหรือความต้องการ มีอำนาจในการซื้อและมีความเต็มใจที่จะซื้อสินค้าและบริการ และเป็นผู้ที่องค์การมุ่งจะขายสินค้าหรือบริการที่ผลิตได้ให้บรรลุตามเป้าหมาย

2) วิธีการปฏิบัติงาน (Method) ประกอบด้วยระบบการผลิตหรือระบบการให้บริการต่างๆ กระแสการไหลของงาน ระเบียบขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงานทั้งหลายที่จำเป็น ระบบการปฏิบัติงานภายในที่จัดไว้เพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ การเลือกวิธีปฏิบัติงานที่เหมาะสมจะส่งผลดีทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน และกำลังแรงงาน และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรต่างๆ

3) การจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivate) คือการบริหารคนในองค์กร เพื่อให้พนักงานเกิดความมุ่งมั่น มั่นคง จงรักภักดี และทุ่มเทตั้งใจทำงานให้เสร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) วิธีการจัดการ (Management) วิธีการจัดการซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของนักบริหารโดยตรง คือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวล ผลักดัน และกำกับให้ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการจัดการประเภทต่างๆ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ จนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้

2.1.2 การจัดการองค์กร

มีผู้ให้ความหมายของการจัดการองค์กรไว้ต่างๆ กันคือ หมายถึง การวางระเบียบให้กิจกรรมต่างๆ ขององค์กรสมดุลกัน โดยกำหนดว่าใครมีหน้าที่อะไร มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อการดำเนินงานขององค์กรบรรลุตามแผนที่กำหนดไว้ (Etzel, Walker และ Stanton, 2001: 150 อ้างถึงใน พิบูล ทีปะपाल, 2545: 131)

สมพงษ์ เกษมสิน (2523: 194) กล่าวว่า การจัดการองค์กรคือการจัดสร้างสัมพันธภาพระหว่างอำนาจหน้าที่ การงานบุคคล และทรัพยากรบริหารอื่นๆ ให้สามารถดำเนินการได้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ โดยการจัดการองค์กร จะรวมไปถึงกระบวนการจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ (ตัวบุคคลและกลุ่มย่อยต่างๆ) เพื่อให้ส่วนต่างๆ เหล่านี้สามารถสัมพันธ์และรวมกันเข้าเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพสามารถทำงานมุ่งสู่เป้าหมายรวมจนสำเร็จผลในองค์กรนั้น มักประกอบด้วยความสัมพันธ์ขั้นมูลฐาน 3 ประการ คือ ความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ และความพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ ทั้งนี้เพราะว่าในองค์กรย่อมจะต้องประกอบด้วย คน หน้าที่การงาน และปัจจัยทางกายภาพต่างๆ ภายในองค์กรมีกระบวนการแบ่งงานกันทำ พร้อมกับการแบ่งส่วนอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมให้ และมีการรวมกลุ่มภายใต้โครงสร้างเดียวกันที่สามารถมีการติดต่อกันได้ตลอดเวลา คือเป็นกลุ่มที่มุ่งสู่เป้าหมาย หรือร่วมอันเดียวกัน (Filippo อ้างถึงใน อารีย์ กัลปนา, 2538: 40)

2.1.2.1 กระบวนการจัดการองค์กร

มีวิธีการจัดการองค์กรดังนี้ (Drucker ,1995: 104-201 อ้างถึงใน อารีย์ กัลปนา, 2538: 42)

1) จะต้องมีการวิเคราะห์งานต่างๆ ในองค์กรว่า งานทั้งหมดที่มีอยู่ในองค์กรมีลักษณะอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งจัดแบ่งงานทั้งหมดขององค์กรออกเป็นส่วนๆ พิจารณาดูว่ามีงานใดบ้างที่จะเอามารวมเป็นกลุ่มเดียวกัน และงานใดบ้างที่จะแยกจากกัน แต่การที่จะพิจารณาว่าองค์กรควรจะ

ประกอบไปด้วยงานใดบ้างนั้นก็ขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะของกิจการเช่น องค์การที่ทำการผลิตสินค้าหน้างานที่จำเป็นสำหรับองค์การคือ งานผลิต งานขาย และงานการเงิน

2) เมื่อแบ่งแยกงานทั้งหมดที่มีอยู่ในกลุ่มองค์การเป็นกลุ่มๆ แล้วผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีการวิเคราะห์การตัดสินใจในงานต่างๆ โดยพิจารณาว่าในงานแต่ละงานจำเป็นที่จะต้องมีการตัดสินใจปัญหาต่างๆ อย่างไรบ้าง ถ้าพบว่าในงานแต่ละกลุ่มงานจำเป็นที่จะต้องมีการตัดสินใจของผู้บริหารแต่เป็นการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ และไม่มีควมซับซ้อนมากนัก ผู้บริหารอาจจะมีการพิจารณากระจายอำนาจในงานส่วนต่างๆ และจัดระบบขององค์การที่สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจไปยังผู้บริหารระดับรองลงไป

3) ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่างๆ ของแต่ละกลุ่มงานว่า งานต่างๆ ที่มีอยู่ในองค์การจำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างงานของแต่ละกลุ่มงานหรือไม่ ทั้งนี้ จะมุ่งความสนใจไปในลักษณะที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์การ

4) ทำการมอบหมายงาน อำนาจและหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคคลหรือพนักงานในระดับต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมและให้ได้สัดส่วนกับงานพร้อมทั้งชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติงานให้ทราบว่าแต่ละฝ่ายจะต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บังคับบัญชาของตนและตนจะต้องรับผิดชอบที่จะควบคุมดูแลใครบ้าง

กระบวนการจัดการองค์การ จะทำให้ได้โครงสร้างขององค์การประกอบไปด้วยแผนกหรือฝ่ายอะไรบ้าง และทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับงานต่างๆ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบความสัมพันธ์ของงานต่างๆ ในองค์การ

2.1.2.2 องค์ประกอบในการจัดการองค์การ

อารีย์ กัลปนา (2539, 43-50) กล่าวถึงองค์ประกอบในการจัดการองค์การว่า ในการจัดการองค์การผู้บริหารจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบของการจัดการองค์การที่ดีเพื่อประโยชน์ในการจัดการองค์การและการวางรูปแบบขององค์การอย่างเหมาะสม องค์ประกอบที่ควรทราบได้แก่

1) การจัดแผนงาน (Departmentation) ในขั้นต้นได้กล่าวไว้แล้วว่าการจัดการองค์การที่ดีนั้น ผู้บริหารจะต้องพิจารณาแบ่งแยกหน้าที่การงานออกเป็นกลุ่มๆ และจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะของแผนกต่างๆ ในองค์การ ทั้งนี้หลักพื้นฐานในการจัดแบ่งแผนกที่สำคัญสามารถกระทำได้หลายวิธี คือ การจัดแผนงานโดยใช้หน้าที่เป็นเกณฑ์ ใช้ผลิตภัณฑ์เป็นเกณฑ์ ใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ ใช้ลูกค้าเป็นเกณฑ์ การจัดแผนงานตามกระบวนการ และการจัดแผนงานโดยใช้จำนวนคนเป็นเกณฑ์

2) หลักของการมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of command) ในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาคนใดก็ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาควรที่จะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว แต่ในปัจจุบันการทำงานมักจะละเลยในหลักการนี้จึงเป็นผลทำให้งานล่าช้า และเกิดการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะจะต้องรับคำสั่งในการทำงานจากผู้บังคับบัญชาพร้อมกันหลายคน

3) การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการจัดการองค์การที่ได้สงวนหรือรักษาอำนาจในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลางขององค์การและนอกจากนั้นการตัดสินใจส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ในองค์การไม่ได้กระทำโดยผู้ปฏิบัติงาน แต่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารระดับสูงกว่า เช่น งานด้านการเงิน การวางนโยบายการบริหารงานบุคคล และการควบคุม

4) การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการจัดการองค์การที่มุ่งจะกระจายอำนาจและความเป็นอิสระในการตัดสินใจไปยังผู้บริหารระดับรองลงมาหรือหน่วยงานสาขา ทั้งนี้จะมีการกำหนดวิธีการและขอบเขตของการกระจายอำนาจ จะเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสม แต่ผู้บริหารจะต้องตระหนักว่า แม้ว่าการกระจายอำนาจจะช่วยก่อให้เกิดผลดีต่างๆ แก่องค์การมากมาย แต่ในการบริหารงานขององค์การ ผู้บริหารไม่สามารถกระจายอำนาจให้แก่ผู้อื่นอย่างเต็มที่ได้อ่างน้อยจะต้องมีการควบคุมทางการเงิน เพื่อลดความคล่องตัวของผู้ที่ได้รับมอบหมาย

5) ช่วงการควบคุม (Span of control) เป็นความพยายามในการกำหนดจำนวนของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อผู้บังคับบัญชาหนึ่งคน และพยายามกำหนดขอบเขตการรับผิดชอบของผู้บริหาร ในการจัดการองค์การที่ผู้บริหารควรมีการพิจารณาถึงขนาดของช่วงการควบคุม ถ้าในองค์การใดมีการจัดช่วงการควบคุมที่ยาวหรือมากเกินไป อาจจะทำให้การควบคุมบัญชาไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร และงานที่ได้ขาดประสิทธิภาพ เพราะการดูแลของผู้บริหารไม่ทั่วถึง

6) หน่วยงานที่สำคัญในองค์การ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ

(1) หน่วยงานหลัก (Line) เป็นงานที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของธุรกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหลักสามารถจัดให้อยู่ในลักษณะของสายการบังคับบัญชาปกติได้

(2) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ช่วยเหลือคอยให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหลักให้มีการปฏิบัติงานดียิ่งขึ้น ลักษณะงานของหน่วยงานที่ปรึกษาจะช่วยให้วัตถุประสงค์ขององค์การสำเร็จได้โดยทางอ้อม

(3) หน่วยงานอนุกร (Auxiliary) เป็นหน่วยงานที่คอยให้การบริการแก่หน่วยงานหลักและหน่วยงานที่ปรึกษาส่วนมากเป็นงานด้านธุรการ และการอำนวยความสะดวกแต่ไม่มีหน้าที่บริการลูกค้าขององค์การแต่อย่างใด

7) สายการบังคับบัญชา (Line of Authority) หมายถึงความสัมพันธ์ตามระดับชั้นระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา สมาชิกในองค์การทุกคนจะต้องอยู่ในสายการบังคับบัญชาตามที่ได้กำหนดไว้ และการที่บุคคลใดอยู่ในสายการบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาคนใดคนหนึ่งก็จะแสดงให้เห็นว่า บุคคลคนนั้นจะต้องรับผิดชอบที่จะรายงานผลการปฏิบัติงานไปยังผู้บังคับบัญชาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และนอกจากนั้นยังบอกให้ทราบถึงสายการติดต่อสื่อสาร อำนาจหน้าที่

2.1.2.3 โครงสร้างองค์การ

อารีย์ กัลปนา (2538, 60-64) กล่าวถึงโครงสร้างองค์การเป็นสิ่งที่สามารถจะบอกได้ว่าองค์การประกอบด้วยหน่วยงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นยังบอกให้ทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยงาน ทั้งนี้แบบโครงสร้างองค์การที่ใช้พื้นฐานทั่วไปมี 4 แบบ ดังนี้ คือ

1) โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก (Line Organization Structure) มีลักษณะการอำนาจการและการควบคุม โดยมีสายการบังคับบัญชาโดยตรงมาจากผู้บริหารไปยังระดับต่ำสุดขององค์การ ลักษณะงานไม่ซับซ้อน และโครงสร้างแบบนี้เป็นแบบพื้นฐานที่สามารถขยายไปเป็นโครงสร้างแบบอื่นต่อไปได้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.1

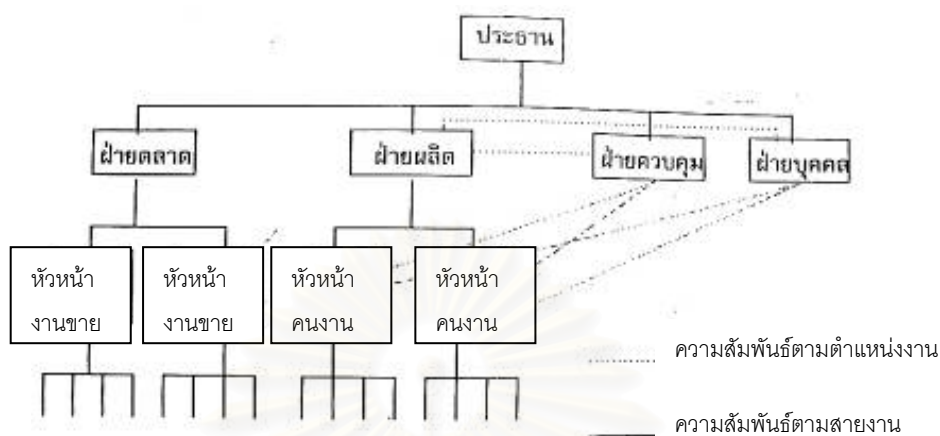
แผนภูมิที่ 2.1 โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 61.

2) โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา (Line and Staff Organization Structure) ไม่ว่าองค์การจะมีขนาดใดก็ตาม ในระยะเวลาที่ผ่านมาจะทำให้กิจกรรมต่างๆ ในองค์การจะมีลักษณะเฉพาะตัวกันมากขึ้น และผู้บริหารจะประสบปัญหาในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง จึงเป็นผลทำให้ผู้บริหารจะต้องมีผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือในการทำงาน การให้คำปรึกษา คำแนะนำ และการบริการ จึงเป็นได้ว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานดังกล่าว คือ หน่วยงานที่ปรึกษา โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษาเป็นแบบของโครงสร้างที่ใช้ประโยชน์ของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.2

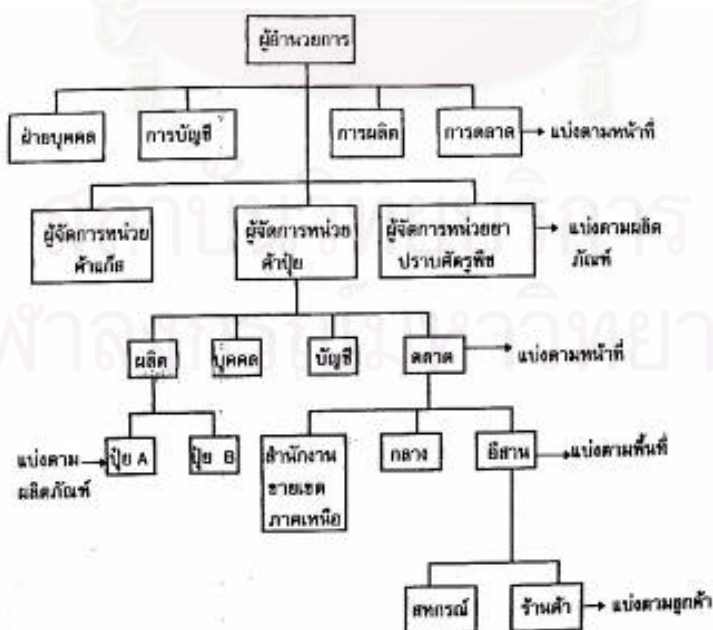
แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร.
 ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 62.

3) โครงสร้างองค์การแบบผสม (Hybrid Organization Structure) เป็นลักษณะโครงสร้างขององค์การที่ได้นำเอาหลักในการจัดแผนงานมาพิจารณาใช้ตามความเหมาะสมของแต่ละองค์การ รูปแบบของโครงสร้างประเภทนี้มีรูปแบบตายตัว แต่จะใช้หลายๆ หลักเกณฑ์ผสมกันไปตามความสามารถ ทั้งนี้คำนึงถึงประโยชน์และวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นหลัก ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.3

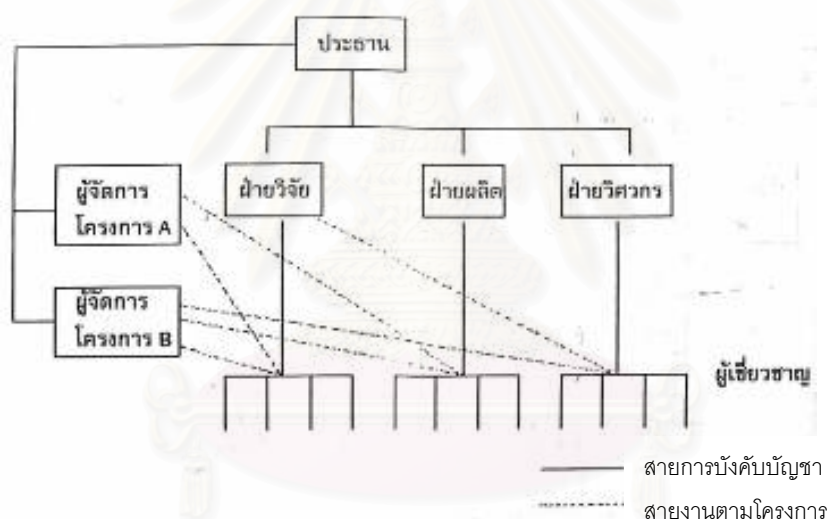
แผนภูมิที่ 2.3 โครงสร้างองค์การแบบผสม

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร.
 ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 63.

4) โครงสร้างองค์การแบบโครงการ (Matrix Organization Structure) เป็นลักษณะโครงสร้างองค์การที่นิยมใช้ในองค์การขนาดใหญ่ที่มีงานพิเศษเกิดขึ้นแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ งานที่เกิดแทรกขึ้นมาจะถูกรวบรวมให้อยู่ในรูปของโครงการ (Project) ที่มีระยะเวลาการทำงานเสร็จสิ้น งานในโครงการจะทำการมอบหมายให้กับผู้จัดการโครงการ (Project Manager) เป็นผู้รับผิดชอบและในการทำงานพิเศษดังกล่าว ผู้จัดการโครงการจะยืมตัวผู้เชี่ยวชาญในงานแต่ละด้านมาจากหน่วยงานปกติขององค์การ ในขณะที่ทำงานตามโครงการ ผู้เชี่ยวชาญจะช่วยในการให้คำแนะนำปรึกษา และจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของผู้จัดการโครงการเมื่องานในโครงการเสร็จสิ้น ผู้เชี่ยวชาญก็กลับไปทำงานในหน่วยงานปกติตามเดิมและอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาตามสายงานปกติ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.4

แผนภูมิที่ 2.4 โครงสร้างองค์การแบบโครงการ

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร.
ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 64.

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2.1 คำจำกัดความและความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันตัดสินใจ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตของบุคคล และชุมชนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ การมีส่วนร่วม ถือเป็นโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย และเป็นมาตรฐานที่ใช้วัด ระดับประชาธิปไตยในสังคมนั้นๆ และยังหมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นประชากร (สุมาลี เพิ่มแพงพันธุ์ และ ยุพา พูนขำ, 2540)

สุรินทร์ คล้ายจินดา (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่คนเข้ามาช่วยกิจกรรมในสภาพที่มีความต้องการความสนใจและเป้าหมายร่วมกัน ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเริ่มต้นด้วยการร่วมมือปรึกษาหารือ ลงมือปฏิบัติ และทำการประเมินผล แล้วเริ่มต้นใหม่เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ

อาคม อาจแสง (2546: 47) กล่าวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกันไปบ้าง โดยมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และองค์การสหประชาชาติ กล่าวว่า การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย เอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนาการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย และการวางแผน การดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ดิน

4) ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคม ของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

วันชัย วัฒนศัพท์ (2525) ให้ความเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณชน คือ กระบวนการที่นำเอาความห่วงกังวลของสาธารณชน ความต้องการและค่านิยมผนวกเข้าไปกับการดำเนินการตัดสินใจของรัฐ กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนจึงเป็นสื่อกลางสองทาง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีกว่า

ดังนั้นจากที่มีผู้ให้นิยามข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่กลุ่มคนที่อยู่ในสังคมหรือชุมชนเดียวกัน ได้มีการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน โดยการร่วมมือกันและลงมือปฏิบัติ รวมทั้งประเมินผลให้สำเร็จตามเป้าหมาย

2.2.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไปสามารถสรุปได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

2.2.2.1 การรับรู้ข่าวสาร (Public information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2.2.2.2 การปรึกษาหารือ (Public consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะทางเลือกในการตัดสินใจ

2.2.2.3 การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบ รูปแบบที่พบเห็นบ่อยได้แก่

(1) การประชุมในระดับชุมชน (Community meeting) การประชุมลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมเพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับที่กว้างขึ้นได้เพื่อรวมหลายๆ ชุมชนในคราวเดียวกันในกรณีที่มีหลายชุมชนได้รับผลกระทบ

(2) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเป็นในเชิงวิชาการ (Technical hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการจำเป็นจะต้องมีการจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกเข้ามาช่วยอธิบายซักถาม และให้ความเห็นต่อโครงการ การประชุมอาจจะจัดขึ้นในที่สาธารณะทั่วไป ผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

(3) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่ว

กัน ซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้นทั้งนี้รูปแบบการประชุมไม่ควรจะเป็นทางการมากนัก การจัดการประชุมจึงอาจจัดในหลายวันและไม่จำเป็นต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

(4) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งในทางปฏิบัติที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่ายๆ อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเลือกตัวแทนของตนเข้าไปนั่งในคณะกรรมการใดคณะกรรมการหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจรวมทั้งได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์การที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทชี้้นำการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้นๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลีและได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "การท่องเที่ยว" หมายถึง "การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร"

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจมิใช่เพื่อรับจ้าง แต่เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษา ศาสนา กีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจตลอดจนรวมถึงการประชุมสัมมนาและการเยี่ยมญาติพี่น้อง (ลยาศรี หุณชนะเสวี, 2534: 4)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) อ้างถึงใน สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และ จริญญา เจริญสุขใส (2545 : 71) ให้ความหมายของ "การท่องเที่ยว" ว่าหมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิง เริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ

2.3.2 สาเหตุของการท่องเที่ยว

จุดประสงค์ของการท่องเที่ยว (ดูย ชุมสาย, 2527: 71)

1) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง นักท่องเที่ยวเหล่านี้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำให้เกิดความสุชารมณ์ หลาย ๆ ประการ เช่น

- (1) สนองความอยากรู้อยากเห็น เมื่อพบเห็นสิ่งใหม่ ๆ
- (2) เพื่อชมทิวทัศน์อันงดงาม
- (3) เพื่อพบเห็นประเพณีท้องถิ่น
- (4) เพื่อเปลี่ยนสถานที่พัก
- (5) เพื่อความภาคภูมิใจที่ได้ไปยังสถานที่นั้น ๆ
- (6) อื่น ๆ

โดยทั่วไปแล้วเหตุที่ทำให้เกิดความสุชารมณ์จะมีมากกว่า 1 เหตุผลเสมอทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยใจคอ รสนิยม และฐานะทางเศรษฐกิจ

2) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน นักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ประการนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหลังจากความเคร่งเครียดในการทำงานหรือพักผ่อนเพราะเจ็บป่วย จึงมักเลือกสถานที่ที่สงบจริงๆ และใช้เวลาอันที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ชายหาดไกล ๆ ผู้คน หรือบนเขาที่มีความเป็นส่วนตัว แต่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพร่างกายหรือโรคภัยบางประเภทด้วย

3) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศของตนหรือประเทศอื่น ก็จะเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อชมหรือทำการศึกษาตามความสนใจ เช่น การเดินทางไปชมโบราณสถาน การไปนมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญ ๆ นักธุรกิจท่องเที่ยวจะจัดรายการเดินทางเพื่อจุดประสงค์ด้านนี้โดยเฉพาะจะมีมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

(1) การท่องเที่ยวเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬานัดสำคัญ ๆ เช่น การแข่งขันฟุตบอลโลก กีฬาโอลิมปิก การแข่งขันเทนนิสโอเพ่น การแข่งขันกีฬาประจำปีในประเทศไทย ซึ่งแต่ละปีจะย้ายไปจัดการแข่งขันตามเมืองใหญ่ ๆ

(2) การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาประเภทต่าง ๆ ที่จัดให้มีขึ้นตามความเหมาะสมทางสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ฤดูหนาวซึ่งมีหิมะตกมากก็จะมีนักท่องเที่ยวไปเล่นสกี ที่มีชื่อเสียงในยุโรป ฤดูมรสุมมีการเล่นเรือใบที่อ่าวพัทยา เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ตามความเป็นจริงทางทฤษฎีแล้ว การท่องเที่ยวจะต้องเป็นไป อย่างเสรีและตั้งใจเพื่อการท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันนักธุรกิจที่เดินทางไปติดต่อกิจการงานมักจะจัดแบ่งเวลาส่วนหนึ่งเพื่อการพักผ่อนท่องเที่ยวด้วยเสมอ

6) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา เนื่องจากปัจจุบันเมืองคึกกรกลุ่มประเทศสหภาพ ชมรม หรือลักษณะการร่วมมือกันระหว่างประเทศและภายในประเทศจำนวนมากมายที่ประกอบด้วยสมาชิกจากที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งมักจะมีการจัดการประชุมสัมมนา พบปะกันอยู่เสมอและผู้จัดจะต้องมีรายการนำเที่ยวอย่างน้อย 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา และอาจรวมทั้งผู้ติดตามก็จะได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ในยุโรปเมืองที่มักได้รับเลือกเป็นสถานที่ประชุมสัมมนา ได้แก่ เจนีวา โรม ปารีส และแมดริด ในแถบเอเชีย ได้แก่ กรุงเทพฯ บาหลี กัวลาลัมเปอร์ สิงคโปร์

7) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ได้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เดินทางไปโดยมีจุดประสงค์เพื่อทำการศึกษา วิจัย บางครั้งจะใช้เวลาอนานนับเดือน นับปี รวมทั้งการเดินทางไปเพื่อทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการศึกษาทุกประเภท เช่น การไปสอนในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ การเดินทางไปศึกษาอบรมระยะสั้น เมื่อมีเวลาว่างเว้นจากภารกิจหลัก บุคคลเหล่านี้ก็คือนักท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป

8) การท่องเที่ยวเพื่อเพศรส (Sex Tour) ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยทำให้เกิดโสเภณีทั้งหญิงและชายอย่างมากมาย บางประเทศอาจรวมทั้งโสเภณีเด็กด้วย และแล้วกิจการโสเภณีก็กลายเป็นเหตุจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพื่อใช้บริการ โดยเฉพาะในบางประเทศที่โด่งดังไปทั่วโลกว่าใช้กิจการเกี่ยวกับโสเภณี และหญิงบริการทางเพศเป็นเครื่องล่อใจนักท่องเที่ยวอย่างโจ่งแจ้ง ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศไต้หวัน ฮองกง เกาหลี จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่มีจุดประสงค์การเดินทางเพื่อเพศรสเป็นประการสำคัญ

2.3.3 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมสามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้เป็นอันดับหนึ่งติดต่อกันมาทุกปี และมีบทบาทต่อประเทศไทย ดังต่อไปนี้

2.3.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

1) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก

2) รายได้ที่ได้มาในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพของการชำระเงินได้

3) รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อ ๆ ไปกันอีกหลายรอบ เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้ก็จ้นำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไปเรื่อยๆ

4) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่ง ดินฟ้าอากาศ เป็นเช่นหลักเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงดงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติ ในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มทวีมากขึ้นทุกปี อาจมาจากสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

2.3.3.2 ด้านสังคม

1) การได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

2) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

3) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทช่วยขจัดปัญหาการหลังไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท

2.3.3.3 ด้านการสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน เป็นความภาคภูมิใจและความหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้นโดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น

2.3.3.4 ด้านสุขภาพพลานามัย รวมทั้งสุขภาพจิตด้วยการที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติอันงดงาม การไปยี่งนกตกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อนเลย ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน เกิดความสบายใจ จะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงานได้

2.3.3.5 ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขาแม่น้ำลำธาร ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งรัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่าง ๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมไป โดยปรกติเมื่อมีผู้คนจำนวนมากได้ไปสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมย่อมทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปบ้าง แต่ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

2.3.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และจริญญา เจริญสุภาใส (2545: 91-93) สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา กล่าวว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเดินทางและกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมายเป็นการนำทรัพยากรด้านต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมวลมนุษยชาติ ซึ่งส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศ

การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

2.3.4.1 นักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว เพราะเป็นผู้ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและระดับโลก จะทำการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

2.3.4.2 การเดินทาง การท่องเที่ยวก็คือการเดินทางไปให้ถึงจุดหมายปลายทางตามที่นักท่องเที่ยวตั้งใจไว้ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ การเดินทางท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพโดยวิธีใดวิธีหนึ่งๆ จะต้องสามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทางทั้งสภาพยานพาหนะที่ใช้เดินทาง และระบบเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางมีความปลอดภัยไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งการประหยัดซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเดินทางเพิ่มขึ้น

2.3.4.3 แรงจูงใจในการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการของตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้น นักท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งบันดาลใจ เช่น การไปชมการแข่งขันกีฬาในต่างประเทศ และก็จะพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชมโบราณสถานโบราณวัตถุ ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และภาษาของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ฯลฯ ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ยอมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่สำคัญ 4 ประการคือ

1) แรงจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ เพื่อการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริง เปลี่ยนบรรยากาศ เล่นกีฬา สันทนาการ หรือเพื่อรักษาสุขภาพ พักผ่อน ฯลฯ

2) แรงจูงใจทางวัฒนธรรม (Cultural Motivation) ได้แก่ เพื่อการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ในสิ่งที่ตนสนใจ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

3) แรงจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งเกิดจากการชักจูง ชักชวนหรือโน้มน้าวจิตใจ ความปรารถนาที่จะได้รู้จักคนใหม่ๆ

4) แรงจูงใจทางด้านสถานภาพหรือชื่อเสียง (Status and Pretige Motivation) ได้แก่ เพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์และสถานภาพของตนเอง ตลอดจนทำให้ตนเองได้รับชื่อเสียง เช่น การประชุม การอบรม การศึกษาดูงาน อาสาสมัคร ฯลฯ

2.3.5 ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พอจะจำแนกได้ 2 ประการ คือ

2.3.5.1 ปัจจัยทางธรรมชาติปัจจัยทางภูมิศาสตร์ทางด้านกายภาพ หรือธรรมชาติ (Physical Factors) เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างสรรค์ภูมิทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ลักษณะภูมิประเทศ
- 2) ลักษณะภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องไม่มีฝนหรือมีอากาศชุ่มชื้นมากเกินไป อุณหภูมิของอากาศพอเหมาะแต่ไม่ถึงกับร้อนจัด แสงแดดไม่จัดมากและมีลมพัดแผ่วเบา

2.3.5.2 ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Factors) หมายถึง ผลงานด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มสร้างสรรค์ขึ้น และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายกว้างรวมถึงความเชื่อถือ ความคิดเห็น นิสัยใจคอ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่าง ๆ การปฏิบัติตนในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นได้ ได้แก่

- 1) มรดกทางประวัติศาสตร์ประเทศไทย
- 2) การประกอบอาชีพ ลักษณะการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และไม่สามารถพบเห็นได้ในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว
- 3) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมา
- 4) การคมนาคม กิจการด้านการท่องเที่ยวจะมีความเจริญก้าวหน้าเพียงใดจะต้องอาศัยการคมนาคมที่สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และประหยัด ที่สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองและชนบท

2.3.6 อุปสรรคของการท่องเที่ยว

อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว ได้แก่

2.3.6.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาเรื่องเงิน ค่าใช้จ่ายเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคสำหรับคนส่วนใหญ่ที่จะได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวไป บางคนอาจไม่ได้ไปไหนเลย บางคนอาจมีข้อจำกัดในเรื่องระยะทาง ค่าใช้จ่ายหรืออื่น ๆ

2.3.6.2 ปัญหาเกี่ยวกับเวลา ถ้าไม่มีเวลาหรือวันว่างก็ไปท่องเที่ยวไม่ได้ จนบางครั้งเวลาเพื่อการท่องเที่ยวจะหาได้น้อยมาก ซึ่งโดยเฉลี่ยวันพักเพื่อการท่องเที่ยวควรมีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 5 วัน

2.3.6.3 ปัญหาด้านสุขภาพหรือวัยสูงอายุ เนื่องจากการมีสุขภาพไม่แข็งแรงพอที่จะเดินทางได้หรืออายุมากเกินกว่าจะเดินทางไปด้วยจุดประสงค์ใดก็ตาม

2.3.6.4 ลักษณะหรือสภาพครอบครัว บางครอบครัวมีสมาชิกหลายคน ถ้าจะมีการเดินทางท่องเที่ยวก็ต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนสมาชิก บางครอบครัวมีบุตรเล็ก ๆ หรือผู้ที่ต้องคอยดูแลเป็นพิเศษโดยไม่สามารถให้ผู้อื่นทำหน้าที่ได้

2.3.6.5 บุคคลที่ไม่เห็นความสำคัญหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับการท่องเที่ยว ชอบอยู่กับบ้านเพื่อหน่ายในการต้องเดินทางหรือเป็นคนที่ไม่ชอบใช้ชีวิตนอกบ้านหรือสมาคมกับบุคคลอื่น บุคคลบางคนไม่ไว้วางใจในการที่จะมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลบ้านเกรงจะเกิดความไม่ปลอดภัยขึ้น บางคนมีความวิตกกังวลไปล่วงหน้าถึงการเดินทางเกรงจะได้รับอันตราย เช่น รถไฟชนกัน เครื่องบินตก

2.3.7 ผลกระทบของการท่องเที่ยว

2.3.7.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

รุ่งทิพ ว่องปฏิการ และ สุกิจ วงษ์นภดลเดชา (2545) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวในประเทศไทยไว้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทที่เด่นชัดบทบาทหนึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นแหล่งทำรายได้ที่สำคัญให้กับประเทศในลำดับต้น โดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

1) การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในปี 2546 จำนวน 289,600 ล้านบาท ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการในประเทศเป็นมูลค่าถึง 470,708 ล้านบาท และสามารถสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศได้ประมาณ 242,343 ล้านบาท

2) ผลของการท่องเที่ยวที่มีต่อการจ้างงานประมาณได้ว่า การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อมรวมประมาณ 1.32 ล้านคน

3) ทางด้านรายได้ จากการประมาณการพบว่า การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 1 ล้านบาท จะก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้นเป็น 1.63 ล้านบาท

4) ในส่วนของผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านผลผลิตนั้น พบว่าถ้าจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น 1 คน จะทำให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการขึ้นภายในระบบเศรษฐกิจเป็นมูลค่า 48,527 บาท และเกิดการจ้างงานรวมเพิ่มขึ้น 136 คน จากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 1,000 คน

ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวคนไทย

1) การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวคนไทยปี 2546 ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการในประเทศทั้งสิ้น 404,640 ล้านบาท และสามารถสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศได้ประมาณ 218,045 ล้านบาท

2) ผลของการท่องเที่ยวที่มีต่อการจ้างงานประมาณได้ว่าการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวคนไทย ก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อมรวมประมาณ 1.56 ล้านคน จากการประมาณการผลทางด้านรายได้ พบว่า การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวคนไทย 1 ล้านบาท จะก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้นเป็น 1.58 ล้านบาท

3) สำหรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต พบว่าถ้านักท่องเที่ยวคนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น 1 คน จะทำให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการขึ้นภายในระบบเศรษฐกิจเป็นมูลค่า 6,216 บาท และเกิดการจ้างงานรวมเพิ่มขึ้น 24 คน สำหรับนักท่องเที่ยวคนไทยที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 คน

2.3.7.2 ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

1) ผลกระทบทางลบ

(1) ปัญหาเพศพาณิชย์
 (2) ปัญหาอาชญากรรม
 (3) ปัญหาการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
 (4) ปัญหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง การลอกเลียนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การให้ความสำคัญของเศรษฐกิจและเงินตรา มีผลให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมดั้งเดิม

(5) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี
 (6) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว
 (7) ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และปัญหามลภาวะ
 (8) ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ เป็นการบุกรุกเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์

(9) ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ในแหล่งท่องเที่ยวมักจะมีการสร้างอาคารเพิ่มขึ้นตลอดเวลา จนบางแห่งเกิดปัญหามลพิษทางทัศนียภาพ

(10) ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม

2) ผลกระทบทางบวก

ในเชิงสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย กล่าวคือ การที่การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้และการจ้างงานนั้น ทำให้กลุ่มประชาชนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวและสาขาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวมีรายได้ สามารถซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคและบริการต่างๆ

ให้กับตนเองและครอบครัวซึ่งเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งสวยงาม น่าสนใจ เป็นที่รู้จัก จนสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางไปเยี่ยมเยือนและท่องเที่ยววนั้น นอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในพื้นที่แล้ว ยังเป็นโอกาสอันดีที่ประชาชนเหล่านั้นจะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านั้นเพราะสามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ ทำให้สามารถผ่อนคลายจากชีวิตและภาระงานประจำวัน ส่งผลให้มีสุขภาพกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและมีสุขภาพจิตที่ดีที่สดใส เป็นประชากรที่มีคุณภาพ กลุ่มเยาวชนในพื้นที่เหล่านั้นก็มีโอกาสที่จะได้เปิดโลกทัศน์เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เปรียบได้กับห้องปฏิบัติการ ทำให้เยาวชนสามารถที่จะเรียนรู้จากของจริง การได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาของบรรพชน ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ อันงดงาม ทรงคุณค่า และนำไปสู่ความรู้สึกรักและหวงแหน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวของตนถูกทำลายสูญสลาย หากมีการนำทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้ไปใช้ ก็จะมีรางวัลให้มีการจัดการอย่างระมัดระวัง และมีการบริโภคอย่างมีจิตสำนึกโดยคำนึงถึงอนุชนคนรุ่นต่อไป ไปตามหลักการและแนวคิดในเรื่องของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) (รุ่งทิพ ว่องปฏิการ และ สุกิจ วงษ์นภดลเดชา, 2545)

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นภดล ภาคพรต (2547) กล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ที่ผ่านมา การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกมีมากขึ้น แต่กลับทำให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวด้วยคุณค่าหรือเสื่อมโทรมลง ช่วงปี พ.ศ.2528-2529 นักวิชาการด้านพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ทั้งจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association :PATA)มีความตระหนักในผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงได้ช่วยกันเสนอความคิดต่อการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เพื่อยังคงรักษาระบบนิเวศต่อไปอย่างยั่งยืนได้ จึงเกิดกระแสความคิดที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 3 ด้าน คือ

- 1) กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

3) กระแสความต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่น เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อให้เกิดการรับผิดชอบและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

จากกระแสความคิด 3 ประการนี้ นกอด ภาคพรต (2547) ได้เสนอว่าเป็นแนวทางทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ การท่องเที่ยวสีเขียว (Green tourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็กๆ รวมกัน แล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ นักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (PATA) องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และนักวิชาการในอุตสาหกรรมทั้งจากยุโรป สหรัฐอเมริกา ต่างให้คำจำกัดความของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) บนพื้นฐานองค์ประกอบว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible) ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural-based tourism) มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental management) และการให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environmental education-based tourism) โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community based participation) ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์ และบำรุงรักษา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยก็อยู่ในสภาพเดียวกัน จึงได้รับเอาแนวความคิดต่อการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเผยแพร่ ครั้งนั้น ฝ่ายวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ยังมีได้บัญญัติศัพท์ แต่ต้องการให้รูปแบบการท่องเที่ยวที่รักษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้เผยแพร่และรับรู้สู่สาธารณชนทุกระดับ จึงนำเสนอความหมายเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึงการอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมาในปีพ.ศ.2540 ราชบัณฑิตสภาได้แปลความหมายของคำว่า Ecotourism หมายถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และตรงกับ ความหมายด้วย ได้ใช้คำนี้มาโดยตลอด (นกอด ภาคพรต, 2547)

2.4.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กล่าวว่า การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรืออาจเรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Ecotourism" ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ "Nature Tourism" หรือ "Bio-tourism" หรือ "Green Tourism" แทน "Ecotourism" ได้เช่นกัน เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) โดยได้กำหนดความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและ

การท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2.4.3 องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นกดล ภาคพรต (2547) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ข้อดังนี้

2.4.3.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-system) อาจมีบางแห่งที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ไว้ (Nature-based tourism) โดยเฉพาะ แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตามในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวด้วย อาจเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ธรรมชาตินั้นอาจรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ด้วย

2.4.3.2 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และ

ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsibly travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.4.3.3 องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องกับผู้เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

2.4.3.4 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค คอยติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้ว ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับฐานราก (Grass root) คือองค์กรชุมชนจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

2.4.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.4.1 กิจกรรมหลัก

- 1) กิจกรรมการเดินป่า (Hiking/ Trekking)
- 2) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (Nature Education)
- 3) กิจกรรมถ่ายภาพธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (Nature Photography, Video Tapping And Sound of Nature Audio Taping)
- 4) กิจกรรมส่อง/ ดูนก (Bird Watching)
- 5) กิจกรรมศึกษา/ เที่ยวถ้ำ (Cave Exploring/ Visiting)
- 6) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky Interpretation)
- 7) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat Sightseeing)

8) กิจกรรมพายเรือแคนู/ เรือคายัค/ เรือใบ (Canoeing/ Kayak/ Browbeating)/ Sailing)

9) กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (Snorkel Skin Diving)

10) กิจกรรมดำน้ำลึก (Scuba Diving)

2.4.4.2 กิจกรรมเสริม

1) กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing)

2) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain/ Mountain Biking)

3) กิจกรรมปีน/ ไต่เขา (Rock/ Mountain Climbing)

4) กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent Camping)

5) กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (Hang Glider)

6) กิจกรรมล่องแพยาง/ แพไม้ไผ่ (White Water Rafting)

7) กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (Picnicking)

8) กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (Waterfall Visits/ Exploring)

9) กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ (Windsurfing)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะต้องพิจารณาถึงสาระสำคัญดังนี้

1) การจัดการทรัพยากร จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ โดยผลจากการจัดการทรัพยากรควรก่อให้เกิดรายได้และผลประโยชน์ของชุมชน

2) การตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม หมายถึง การให้ความเคารพต่อชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ รวมถึงลดจนความหลากหลายและมรดกเชิงวัฒนธรรม

3) คุณภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะสถานที่นั้นจะมีความยิ่งใหญ่เพียงใด หรือมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงไร การธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของสภาพของสถานที่เหล่านั้น คือภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

4) การคำนึงถึงกระบวนการและขอบเขตทางเชิงนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางกายภาพและทางชีวภาพที่เปราะบางเอาไว้

5) การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) ของพืชพรรณและสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว

6) การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life-supporting Systems) ซึ่งจะช่วยให้นมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกมีชีวิตรอดอยู่ต่อไป

2.4.5 ชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปรัชญากรณ์ ไชยคช (2546) กล่าวถึงชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือว่าเป็นนัยยะแห่งความหมายใหม่ที่ชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการในระยะเวลาไม่นานนักก่อนหน้านี้ ความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นเพียงเรื่องของการเดินทางเท่านั้น โดยที่ไม่ได้มองในมุมกลับว่า ถ้าชุมชนจะต้องเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวเอง จะต้องดำเนินการอย่างไร จะจัดการกับมันอย่างไร และอะไรคือเป้าหมายหลายชุมชนจึงเข้าใจว่าเป็นภาระหน้าที่ของรัฐต่อการจัดการ การพัฒนา การส่งเสริมชุมชน ขาดการมีส่วนร่วม ขาดการวางแผนในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ไม่ให้ความสำคัญว่าจะเกิดอะไรกับชุมชน กับทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากชุมชนขาดองค์ความรู้ ขาดที่ปรึกษา ขาดผู้นำที่มีศักยภาพ กลไกรัฐไม่เอื้อประโยชน์ ขาดเครื่องมือที่จะเข้าไปจัดการ โดยเฉพาะชนที่ต่างวัฒนธรรม รวมถึงชุมชนที่อยู่ห่างไกลเมืองที่เป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวตามภาคต่างๆ ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเรื่องห่างไกลในอดีต รายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถมีบทบาทต่อการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง โดยต้องอาศัยความรู้และความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน ดังนี้

2.4.5.1 บทบาทของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ปรัชญากรณ์ ไชยคช (2546) กล่าวถึงการพิจารณาบทบาทของชุมชนที่จะเข้าไปร่วมส่งเสริมหรือดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว แบ่งพอสังเขปได้ 2 ส่วน คือ บทบาทตามกฎหมายที่มีปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ และบทบาทของชุมชนทางสังคม ซึ่งถือเป็นกลไกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชุมชนสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม ดำเนินการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอาศัยกระบวนการที่เริ่มจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันของคนในชุมชน จัดเวทีชาวบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำวิจัยชุมชนของคนในชุมชนเอง การสร้างเครือข่าย เป็นต้น โดยยึดพื้นฐานการเรียนรู้ต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคมท้องถิ่น มุ่งสู่ความยั่งยืน

เลิศชาย ศิริชัย (2545) ได้เสนอแนวคิดถึงสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชุมชนว่ามีอยู่หลายประการ ได้แก่

- (1) การทบทวนตนเอง ชุมชนพร้อมหรือไม่ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวและจำเป็นหรือไม่ที่ทุกชุมชนจะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นกระแสที่เข้าสู่ชุมชน
- (2) ชุมชนยังต้องการการหนุนเสริม เมื่อมีการส่งเสริมให้เกิดการจัดการแล้วต้องเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
- (3) เครื่องมือการเรียนรู้ มองว่าสังคมยังขาดการเรียนรู้ต้องสร้างเครื่องมือการเรียนรู้ให้เกิดปัญหาในการพร้อมรับกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นภายในชุมชน การท่องเที่ยวอาจเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาทางความคิด คิดร่วม ทำร่วม สร้างการเรียนรู้ภายในชุมชน

(4) ผลกระทบ ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น การเข้าไปของวัฒนธรรมใหม่อย่างเรื่องของการแต่งกาย ทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลงไป ปัญหาขยะ

(5) ประสานการมีส่วนร่วม เนื่องจากเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับฐานทรัพยากรซึ่งทุกคนเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการประสานให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามารับทราบและร่วมดำเนินการมิให้เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้นในภายหลัง

(6) กลไกการจัดการและการกระจายรายได้ ต้องมีกลไกการจัดการที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปในชุมชนได้ และมีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมเป็นธรรม เพราะเรื่องเงินมักจะเข้าไปทำลายความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้ง่าย

ด้วยธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการ ผ่อนคลายความเครียด จึงทำให้มนุษย์อยากท่องเที่ยว ซึ่งแต่เดิมนั้นการท่องเที่ยวเป็นไปด้วยตนเอง ต่อมาจึงถูกพัฒนาขึ้น สร้างขึ้น ทำให้มนุษย์ไม่สามารถสรรหามาได้ด้วยตนเอง ต้องผ่านกระบวนการพาไป โดยมีเงินเป็นค่าตอบแทน กลายเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ต้องมี ผู้ซื้อ ผู้ขาย การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องคิดให้รอบคอบมาก เนื่องจากการเปิดรับคนอื่นเข้ามาจะส่งผล กระทบต่อชุมชน และส่วนรวมเป็นอย่างมาก เช่น วัฒนธรรมใหม่ๆ ที่เข้าไปแบบไม่เคอะพุ่มพวม หน้าที่ยังมักคำนึงถึงตัวแปรเรื่องเงินเป็นหลัก กลับกลายเป็นความขัดแย้งในระยะยาว เลิศชาย ศิริชัย (2545) จึงได้เสนอแนวทางในการปฏิบัติของชุมชนซึ่งควรดำเนินการบนฐานต่อไปนี้

(1) ต้องเข้าใจชุมชนอย่างลึกซึ้ง มีการทบทวนทุนเดิมในชุมชนว่ามีอะไรบ้าง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสติปัญญา ทุนทางการเงินเป็นอย่างไร และสร้างสรรค์การท่องเที่ยวบนวิถีชุมชน มิใช่เพียงเพื่อการตอบสนองของความต้องการ ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แต่ไปแบบเยียมเยียม แบบญาติ ไม่มีทัวร์ ไม่มีคนนำเที่ยว ที่สำคัญคือ การเข้าไปแบบ เคอะพุ่มพวมในความเป็นชุมชน จึงจะสามารถรักษาทุนของ ชุมชนไว้ได้อย่างยั่งยืน

(2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ใช่การทำคนเดียว ต้องมีการเกี่ยวข้องกับชุมชน และพันธมิตรเข้าไปร่วมดำเนินการเป็นสำคัญ

(3) มองรายได้เป็นเรื่องรอง หากในชุมชนคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ที่พึงจะได้ "เงิน" ก็จะกลายเป็นตัวทำลายความสัมพันธ์ของชุมชน มากกว่าการสร้างเสริมชุมชน

ควรคำนึงว่าจำเป็นหรือไม่ที่ทุกชุมชนต้องเปิดการท่องเที่ยว และเลือกที่จะให้ใครเป็นผู้กำหนดการท่องเที่ยวหากเลือกที่จะกำหนดตามความต้องการของนักท่องเที่ยวเราต้องยอมที่จะสูญเสียทุนต่างๆ ที่เรามีอยู่ ยอมที่จะสูญเสียความเป็นตัวเอง แต่หากว่าชุมชนสามารถเลือกที่จะกำหนดตัวเอง ความเป็นตัวตนของชุมชนก็จะยังคงอยู่ และสามารถรักษาทุนของชุมชนไว้ได้อย่างยั่งยืน

2.4.5.2 แหล่งข้อมูลความรู้ที่ชุมชนจะนำมาจัดการกับการท่องเที่ยว

เมื่อชุมชนมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการด้านการท่องเที่ยวแล้ว แหล่งความรู้เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ คือ (ปรัชญากรณ์ ไชยคช, 2546)

1) การเรียนรู้ภายในชุมชน การเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนที่จะจัดการกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องเริ่มจากการเรียนรู้ภายในของชุมชน ก่อน จนเกิดความเข้าใจว่าชุมชนมีเป้าหมายที่จะดำเนินการอย่างไร ชุมชนจะได้ทำอะไรจากการดำเนินการ โดยที่คนในชุมชนต้องจัดประชุม ใ้ะกมล ร่วมปรึกษา ร่วมหารือ กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เมื่อเกิดความชัดเจนทั้งนโยบายและเป้าหมายและ วิสัยทัศน์แล้ว ขั้นต่อไป ชุมชนจะต้องอาศัยพันธมิตร หรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดการ

2) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง การดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่ชุมชนจะเริ่ม หรือดำเนินการ ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน การกำหนดมาตรฐาน มาตรการ บังคับใช้ตามกฎหมาย เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และ สิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพได้ มาตรฐานสากลแล้ว หน่วยงานภาครัฐจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงที่สำคัญ คือ หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้มีอำนาจตามหน้าที่ มีกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ และมีงบประมาณที่จะดำเนินการ ดังนั้น การพัฒนาใดๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนจะต้องนำเสนอและผ่านการเห็นชอบ หรือร่วมหารือกับ หน่วยงานเหล่านี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งมีภาระหน้าที่หลักต่อการพัฒนา อนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ดำเนินการโดยชุมชน เป็นโจทย์หนึ่งที่ ททท. เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง การจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นับเป็นอีกภารกิจหนึ่งที่ ททท. ได้ดำเนินการเพื่อเพิ่มความชัดเจนให้กับชุมชนที่จะดำเนิน การการท่องเที่ยว บทเรียน ประสบการณ์เหล่านี้ ชุมชนต้องเรียนรู้เอง เพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้ ฐานข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยว

(1) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชนทุกแขนง รวมถึง การท่องเที่ยวเชิง นิเวศการพัฒนาหลายๆ โครงการที่เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ของประเทศเกิดความผิดพลาด การขัดแย้งและต่อต้านทำให้โครงการนั้น ไม่สำเร็จตามกำหนดการ อันสืบเนื่องมาจากการขาดคำแนะนำ ข้อปรึกษาจากสถาบันการศึกษา หรือนักวิชาการที่มีความชำนาญเฉพาะสาขา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแขนงวิชาหนึ่งที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เฉพาะด้านในการพัฒนา ความผิดพลาดที่

(2) ภาคเอกชน หลังจากทีชุมชนได้จัดตั้งองค์กรชุมชนเตรียมความพร้อมที่จะนำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวแล้ว ภาคเอกชนถือว่า มีความสำคัญต่อชุมชนที่จะช่วยเชื่อมต่อกับภาคการตลาด ที่จะนำตัวสินค้าและกิจกรรมออกสู่การเรียนรู้ของผู้บริโภค อาจกล่าวได้ว่าจุด ด้อย หรือจุดอ่อนของชุมชนหลายๆ ชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยว คือการตลาด ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ชุมชนยัง

ขาดความเข้าใจ ต่อการ จัดการ ภาคเอกชน ซึ่งมีความถนัด ความชำนาญสามารถที่จะช่วยสานประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงบทบาทของ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ด้วย

นอกจากหน่วยงานที่กล่าวในเบื้องต้นแล้ว ความรู้ที่ชุมชนควรเรียนรู้ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังรวมถึงระบบบัญชี ชุมชนความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การบริการ การตลาด ประชาสัมพันธ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ชุมชน ต้องรู้ศักยภาพตัวเอง และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารที่ดี

2.5.4.3 ผลกระทบต่อชุมชนจากการท่องเที่ยว

ปรัชญากรณ์ ไชยคช (2546) กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดต่อชุมชนว่า กระแสการเดินทางจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม เข้าไปสู่ชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดมาตรฐานในผลิตภัณฑ์ที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อให้บริการ การเกิดขึ้นของกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งได้มาจากการพัฒนาทั้งรูปธรรมและนามธรรม ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนจะได้รับทั้งข้อดีและข้อเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น

1) ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ดี คือทำให้เกิดเครือข่าย เกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้เกิดการสำนึกว่าสิ่งแวดล้อมสำคัญกับมนุษย์ อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ก็ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลงไปด้วย

2) ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลแบ่งบวก ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนได้รับการเผยแพร่ ชุมชนเกิดความหวงแหน ได้รับการสืบทอด ส่วนผลแง่ลบที่ได้จากการท่องเที่ยวก็คือ วัฒนธรรมถูกนำมาจัดฉาก ทำให้เสื่อมศรัทธาต่อคุณค่า

3) ผลกระทบด้านสังคม ชุมชนหันมาพูดคุยกันมากขึ้น เกิดเครือข่ายเรียนรู้มากขึ้น มีวิถีคิดที่เก่งขึ้น รู้เท่าทันกระแสที่มาจากข้างนอก มากขึ้นแต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจที่จะเข้าไปดำเนินการ

4) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีอาชีพเสริม สร้างงานใหม่ เกิดการกระจายรายได้ ในทางกลับกันบางครั้งเศรษฐกิจ ที่เข้ามาก็ก่อให้เกิดการขัดแย้ง การแข่งขัน การแย่งชิงการใช้ทรัพยากรกันในชุมชน

ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวถือเป็นประเด็นใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทที่มีข้อจำกัดในด้านของการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารขาดช่องทางของการเรียนรู้ โดยยังคงอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ อย่างหนึ่งที่ชุมชนจะต้องตระหนักในบทบาท คือ ชุมชนจะต้องเรียนรู้ร่วมกันให้ได้ ตกลงกันให้ได้ เนื่องจาก การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเปราะบาง และพร้อมที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งจากผลประโยชน์ได้ตลอด ถ้าหากชุมชน เอาผลประโยชน์ ผลกำไรที่จะได้มาเป็นที่ตั้ง เหมือนกับหลายชุมชนที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน ชุมชนควรตระหนักว่า การท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น เป็นผลทางอ้อมที่

เกิดขึ้นจากผลของการอนุรักษ์ สืบทอดรักษาไว้ซึ่งมรดกทางธรรมชาติ มรดก ทางวัฒนธรรมเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ แล้ว ถูกนำมาแปลงเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงควรบริโภค และ ใช้สอยทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2.5.1 ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงได้มีการกำหนดแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในการประชุมแนวทางและปฏิบัติการการท่องเที่ยว (Tourism Stream and Action Committee: Globe '90) ณ ประเทศแคนาดา และให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย (ชุมชนคนรักโฮมสเตย์, 2546: 1)

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543) คือ

- 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของ ธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ชนบทวัฒนธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) กล่าวถึงการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ดังนี้
 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

2.5.2 การจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ราไฟพรอน แก้วสุริยะ (2547) ได้เสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามที่นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ 10 ข้อ ดังนี้

2.5.2.1 อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากร ให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มากที่สุดเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบต่ออันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด อย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

2.5.2.2 ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็เป็น การลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสง ประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า โรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคือฟที่ซ้อปให้มีพื้นที่ใช้สอย 2 บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียบมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้

การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้กระเบื้องใส เป็นต้น

การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและลดการใช้พลังงานไฟฟ้านั้น มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนการผลิต ทำให้ธุรกิจมีผลกำไรมากขึ้น

ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิภูมิล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะแห่งอาจนำเข้าระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

2.5.2.3 รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

2.5.2.4 ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

2.5.2.5 ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบกิจการในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การหาผลิตภัณฑ์ และ กิจกรรมใหม่ ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐาน สร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

2.5.2.6 การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

2.5.2.7 หมั่นประชุม และปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบ

ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

2.5.2.8 การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร อบรมนักท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

2.5.2.9 การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวข่าวสารการบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือวิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

2.5.2.10 ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย(Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

2.5.3 กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.5.3.1 วิธีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) กล่าวถึงกลยุทธ์หรือวิธีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยผู้รับผิดชอบการพัฒนาจะต้องร่วมดำเนินการ (ร่วมคิด ร่วมทำ) โดยมีวิธีการ 6 ขั้นตอนดังนี้

1) ยึดหลักของความยั่งยืนในการวางแผนและจัดการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น องค์กรชุมชนจะต้องพูดคุย ปรีกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันประเมินผลศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกันค้นหาจุดแข็งหรือความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว ค้นหาจุดอ่อนและสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาและ มองหาโอกาสความเป็นไปได้ต่อการจัดการในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่จะเกิดผลกระทบน้อยที่สุด (มีความสมดุล) ของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

2) กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน การพัฒนาต้องมีความชัดเจนของการดำเนินงานเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพ และคุณค่าของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและคงไว้ในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่ไปเที่ยว รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นโดยนำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม อันหมายถึงประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าก่อน

3) กำหนดผังและรูปแบบของสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ก่อผลกระทบต่อทางภูมินิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไม่เป็นสิ่งที่แปลกปลอมเข้าไป) โดยใช้มาตรการเพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับของพื้นที่)

4) จัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่น จังหวัดและภูมิภาค โดยสำรวจศักยภาพ (สถานภาพ คุณภาพ: ความโดดเด่นความสวยงามและสุนทรีย์ภาพ) ของแหล่งท่องเที่ยว สำรวจตลาดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ (ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว) ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

5) การพัฒนาบุคลากรต้องกำหนดแผนฯและหลักสูตรการฝึกอบรม เพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงาน ซึ่งต้องมีความรู้ความสามารถ มีมาตรฐานการทำงานในระดับสากล โดยการฝึกอบรม การดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การบริการที่มีมาตรฐานสากล

6) ดำเนินการเขียนโครงการ เพื่อของบประมาณพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกลุ่มผู้รับผิดชอบการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณได้รับมติจากชุมชนต่อกรวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้ว ต้องจัดการเขียนโครงการตามแผนบูรณาการ

2.5.4 บทบาทการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น นอกจากประชาชนเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพันธมิตร (Partnership) และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จะต้องร่วมกันจัดการ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล นับจากหน่วยงานฐานรากจนถึงสูงสุด (Bottom-up Management for Sustainable Tourism) ได้แก่ การร่วมกันยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างมาตรฐานการบริการ เป็นต้น

1) บทบาทและหน้าที่ขององค์กรชุมชนหรือประชาคม องค์กรชุมชนหรือประชาคม (Community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุดและมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกันตามรัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน

เป็นกฎหมาย โดยรัฐธรรมนูญไทยฉบับพ.ศ.2540 ระบุไว้ในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 46 ระบุไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ มาตรา 46 ระบุไว้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยร่วมคิด ระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยว จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และปัญหา จากนั้นจึงวางแผนปฏิบัติการร่วมกัน ทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน

2) บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คณะนายกเทศมนตรีและเทศมนตรี นับเป็นองค์กร อันดับที่สอง เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญระบุ หน้าที่ มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจ หน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ มีสาระสำคัญ 2 ข้อดังนี้

(1) การจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่ออารยธรรมชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

สำหรับเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนครนั้น ย่อมมีหน้าที่ตามเทศบัญญัติ ในการ ดูแลบำรุง รักษา และพัฒนาการท่องเที่ยว คล้ายกับ อบต. แต่เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่กว่า ในส่วนของการดำเนินการนั้น เมธี ปิยะคุณ (2547) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 6 ข้อ ดังนี้

(1) ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมท่องเที่ยว และติดตาม ประเมินผลโดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ

(2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

(3) พัฒนาการกิจการการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

(4) พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีการสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

(5) พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

(6) วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

3) บทบาทและหน้าที่หน่วยงานภาครัฐบาลหรือภาคราชการ หน่วยงานราชการที่อยู่ในกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และตามคำสั่ง ตามมติของคณะรัฐมนตรีนั้น มีหน้าที่ปกป้อง บำรุงรักษา พัฒนาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ปัจจุบันกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและประสานงาน กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีบทบาทร่วมรับผิดชอบต่อการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของประเทศด้วย นโยบายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ททท. ใช้แนวความคิด “มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อการท่องเที่ยวไทยยั่งยืน” นอกจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่รับผิดชอบโดยตรงแล้ว ยังมีหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัด กระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงคมนาคม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

4) บทบาทและหน้าที่องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวทุกประเภทเช่น สมาคมผู้ประกอบการรถนำเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการร้านอาหารและภัตตาคาร สมาคมมัคคุเทศก์ เป็นต้น ผู้มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร เพื่อบริการการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ ความพึงพอใจสูงสุดนั้น ย่อมต้องมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐบาล หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตาม พ.ร.บ. การท่องเที่ยว พ.ศ. 2535 แล้ว ยังต้องจัดการให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ด้วย เพื่อร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะต้องดำเนินการดังนี้

(1) จัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแผนส่งเสริมการขายของบริษัท โดยประสานแผนงานกับภาครัฐบาล และ อบต .

(2) ให้ความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและองค์กรบริหารงานส่วนท้องถิ่น บำรุงรักษา ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

(3) ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ให้ความรู้ การฝึกอบรม การฝึกงานเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ และให้ความร่วมมือด้านการวิจัย

(4) ให้คำปรึกษาต่อการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและอย่างยั่งยืน

(5) มีส่วนร่วมในการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการช่วยกันแก้ไขปัญหาและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

5) บทบาทของสถาบันการศึกษา นักวิชาการ สถาบันศาสนา ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว มีบทบาทดังนี้

(1) ให้คำปรึกษาต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและอย่างยั่งยืน

(2) มีส่วนร่วมประเมินผลและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริการในธุรกิจท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) การตลาด การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ที่เกิดจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสุขอนามัย

(3) ให้ความร่วมมือกับองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ ในการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการบริการการท่องเที่ยวทุกสาขาดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน

(4) ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบุคลากรที่ให้บริการในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกสาขา ให้ความรู้ด้านการฝึกอบรม และร่วมทำการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

6) บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) นับเป็นหน่วยงานหนึ่งในพหุภาคีที่มีส่วนร่วมเป็นพันธมิตร มีพันธกิจและบทบาทต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

(1) ให้ความร่วมมือต่อการให้ความรู้ คำแนะนำ ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและถูกวิธี

(2) ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้สามารถจัดการและบริการตามมาตรฐานสากล

(3) ให้คำแนะนำ ความรู้ ต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยว และการบริการอย่างถูกวิธีตามมาตรฐานสากล

(4) มีส่วนร่วมในการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทอย่างยั่งยืนได้อย่างถูกวิธี

7) บทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น นับเป็นกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะต่อผู้รับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ ยังมีส่วนช่วย เผยแพร่ข่าวสารการพัฒนาออกสู่สาธารณชนได้อย่างกว้างขวาง

2.5.5 ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะดำเนินไปได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการประสานงาน จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในทุกด้านและเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ไม่เพียงเฉพาะ การผสมผสาน ความต้องการและการตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาความเป็น ธรรมชาติและเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นหลักควบคู่กันไป แต่ในปัจจุบัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กำลังจะสิ้นสุดในปีนี้ การพัฒนาไม่สามารถดำเนินไปตามแผนได้ ด้วยปัญหาและอุปสรรคดังนี้ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

2.5.5.1 การบริหารจัดการ ในส่วนขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งในระดับ นโยบายและระดับปฏิบัติการอัน ได้แก่ ททท. กรมป่าไม้ กรมการปกครอง กรมควบคุมมลพิษ สำนักงาน นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม รวมทั้งองค์กรชุมชนในท้องถิ่น หน่วยงานเหล่านี้เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน แต่ที่ผ่านมาการพัฒนามักเป็นการดำเนินการแบบ “ต่างคนต่างทำ” การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน นำไปซึ่งปัญหาการบริหารจัดการในท้องถิ่นนั้นๆ

2.5.5.2 แหล่งท่องเที่ยวกับกิจกรรม ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวบางชนิดไม่คำนึงถึงความเหมาะสม หรือผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว มุ่งแต่ผลประโยชน์หรือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งยังมีได้กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

2.5.5.3 การบริการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ดูแล ให้นักท่องเที่ยวบรรลุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การบริการนำเที่ยว เป็นต้น แต่ที่ผ่านมาการบริการดังกล่าวไม่ได้รับการบริหารจัดการที่ควร จึงกลายเป็นปัญหาการบริการที่ไม่มีมาตรฐาน

2.5.5.4 สิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์เป็นสิ่งเสริมสร้างคุณค่าและสวยงามให้แก่แหล่งท่องเที่ยววันๆ แต่ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งกลับถูกทำลายโดยสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ดังกล่าว ด้วยเหตุของการขาดการบริหารจัดการจากผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น จึงกลายเป็นปัญหาการสร้างสิ่งแปลกปลอมหรือการทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น

2.5.5.5 นักท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้ต้องการหรืออุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยว คือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม หรือวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร มีส่วนทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

2.5.5.6 ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ เช่น ความเป็นเจ้าของ ผู้จำหน่ายสินค้า ผู้ให้บริการ รวมถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น ด้วยความสำคัญดังกล่าวจึงถือเป็นอีกหนึ่งกลไกในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ด้วยความเป็นชุมชนนั้นก็ก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ ด้วยเหตุของการขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนล่าช้า

2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.6.1 ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540)

สินธุ์ สโรบล (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวบนฐานความคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

2.6.2 ประเภทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หากพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 7 ประเภท คือ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

- 1) แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขาน้ำตก ถ้ำ ทะเล
- 2) แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

3) พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน
 4) งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี(12 เดือน)
 5) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน
 6) ไร่ นา สวนเกษตรต่าง ๆ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ
 7) บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น ดังนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้าหลักการการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท แล้วสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายได้แก่

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
- 2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)
- 3) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism)
- 4) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historicaltourism)
- 5) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural&Traditional Tourism)
- 6) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism)
- 7) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism)
- 8) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sportstourism)
- 9) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism)
- 10) การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว (Longstay)

รูปแบบของการท่องเที่ยวทั้ง 10 ประเภทนั้น แต่ละประเภทยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (Tourism activities) ได้หลากหลายเช่นกันได้แก่ การท่องเที่ยวเดินป่าชมและศึกษาพรรณไม้ สมุนไพร/ การดูนกดูแมลง/ การพายแคนูและคายัค/ การปีนเขา/ การขี่จักรยานท่องเที่ยว/ การขี่ม้า ที่ควาย/ การฝึกช้าง/ การเล่นเรือใบ/ การเล่นบอลลูน/ การล่องแก่งล่องเรือยาง/ การเล่นเจ็ตสกีและสกีน้ำ/ การดำน้ำ/ การเล่นกอล์ฟ/ การวาดภาพและถ่ายภาพ/ การเรียนทำอาหาร เรียนศิลปะการแสดงสาขาต่าง ๆ/ การนวดแผนไทย/ การเรียนและฝึกสมาธิ เป็นต้น

2.6.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว

สุรีพร พงษ์พานิช (2544) ได้เสนอบทบาทของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว นั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นการร่วมกันใช้ประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น การมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ จะต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

2.6.3.1 ร่วมกันวางแผน เป็นการร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน ร่วมประชุมและลงความเห็นที่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ภาคราชการนำเสนอ นั้นเห็นด้วยหรือไม่ หากไม่เห็นด้วย มีข้อเสนอแนะควรทำอย่างไร หากท้องถิ่นใดที่ยังไม่มีการท่องเที่ยวแต่ต้องการให้เกิดขึ้น ก็ต้องร่วมกันคิดว่าชุมชนของตนมีอะไรเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่น มีทรัพยากรอะไรที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้บ้าง ควรมีการจัดการอย่างไรบ้าง ควรแบ่งหน้าที่ใครทำอะไร ควรตั้งร้านค้าตรงไหน กี่หลัง ควรให้ใครเข้ามาขายได้บ้าง ควรจัดร้านค้าแผงลอยอยู่บริเวณไหนให้ดูเป็นระเบียบ ควรขายของราคาเท่าใด ควรจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไรเพื่อป้องกันมลพิษและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2.6.3.2 ร่วมกันปฏิบัติตามแผน เมื่อมีการวางแผนแล้วสมาชิกในชุมชนทุกคนต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่ตกลงกันได้ อาทิ การวางแผนลดขยะภายใน 1 ปี ก็จะต้องร่วมกันลงมือทำให้ได้ตามแผนนั้น

2.6.3.3 ร่วมกันใช้ประโยชน์ สมาชิกทุกคนจะต้องมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น จะต้องมีการจัดการผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเหมาะสม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันเป็นหลัก เมื่อทุกคนได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม ซึ่งหมายถึง การลงทุนลงแรงมากก็จะได้รับผลประโยชน์มาก สิ่งนี้จะช่วยกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปได้

2.6.3.4 ร่วมติดตามและประเมินผล เมื่อมีการดำเนินการแล้วย่อมจะมีปัญหาความไม่เข้าใจต่างๆ เกิดขึ้น จึงต้องร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถ่ายทอดประสบการณ์ และร่วมกันประชุมหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น

2.6.3.5 ร่วมบำรุงรักษา เมื่อมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแล้ว ทุกคนต้องร่วมกันบำรุงรักษาด้วย หากละเลยปล่อยให้ทรัพยากรที่มีอยู่เสื่อมโทรมลง นักท่องเที่ยวก็จะไม่มาเยี่ยมเยือน ผลประโยชน์ที่เคยได้รับก็จะหมดไปเช่นกัน

การมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น จะประสบความสำเร็จได้โดยทุกคนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ทุกฝ่ายต้องเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการเอง จะต้องสนับสนุนความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ และให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่นดำเนินการได้ราบรื่นและยั่งยืนขึ้น

2.6.4 แนวทางจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

แนวทางจัดการการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือ หาวิธีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาวันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ยั่งยืนตลอดกาลนับร้อย ๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีจัดการดังนี้ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

2.6.4.1 หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลักการด้วยกันคือ

1) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้ง ธรรมชาติ ชุมชนขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

2) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบ(ก่อปัญหาด้านลบ)ต่อชุมชนขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน(เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

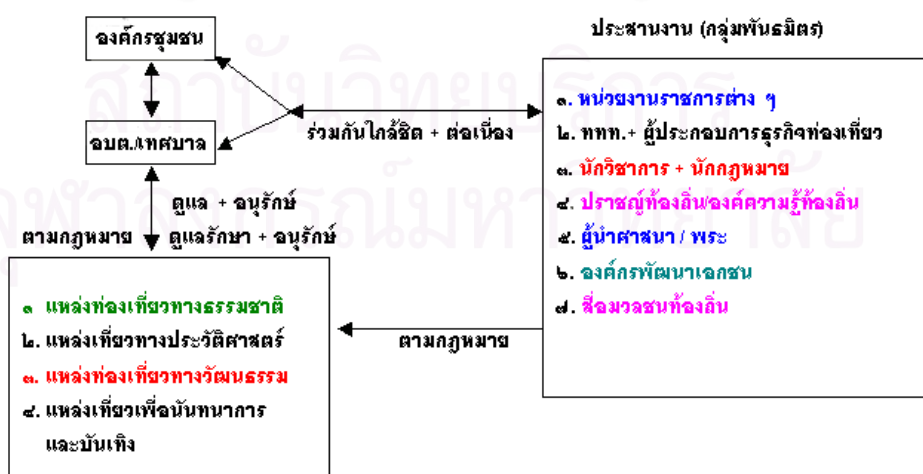
3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

4) การทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบาย ทางเศรษฐกิจ(เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

2.6.4.2 วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนควรดำเนินการตามแผนผัง ข้างล่างนี้ โดยมีขั้นตอนดังแผนภูมิที่ 2.5 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.5 วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา: จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism). [Online].

โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/May/Topic1.htm> [15 มกราคม 2548]

แผนภูมิที่ 2.5 อธิบายแนวทางในการดำเนินงานโดยยึดหลักของความยั่งยืนทั้ง 4 ประการในการวางแผนและจัดการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น องค์การชุมชนจะต้องพูดคุยปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันค้นหาจุดแข็งหรือความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว ค้นหาจุดอ่อนและสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา/ มองหาโอกาสความเป็นไปได้ต่อการจัดการในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่จะเกิดผลกระทบน้อยที่สุด(มีความสมดุล)ของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน การพัฒนาต้องมีความชัดเจนของการดำเนินงานเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพและคุณค่าของ(สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและคงไว้ในอัตลักษณ์ท้องถิ่น) ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่ไปเที่ยว รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นโดยนำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม อันหมายถึงประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย ดีขึ้นกว่าก่อน

กำหนดผังและรูปแบบของสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ก่อผลกระทบต่อทางภูมินิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไม่เป็นสิ่งที่แปลกปลอมเข้าไป) โดยใช้มาตรการเพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม(กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity : CC) การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) การประเมินผลกระทบต่อสังคม (Social Impact Assessment : SIA) การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA)

จัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่น จังหวัดและภูมิภาคโดยสำรวจศักยภาพ (สถานภาพ+คุณภาพ:ความโดดเด่นความสวยงามและสุนทรียภาพ) ของแหล่งท่องเที่ยว สำรวจตลาดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ (ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว) ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

การพัฒนาบุคลากรต้องกำหนดแผนฯและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงาน(ในธุรกิจท่องเที่ยวทั้ง 5 สาขา คือ ขนส่ง /ที่พัก/ร้านอาหาร/บริษัทนำเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก)ต้องมีความรู้ความสามารถ มีมาตรฐานการทำงานในระดับสากล โดยการฝึกอบรม การดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การบริการที่มีมาตรฐานสากล

ดำเนินการเขียนโครงการ เพื่อของบประมาณพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกลุ่มผู้รับผิดชอบการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณได้รับมติจากชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้ว ต้องจัดเตรียมงบประมาณ เพื่อใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้จัดตั้งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

การจัดการเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนนั้น ประชาชนในท้องถิ่น ผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องร่วมกันคิดร่วมทำกับพหุภาคี โดยคำนึงถึง

เป้าหมายต่อการพัฒนา คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้นานที่สุด มีปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด

2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์

2.7.1 ความหมายของโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ (Home Stay) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความหมายว่า "ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท" ซึ่งหมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม (นักรบ ระวังการณ, 2545)

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2548) ได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทยไว้ว่า โฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบท ที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

- 1) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
- 2) มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
- 3) นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
- 4) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัว ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
- 6) บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

จุดมุ่งหมายของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คือ ต้องการให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทย คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็น

กิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

2.7.2 ประวัติและที่มาของโฮมสเตย์

2.7.2.1 ประวัติของโฮมสเตย์ในต่างประเทศ

มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 10) กล่าวถึงจุดกำเนิดของโฮมสเตย์ว่า ในทวีปยุโรปยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุข และการพักผ่อนที่เรียบง่ายในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากชุมชนเมืองและความกดดันของสงครามที่เพิ่งผ่านพ้นมา อย่างไรก็ตามในยุคนั้น คนร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถเข้าพักในโรงแรมที่หรูหรา ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่มีทิวทัศน์งดงาม ดังนั้นแนวความคิดในการพักผ่อนกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ เริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

ประเทศออสเตรเลียเป็นหนึ่งในประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวและพักผ่อนกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการบ้าง อาทิ อังกฤษ เยอรมนี ไอร์แลนด์ นับจากจุดนั้นก็เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (Bed & Breakfast Houses : B&B) บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ (Home stay) ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเรียกที่พักประเภทนี้ว่าอย่างไร ที่พักทั้งหมดในประเภทนี้จะต้องตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างออกไปจากเมืองและจากแหล่งชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น

ทั้งนี้การจัดทำโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์นั้น ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้าน มิใช่นักท่องเที่ยว (Be a guest, not just a tourist) ถึงแม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยทั่วๆ ไป จะถือว่าที่พักประเภท โฮมสเตย์ หรือที่พักพร้อมอาหารเช้า (B&B) เป็นที่พักที่ประหยัด มีราคาถูก แต่ในความเป็นจริงนั้น การพักโฮมสเตย์ผู้พักสามารถสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชนในพื้นที่รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง ความสงบเงียบ ตลอดจนกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่นซึ่งชุมชนมีเวลาว่างที่จะเสนอสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้ที่มาพักได้ รวมทั้งความเป็นมิตรที่มีพร้อมตลอดเวลา ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการพักโฮมสเตย์เท่านั้น ไม่ใช่สามารถหาจากการพักผ่อนประเภทอื่นๆ ได้ ความนิยมในที่พักประเภทนี้เริ่มเพิ่มมากขึ้นกลายเป็นแนวความคิดใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

ในพื้นที่ชนบท นอกเหนือจากการพักโฮมสเตย์แล้ว นักท่องเที่ยวยังมีความต้องการประเภทที่พักแรมที่แตกต่างกันออกไปอีก อันครอบคลุมถึง กระท่อมหรือชาเล่ย์ ที่นักท่องเที่ยวสามารถประกอบอาหารได้เอง (Self-catering chalets & cottages) บ้านพักตากอากาศ (Rest house) บ้านพัก

ในป่า (Forest lodges) แคมป์และคาราวาน (Camp & caravan) ซึ่งขณะนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากและมีส่วนแบ่งตลาดที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

2.7.2.2 ประวัติของโฮมสเตย์ในประเทศไทย

1) ยุคเริ่มต้น (ปี พ.ศ. 2503-2525)กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบทเพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ และกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขาโดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินป่า

2) ยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2526-2536)กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่าเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้มีนักท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัดโฮมสเตย์ เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

3) ยุคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบันยุคนี้เป็นการเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่าการท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี พ.ศ. 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่าพื้นที่ที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จ.พังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จ.พังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จ. นครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จ. เชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก)บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบ การท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผจญภัย (Adventure Ecotourism) และที่พักแบบโฮมสเตย์

จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อ.ภูฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ ด้วยเช่นกัน

2.7.3 นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากความคิดเห็นของ มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 11-12) ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดอุตสาหกรรมหนึ่งของโลกแล้ว จากสถิติข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) พบว่ามีนักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั่ว

โลกเป็นจำนวนมากถึง 650 ล้านคน และก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายถึง 35 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน 230 ประเทศทั่วโลก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 11 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของโลก ก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมากกว่า 200 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 8 ของงานทั้งหมดของโลก

2.7.3.1 ลักษณะของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ถือเป็นกลุ่มหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งขณะนี้เป็นส่วนแบ่งตลาดที่สำคัญมาก นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของนักท่องเที่ยวระดับกลาง (Middle Ground) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวปริมาณ (Mass tourism) ซึ่งส่วนใหญ่สนใจแต่เฉพาะทะเล แสงแดด และหาดทราย นักท่องเที่ยวระดับกลาง มีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 1) เป็นนักท่องเที่ยวอิสระ
- 2) มีความต้องการและความสนใจที่หลากหลาย
- 3) มีกำลังซื้อสูง
- 4) เป็นนักศึกษาหรือนักเรียนหาประสบการณ์

ตลาดนักท่องเที่ยวระดับกลาง ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 2) นักท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) นักท่องเที่ยวระยะไกล

2.7.3.2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทใดหรือระดับใด มีภูมิลักษณ์เกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือ ความต้องการพื้นฐาน 10 ประการของนักท่องเที่ยว ตามที่ องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแนะนำดังนี้

- 1) เติมนอนที่สบายในราคาสมเหตุสมผล
- 2) ห้องน้ำและส้วมที่สะอาด
- 3) อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
- 4) ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
- 5) ประวัติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 6) กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท อาทิ เดินป่า ตกปลา ชิมข้าว ปั่นเขา ชี่จักรยาน
- 7) ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก
- 8) ความบันเทิง อาทิ ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงต่างๆ
- 9) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 10) ความเป็นมิตรและรอยยิ้มเจ้าของบ้าน

2.7.3.3 เหตุผลที่นักท่องเที่ยวเลือกพักโฮมสเตย์

- 1) นักท่องเที่ยวรู้สึกได้ใกล้ชิดและได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม

2) นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะพบปะกับชุมชนท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่าง

3) โฮมสเตย์มีราคาถูกลงกว่าการพักในโรงแรม

2.7.3.4 สิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวไว้ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003) ยังได้ให้ข้อแนะนำสำหรับสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1) สิทธิของนักท่องเที่ยว

- (1) นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเลือกพักได้
- (2) นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเข้าออกที่พักตลอดช่วงระยะเวลาที่มีสิทธิพัก
- (3) ได้รับความปลอดภัยของทรัพย์สินสมบัติ
- (4) ได้รับความปลอดภัยของตนเอง

2) ข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

- (1) ชำระค่าที่พัก อาหาร และบริการที่ได้รับตามที่ได้ตกลงกันได้
- (2) ชำระค่าใช้จ่ายเองเมื่อเกิดอุบัติเหตุ
- (3) ให้ความเคารพประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปท่องเที่ยวโดยการแต่งกายให้สุภาพ และไม่ก่อประพฤติกกรรมที่ไม่เหมาะสม

2.7.4 มาตรฐานของโฮมสเตย์

นักรบ ระวังการณ์ และคณะ (2547) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงสัมผัสวัฒนธรรมชนบทที่เหมาะสมว่าน่าจะมีองค์ประกอบหรือมาตรฐาน 7 ด้าน โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

2.7.4.1 ด้านที่พัก ประกอบด้วย

- 1) โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง
- 2) บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและแสงสว่างส่องเข้าไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้

3) มีเตียงนอนที่สบาย

4) มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด

5) มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก

6) มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ

7) มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ

2.7.4.2 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประกอบด้วย

1) มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซี่ม้า ปั่นเขา ซี่จักรยาน ฯลฯ

2) มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน

3) มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ

- 4) มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรี การเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน
- 5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2.7.4.3 ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
- 2) มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย
- 3) มีเครื่องมือตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสม กรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย
- 4) มีการเตือนนักท่องเที่ยวเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สิน
- 5) มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ

2.7.4.4 ด้านการบริหารจัดการและบริการ ประกอบด้วย

- 1) มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จัดการในรูปของชมรม สหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน
- 2) มีคณะกรรมการบริหารโครงการเป็นรูปธรรม
- 3) มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมจารีตประเพณี และความเชื่อของชุมชน

- 4) มีระบบการจองล่วงหน้าและลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว
- 5) มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ

ชัดเจน

- 6) มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวเลือก
- 7) ชุมชนไม่มุ่งหวังจะสร้างรายได้จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

- 8) มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นเยาวชนท้องถิ่น

2.7.4.5 ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์
- 2) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 3) มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ
- 4) มีสถานพยาบาล ไปรษณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป
- 5) พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชนท้องถิ่น รักษาวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่

2.7.4.6 ด้านมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย

- 1) มีร้านขายของที่ระลึก
- 2) มีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต
- 3) มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน
- 4) มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ในด้านการให้บริการที่ประทับใจ

2.7.4.7 ด้านส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

- 1) มีคู่มือการท่องเที่ยวเป็นของตนเอง
- 2) มี เว็บไซต์ (Website) เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยว
- 3) มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวไฮมสเตย์ของกระทรวงฯ
- 4) มีแผนที่แสดงที่พักและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- 5) มีตารางกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือก

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวได้สร้างกรอบมาตรฐานของไฮมสเตย์ขึ้นโดยเรียกว่าเป็นกรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay) ไว้โดยประกอบไปด้วยตัวชี้วัด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านการส่งเสริมการตลาด โดยแต่ละข้อมีการกำหนดรายละเอียดที่ไฮมสเตย์ควรปฏิบัติเอาไว้ (ดูในภาคผนวก ข) โดยรายละเอียดของดัชนีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ จะเน้นการจัดการที่เกิดจากการร่วมมือของกลุ่มชาวบ้าน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003) ได้แนะนำมาตรฐานขั้นต่ำของไฮมสเตย์ (Home Stay Minimum Standards) โดยเสนอแนะเกี่ยวกับการรักษาบ้านพักให้สะอาด มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับนอนของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นสัดส่วน และควรประกอบด้วยเครื่องนอนที่สะอาด มีความปลอดภัยในการพักอาศัย ห้องน้ำในบ้านจะเป็นแบบไทยหรือตะวันตกก็ได้ แต่ควรปูกระเบื้องและทำความสะอาดอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง มีห้องครัวที่สะอาดแยกเป็นสัดส่วน และมีพื้นที่สำหรับพักผ่อนและรับประทานอาหารภายในบ้าน นอกจากนี้ยังได้เสนอรายการตรวจสอบประจำวันสำหรับเตรียมความพร้อมของไฮมสเตย์ที่เจ้าของบ้านควรทำด้วย (ดูในภาคผนวก ค)

2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 1997) ให้ความหมายของ ขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) ว่า คือจำนวนคนสูงสุดที่มาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวในเวลาเดียวกันจะไม่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงทั้งในด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

อดิศร เรือลม (2546 : 39-40) กล่าวถึงขีดความสามารถในการรองรับ หรือ สมรรถนะในการรองรับการพัฒนา (Carrying capacity) ว่าการกำหนดขีดความสามารถของการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้นมีไว้เพื่อกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการและการรองรับการท่องเที่ยวไม่ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบ สมรรถนะในการรองรับการพัฒนา (Carrying capacity) เป็นขีดความสามารถของการรองรับการท่องเที่ยว เป็นจำนวนของผู้คนที่สามารถอยู่ได้ในเวลาที่จะทำให้อ

สิ่งแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกได้เพียงพอ สำหรับความต้องการที่เกิดขึ้น และต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของ ประชาชนท้องถิ่น

ความสามารถในการรองรับ เป็นประเด็นหลักสำหรับการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีฐานมาจากความคิดเรื่องการรักษาระดับการพัฒนาและระดับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน ก็สามารถสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ขีดระดับในการรองรับการพัฒนาหรือการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ก่อความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมประเภทใดๆ แต่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์

สุรเชษฐ์ เชษฐมาส (2546) ให้ความเห็นเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ว่าเป็นแนวคิดทางนิเวศวิทยา ที่สื่อให้ทราบว่าระบบนิเวศหนึ่งๆ นั้น มีความเปราะบางแตกต่างกัน หรือพูดได้ว่า ระบบนิเวศหนึ่งๆ มีระดับหรือขีดความสามารถทนทานต่อการพัฒนาหรือถูกกระทำในระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น หากเกินกว่านี้ระบบนิเวศจะได้รับผลกระทบกระเทือนและอาจถูกทำลายลงจนไม่อาจฟื้นกลับสู่สภาพเดิมได้อีก ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากปัจจัย ที่เป็นองค์ประกอบและโครงสร้างของระบบนิเวศเป็นบรรทัดฐาน

จากแนวคิดดังกล่าว นักวิชาการและผู้ปฏิบัติ จึงได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยว จะหมายถึง ขีดหรือระดับของแหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่สามารถรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และปริมาณการใช้ประโยชน์ ของนักท่องเที่ยวสูงสุดได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบจนทำความเสื่อมโทรมหรือทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวหรือตัวแหล่งท่องเที่ยว

ในทางปฏิบัติขีดความสามารถในการรองรับ (CC) มักมีมาตรวัดหรือตัวกำหนดเป็น “จำนวนนักท่องเที่ยวต่อช่วงเวลา” เช่น 1 แสนคน/ปี 2 หมื่นคน/เดือน 500 คน/คืน เป็นต้น แล้วแต่ว่าจะเลือกกำหนดหน่วยวัดอย่างไรอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ยกตัวอย่างกรณีอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งเคยมีผู้ศึกษาไว้และกำหนดว่าขีดความสามารถในการรองรับได้ สำหรับการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวบนภูอยู่ที่ 1,800 – 2,500 คน/คืน อันนี้หมายความว่า ภูกระดึงสามารถรองรับนักท่องเที่ยวเข้าพักผ่อนได้สูงสุดระหว่าง 1,800 คน/คืน และ 2,500 คน/คืน (ขึ้นอยู่กับฤดูกาลโดยมีปริมาณน้ำเป็นตัวแปรสำคัญ นอกเหนือไปจากองค์ประกอบทางธรรมชาติอื่นๆ และขีดความสามารถ ในการจัดการของหน่วยงาน)

หากนักท่องเที่ยวเข้าไปพักค้างแรมมากกว่าจำนวนที่ระบุข้างต้น แม้แต่เพียงเล็กน้อย การใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยว และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับ ก็จะทำให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศ (เช่น การอัดแน่นตัวของดินบริเวณลานกางเต็นท์ เส้นทางเดินเท้า ฯลฯ) และอาจส่งผลกระทบต่อไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันตามธรรมชาติเป็นแบบลูกโซ่ (เช่น ทำให้น้ำไหลซึมลงดินได้น้อยจึงทำให้พืชพรรณบริเวณข้างเคียงขาดน้ำ ไม่

เจริญเติบโตตามปกติ) จนอาจทำให้ระบบนิเวศธรรมชาติ โดยรวมของภูกระดึงได้รับความเสียหายหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (เช่น ระบบนิเวศทุ่งหญ้าป่าสนลดความอุดมสมบูรณ์ลงและอาจทำให้สภาพภูมิทัศน์โดยรวมขาดความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์)

นอกจากนี้ การที่มีปริมาณนักท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับ (CC) ที่กำหนด ยังก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่างๆ ตามมา ตั้งแต่เรื่องขยะและน้ำเสีย แสงและเสียง ไปจนถึง ทำให้เกิดความหนาแน่นของปริมาณนักท่องเที่ยว เกินขีดจำกัดด้านจิตวิทยา ทำให้คุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวด้อยลงไม่เป็นที่ประทับใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและสนใจเรียนรู้ระบบนิเวศตามธรรมชาติ อย่างเช่น นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มว่าจะมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับ (CC) หากได้มีการนำไปศึกษากำหนดในแหล่งท่องเที่ยวที่มีระบบนิเวศเปราะบาง ก็จะช่วยให้ผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว มีภาพหรือแผนการ (Scenario) ที่ใช้เป็นกรอบทิศทาง และขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวบนฐานทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ยั่งยืน (sustainable tourism) ทั้งในเชิงคุณภาพ (quality) ความต่อเนื่อง (continuity) และความสมดุล (balance)

2.9 แนวความคิดเกี่ยวกับการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.9.1 รูปแบบการตลาด

แนวความคิดด้านการตลาดเป็นแนวความคิดที่เน้นการทำให้ลูกค้าพึงพอใจ แต่รูปแบบการตลาดของการท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยชุมชนจะเน้นที่การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวก่อนการตัดสินใจให้มากที่สุด เพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชน เนื่องจากการสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในชุมชนจะส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ต่อชุมชนมาก ดังนั้นรูปแบบการตลาดจะต้องมีที่มาจากความพร้อมของชุมชนด้วย และมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่ากำไรสูงสุด (พจนานุกรม, 2546 : 88-90)

2.9.2 องค์ประกอบในการพิจารณาด้านการตลาด ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 8 อย่าง ได้แก่

(พจนานุกรม, 2546 : 88-90)

2.9.2.1 แหล่งท่องเที่ยว (Product) จะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่น่าสนใจของชุมชน ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การเดินทาง ความปลอดภัยภายในชุมชน ความพร้อมของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ธรรมเนียมและข้อควรปฏิบัติรวมทั้งข้อห้ามต่างๆ

2.9.2.2 โปรแกรมการท่องเที่ยว (Program) มีโปรแกรมการท่องเที่ยวให้เลือกตามความสนใจเหมาะสมกับความหลากหลายของนักท่องเที่ยว

2.9.2.3 ราคา (Price) ชุมชนควรเป็นผู้กำหนดราคาสำหรับบริการต่างๆ ที่เป็นธรรมสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

2.9.2.4 โปรแกรมการท่องเที่ยวและราคา (Packaging) อาจมีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวไว้พร้อมกับราคาค่าบริการและค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งค่ายานพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าน้ำดื่ม ทั้งนี้อาจมีการกำหนดราคาโดยชุมชนกำหนดเองหรือหากมีหน่วยงานอื่นเกี่ยวข้อง เช่น บริษัทนำเที่ยว อาจร่วมกันกำหนดราคาได้ โดยควรมีการยืดหยุ่นเพื่อการส่งเสริมการขาย เช่น ลดราคาสำหรับนักเรียน

2.9.2.5 นักท่องเที่ยว (People) กำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย เป็นชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ เดินทางมาอย่างไร ขนาดของกลุ่ม อายุ ระยะเวลาการท่องเที่ยว และพฤติกรรม การท่องเที่ยวหรือความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว

2.9.2.6 ที่มาของนักท่องเที่ยว (Place) กำหนดแหล่งเป้าหมายในการตลาด เพื่อกำหนดที่มาของนักท่องเที่ยวว่าจะมาจากแหล่งใดบ้าง

2.9.2.7 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ (Promotion) หาช่องทางประชาสัมพันธ์ เลือกสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ หาจุดขายที่แตกต่าง

2.9.2.8 พันธมิตร (Partnership) ได้แก่บริษัทนำเที่ยว องค์กรที่สนับสนุน หรือแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

2.9.3 การวางแผนการตลาด หมายถึงการบริหารทางด้านส่วนประสมทางการตลาดดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.9.2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ตรงตามกลุ่มเป้าหมาย สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ในการกำหนดเป้าหมายทางการตลาดจะต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญ 5 ประการคือ การวิจัยผลิตภัณฑ์ การวิจัยตลาด การวิจัยผู้แข่งขัน การกำหนดวัตถุประสงค์และสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อนำไปสู่การเลือกกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด จากนั้นจึงเป็นการกำหนดกลยุทธ์โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด

2.10 ลักษณะแหล่งพักอาศัยของชุมชนผู้ไทย

นพดล ตั้งสกุล และ จันทนีร์ วงศ์คำ (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อและระบบสังคมกับการปลูกสร้างเรือนพื้นบ้านและชุมชนผู้ไทย พบว่าในอดีตชาวผู้ไทยมักจะทำบ้านเรือนใกล้ภูเขา หรือบริเวณที่เป็นป่าและปลูกพืชไร่ แต่ผู้ไทยในภาคอีสานส่วนมากมักตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาเนื่องจากต้องทำนาทำไร่เป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ หลังจากที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทางใต้ทำให้รูปแบบเรือนมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และสภาพความเป็นอยู่ของคนใน

พื้นที่นั้น แต่ลักษณะเรือนยังเป็นหลังคาทรงสูง ใช้แฝกมุงหลังคา ฝาใช้ไม้ไผ่สาน ใต้ถุนเรือนสูงเพราะใช้เป็นที่พักงานหัตถกรรมและเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนนอนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้อง มีช่องหน้าต่าง 2 ช่องที่ด้านหัวเรือนและท้ายเรือน มีเฉลียงด้านข้างสำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครีว เรือนบางหลังใช้ใต้ถุนในการประกอบอาหาร ในปัจจุบันลักษณะทางกายภาพของเรือนผู้ไทยที่พบโดยทั่วไป เป็นเรือนพักอาศัยแบบถาวร มีรูปแบบเป็นอาคาร 3 ช่วงเสา เป็นเรือนยกพื้น หลังคาจั่วทรงสูง ส่วนใหญ่จะแยกเรือนนอนกับเรือนไฟ และเชื่อมต่อกันที่ใช้งานด้วยชาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญในชุมชนผู้ไทยคือ ดอนปู่ตา โดยมักถือเอาสิ่งของที่มีลักษณะผิดธรรมชาติ เช่น จอมปลวกขนาดใหญ่ ต้นไม้ใหญ่ ดงไม้หรือป่าที่เชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของผีผู้ปกป้องรักษา ช่วยให้ชาวผู้ไทยมีจิตสำนึกที่ผูกพันและรู้จักรักษาแหล่งทรัพยากร อยู่กับธรรมชาติอย่างเข้าใจและให้ความเคารพธรรมชาติที่มีคุณค่าซึ่งจะเอื้อประโยชน์แก่ลูกหลานในระยะยาว ตำแหน่งของดอนปู่ตาส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน

หมู่บ้านผู้ไทยมีบ้านเรือนเป็นศูนย์กลาง ล้อมด้วยทุ่งนา เดิมมีการตั้งหลักบ้านไว้กลางบ้าน แต่ในหลายพื้นที่ศึกษา ไม่พบหลักบ้านและศาลากลางบ้าน และพบว่าชุมชนผู้ไทยให้ความสำคัญกับศาลากลางบ้านน้อยกว่าไทยลาวเนื่องจากการพบปะกันในชุมชนจะใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมต่างๆ

ภายในบริเวณบ้านแต่ละหลังหรือกลุ่มเรือนแต่ละกลุ่มนั้น มีทั้งที่เป็นหลังเดี่ยว และแบบแยกเป็นกลุ่มเรือนที่เป็นเครือญาติกัน เรือนแต่ละหลังประกอบด้วย เรือนนอน ชาน เรือนครีว และเล้าข้าวเป็นหลัก แต่ละกลุ่มเรือนเชื่อมต่อกันด้วยลานที่สามารถใช้ทำกิจกรรมหลากหลายรวมทั้งเป็นทางสัญจร มีการเชื่อมต่อกันไปด้วยเนื้อที่ว่างลักษณะเป็นลานดินเอนกประสงค์และทางสัญจรระหว่างบ้านแต่ละหลัง

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.11.1 องค์กรการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003) ได้จัดทำรายงานโครงการโฮมสเตย์ในประเทศไทย (Thailand Homestay Project) ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยได้ทำการศึกษาพื้นที่โฮมสเตย์ในประเทศไทย 5 แห่ง ได้แก่ บ้านท่าด่าน จังหวัดนครนายก บ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา บ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ และบ้านไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี โดยเน้นในการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย และได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์ที่มีเป้าหมายเป็นชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่ง มีความเห็นว่าควรจะรักษาสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของหมู่บ้าน และวางระเบียบข้อปฏิบัติให้เป็นไปในแนวเดียวกัน เน้นการประชาสัมพันธ์ถึงประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ ขยายโอกาสทางการตลาดโดยเสนอให้โฮมสเตย์เป็นที่พักที่มีความแตกต่าง

อย่างชัดเจนกับที่พับแบบอื่น และนำเสนอภาพลักษณะของโฮมสเตย์ว่าเป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยวชนบท

2.11.2 **นงลักษณ์ อยู่เย็นดี (2546)** ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการศึกษาปรากฏว่าปัจจัยทางด้านประชากรที่มีความสัมพันธ์กับความชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ทั้งในพื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่วัฒนธรรม คือ อายุ อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา ขณะที่เพศและระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่ไม่มีสัมพันธ์กับความชอบของนักท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยทางด้านแรงจูงใจพบว่าแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์กับความชอบของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของทั้งพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรม คือ แรงจูงใจด้านความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แรงจูงใจการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต แรงจูงใจด้านกิจกรรมการแสดงและการละเล่น แรงจูงใจในเรื่องของทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว และแรงจูงใจด้านการพักผ่อนทางร่างกายและจิตใจ ส่วนในพื้นที่ธรรมชาติคือแรงจูงใจด้านการพักผ่อนและความเป็นมิตรไมตรีของเจ้าของบ้าน และสำหรับพื้นที่วัฒนธรรม คือ แรงจูงใจทางด้านความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึง แรงจูงใจในการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต แรงจูงใจด้านความปลอดภัย และแรงจูงใจในเรื่องของความสะดวกสบายของสิ่งอำนวยความสะดวก ลักษณะทั่วไปของนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นโสดและเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีอายุไม่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท เป็นนักเรียน นักศึกษาและมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมากที่สุด

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์เป็นครั้งแรกโดยมีระยะเวลาในการพักค้างแรมจำนวน 1 คืน และมีความต้องการกลับไปท่องเที่ยวอีก การเดินทางของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาเองโดยไม่ผ่านบริษัทนำเที่ยวและเดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 29 คน ต่อกลุ่มมีการรับทราบแหล่งท่องเที่ยวเป็นสื่อจากบุคคลมากที่สุด คือทราบจากเพื่อน

สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ คือ การได้เข้าไปสัมผัส เรียนรู้ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความมีน้ำใจไมตรีของคนในท้องถิ่นที่ไม่สามารถหาได้จากวิถีชีวิตคนในเมือง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวอยากมีส่วนร่วมกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน และการทำบุญตักบาตร เป็นต้น นักท่องเที่ยวมักต้องการพักค้างแรมกับชาวบ้านในครัวเรือนเดียวกันมากกว่าพักค้างโดยแยกที่พักรับกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นแนวเดียวกันกับผลการศึกษาในเรื่องของการจัดลำดับความชอบของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในด้านต่างๆ ที่พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบโฮมสเตย์เพราะต้องการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมสูงที่สุด รองลงมา คือ ความต้องการใกล้ชิดธรรมชาติ

2.11.3 สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ต.กุดหว้า อ.ภูจินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ พบว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ทำให้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากการอยู่อย่างสงบเรียบง่าย เป็นความกระตือรือร้นในการรองรับการท่องเที่ยว มีการปรับวิถีความเป็นอยู่ในเรื่องความสะดวกสบาย การปรุงแต่งรสชาติอาหาร การรื้อฟื้นการแต่งกายและวัฒนธรรมแบบเดิม และมีกิจกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันมีปัญหาก่อเกิดขึ้นด้วยเช่นการขาดแคลนน้ำ หรืออาหารจากธรรมชาติลดลงเนื่องจากต้องใช้รองรับการท่องเที่ยว ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น แต่ชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านมากนัก และพบว่ายังมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านอีกหลายอย่างที่น่าจะมีการศึกษาเพื่อนำมาเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยว และจากการพิจารณาลักษณะทางกายภาพของการตั้งชุมชนผู้ไทย ควรจะมีการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งตำบลกุดหว้า และให้สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นทั้งในระดับจังหวัดและในระดับภูมิภาคได้

2.11.4 พูลทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์ และคณะ (2546) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด พบว่า ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีกับการท่องเที่ยว คือชุมชนเชื่อว่าการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำลายความเข้มแข็งและวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้รัฐยังแย่งการจัดการการท่องเที่ยวไปจากประชาชน ชุมชนโดยส่วนใหญ่ไม่รู้จักรูปแบบที่ยั่งยืน แต่คาดหวังว่าการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ และหากชุมชนจะจัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง วัตถุประสงค์อันดับแรกคือการสร้างรายได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอันดับที่สองคือเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิจัย

การศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในครั้งนี้ เป็น การศึกษาเชิงปริมาณ ผสมผสานกับการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการวิจัย และส่วนที่ เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 การกำหนดขอบเขตข้อมูล
- 3.2 สมมติฐานการศึกษา
- 3.3 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.6 การสร้างเครื่องมือ
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.1 การกำหนดขอบเขตข้อมูล

3.1.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

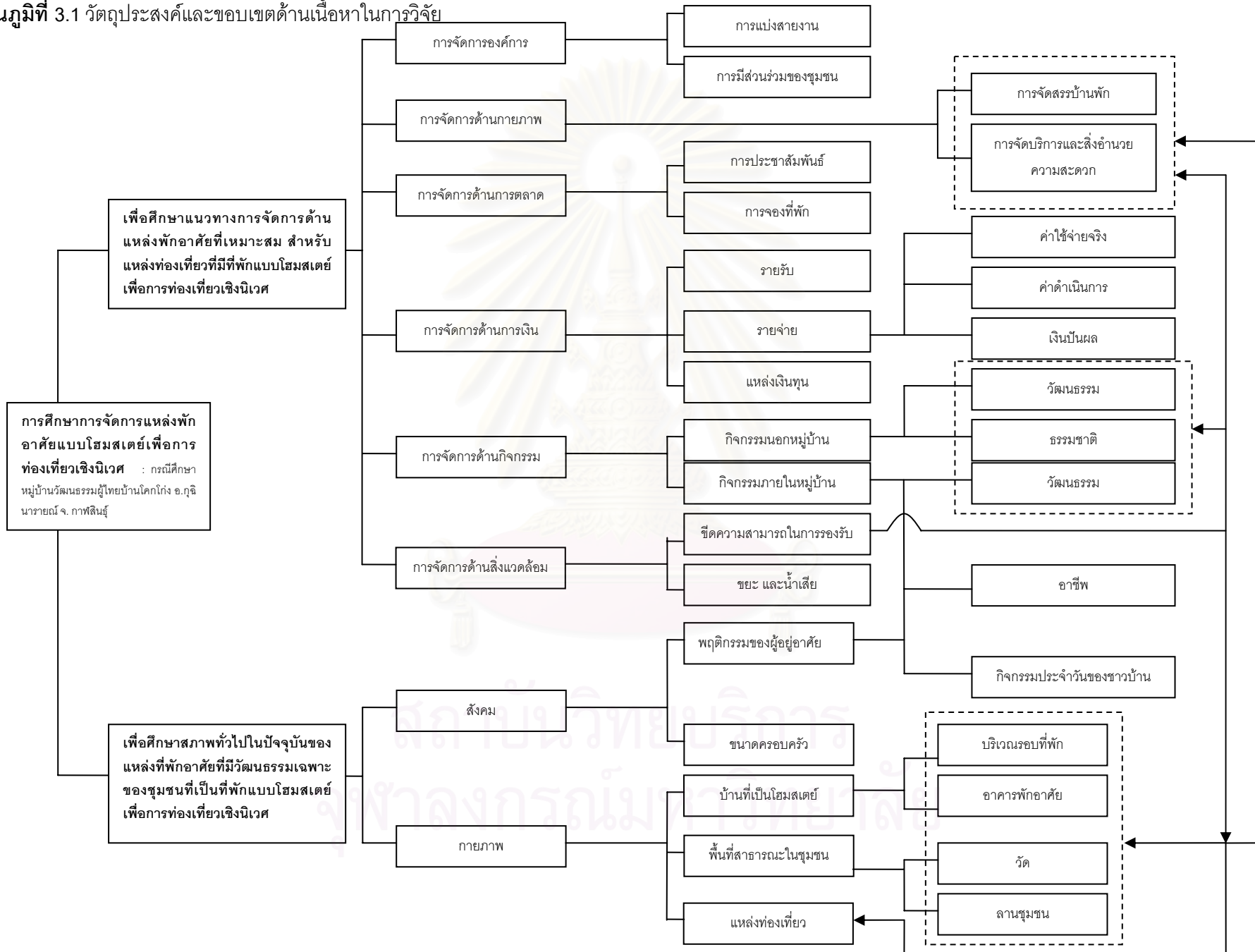
3.1.2.1 กระบวนการและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการ ท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย การจัดการองค์การ การจัดการด้านกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การ จัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

3.1.2.2 ลักษณะของแหล่งที่พักอาศัยในปัจจุบันของชุมชน ประกอบด้วย เรือนพักอาศัย บริเวณโดยรอบ พื้นที่สาธารณะภายในหมู่บ้าน และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

3.1.2.3 ลักษณะและพฤติกรรมการอยู่อาศัยของคนในชุมชนทั้งในเวลาที่มี และไม่มี นักท่องเที่ยว

3.1.2.4 ความเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ ไทยบ้านโคกโก่ง และแหล่งพักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว

แผนภูมิที่ 3.1 วัตถุประสงค์และขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย

จากแผนภูมิที่ 3.1 ในหน้าที่ 66 ซึ่งแสดงวัตถุประสงค์ในการวิจัยนั้น ได้แยกรายละเอียดของ ปัจจัยต่างๆ ออกไปตามวัตถุประสงค์ คือ จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. **เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการด้าน แหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ** ได้แบ่งรายละเอียดของข้อมูลออกเป็นการจัดการต่างๆ 6 ด้าน ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย โดยแบ่งเป็น **การจัดการองค์การ** ศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งสายงานภายในหมู่บ้าน และการมีส่วนร่วมของ ชุมชนต่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ **การจัดการด้านกายภาพ** มีเนื้อหาเกี่ยวกับ แหล่งพักอาศัย ซึ่ง ประกอบด้วยบ้านพักอาศัย บริเวณรอบที่พัก วัด ลานชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อการ ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และข้อมูลการจัดสรรที่พักให้นักท่องเที่ยว สำหรับ**การจัดการด้านการตลาด** จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ และการจองที่พัก **การจัดการด้านการเงิน** ศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน รายรับ และรายจ่ายในการดำเนิน กิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน **การจัดการด้านกิจกรรม** ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายนอก หมู่บ้าน แบ่งออกเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม - ธรรมชาติ และกิจกรรมภายในหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งเป็น กิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม - ธรรมชาติ **การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม** ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะ และน้ำเสีย และการหาขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของหมู่บ้านโคกโค้ง โดยพิจารณาทั้งในด้านกายภาพ ดังที่กล่าวข้างต้น และด้านกิจกรรมซึ่งรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วย สำหรับการศึกษานี้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. **เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มี วัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** ได้แบ่งเนื้อหา ออกเป็นการศึกษาด้านกายภาพและด้านสังคม โดยการศึกษา**ด้านกายภาพ** จะศึกษาเกี่ยวกับบ้านที่ใช้ เป็นโฮมสเตย์ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ บ้านพักอาศัย บริเวณรอบที่พัก วัด ลานชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และข้อมูลการจัดสรรที่พักให้นักท่องเที่ยว และแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนการศึกษาด้าน**สังคม** จะศึกษาเกี่ยวกับขนาดครอบครัว พฤติกรรมด้าน ต่างๆ ของผู้ที่เปิดบ้านให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ ทั้ง กิจกรรมต่างๆ ที่ทำในแต่ละวัน และการประกอบ อาชีพ ข้อมูลทั้งหมดนี้เป็นข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ และ สมมติฐานซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 3.2

3.1.3 ระยะเวลาที่ทำการศึกษา

3.1.3.1 การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ดำเนินการตั้งแต่ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2547

3.1.3.2 ใช้เวลาการเก็บข้อมูลรายละเอียดในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามและ การสัมภาษณ์ ระหว่าง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

3.2 สมมติฐานการศึกษา

จากขอบเขตของการศึกษาได้แสดงเนื้อหาอยู่ 6 ด้านได้แก่ การจัดการองค์การ การจัดการด้านกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกรอบในการศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่งที่เหมาะสมนั้น จะตั้งอยู่บนสมมติฐาน 6 ข้อ ดังนี้

3.2.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.2.2 ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จะต้องมึลักษณะทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์

3.2.3 การประชาสัมพันธ์ที่จัดการโดยชุมชน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น

3.2.4 การจัดการด้านการเงินที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการจัดให้มีกองทุนของหมู่บ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

3.2.5 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการนำเสนอวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์

3.2.6 ชีตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวประเภทโฮมสเตย์ของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่เป็นโฮมสเตย์ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

สมมติฐานทั้ง 6 ข้อนี้ จะใช้เป็นกรอบในการสรุปการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่งว่ามีแนวทางตามที่ได้ตั้งไว้ในสมมติฐานหรือไม่ ส่วนรายละเอียดหรือข้อค้นพบที่น่าสนใจนอกเหนือจากเนื้อหาที่ได้กล่าวถึงในสมมติฐาน จะเขียนบรรยายในหัวข้อ 6.2 ข้อเสนอแนะ ในบทที่ 6

3.3 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

แบ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์ กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนี้

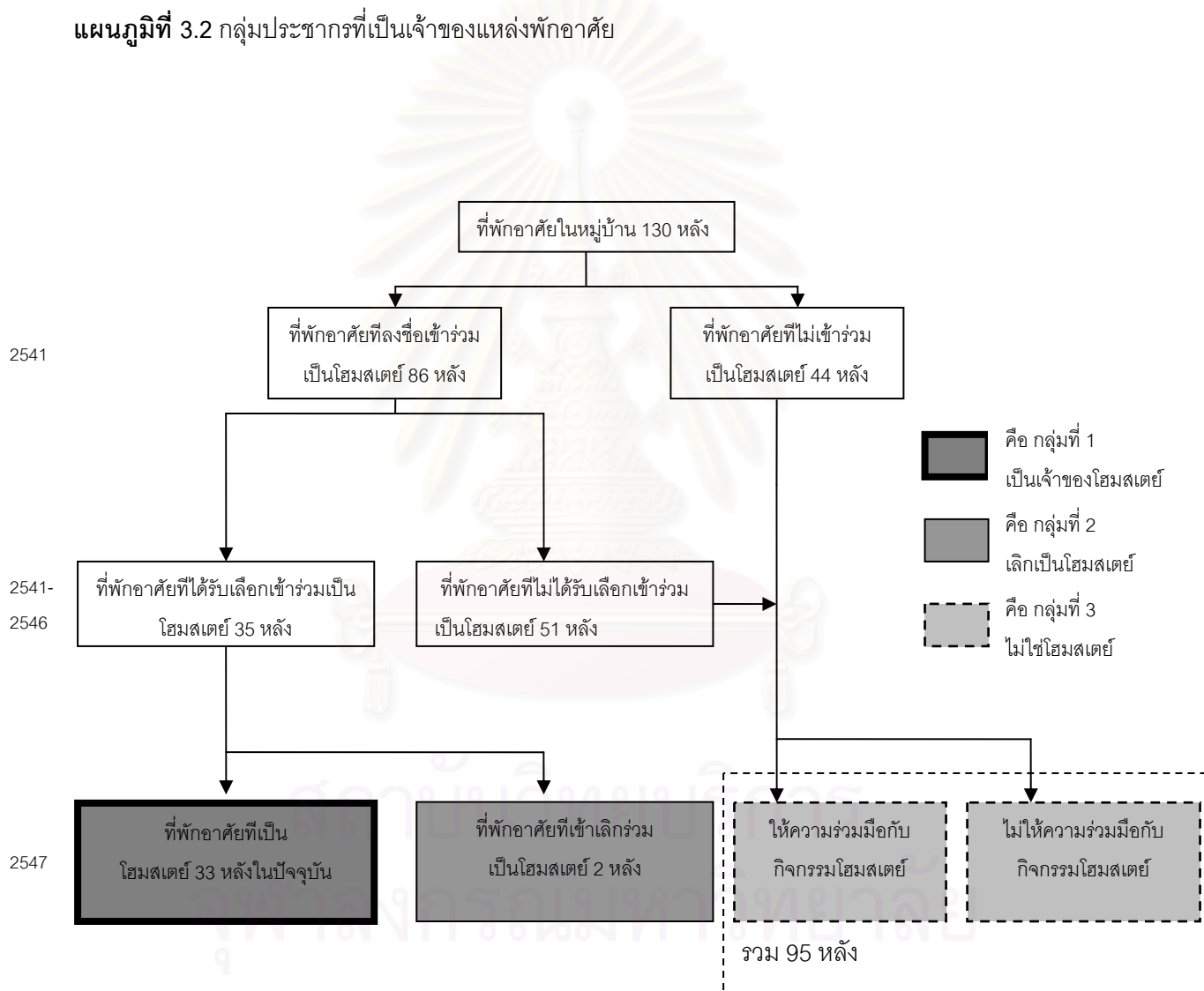
3.3.1 **กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัย** (กลุ่มที่ 1) เจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน จำนวนทั้งหมด 33 หลัง ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ทักษะคติ วิธีการดำรงชีวิตในแหล่งที่พักอาศัยในเวลาปกติ และเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยด้วย และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยว

3.3.2 **กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์** (กลุ่มที่ 2) แต่ปัจจุบันยกเลิก จำนวน 2 หลัง

3.3.3 **กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์** (กลุ่มที่ 3) ตั้งแต่เริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2541 จำนวน 95 หลัง

สำหรับกลุ่มประชากรในข้อ 3.3.2 และ 3.3.3 แม้เจ้าของและสมาชิกที่ไม่ได้ให้ใช้ที่พักอาศัยเป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน แต่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงการต้อนรับ การบายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ จึงถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมโฮมสเตย์ และไม่ใช้กลุ่มเป้าหมายที่ไม่สนับสนุนหรือไม่มีส่วนร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ และจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

แผนภูมิที่ 3.2 กลุ่มประชากรที่เป็นเจ้าของแหล่งพักอาศัย

ที่มา: ข้อมูลจากการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

3.4.1.1 ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว โดยศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดต่างๆ

3.4.1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัย และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา กิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิต ความเชื่อ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชาวผู้ไทยในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3.4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

3.4.2.1 การสำรวจ สัมภาษณ์ และสภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูหินางายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยวิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์

3.4.2.2 การสัมภาษณ์ ในการวิจัยนั้นนอกจากจะมีการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจในพื้นที่จริงแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันด้วย คือ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกโก่ง

3.4.2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลความเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน และแหล่งพักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในชุมชน ในช่วงที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม

3.4.3 การดำเนินการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อ 3.3 ในการศึกษาได้ออกแบบสอบถามจำนวน 3 แบบ มีรายละเอียดในการเก็บข้อมูลดังนี้

แบบสอบถามที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ของเจ้าของบ้านใช้กับกลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัย จำนวนทั้งสิ้น 33 หลัง โดยใช้วิธีการเดินสำรวจและแจกแบบสอบถามตามบ้านที่เป็นโฮมสเตย์แต่ละหลัง ใช้ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ถึงวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2548

แบบสอบถามที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชนในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ ใช้กับกลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัย กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่เคยเป็นโฮมสเตย์ และ กลุ่มที่ 3 กลุ่มเจ้าของแหล่งพักอาศัยที่ไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ ใช้วิธีการเดินแจกแบบสอบถามตามบ้านและการเข้าไปในแหล่งที่ชาวบ้านมาชุมนุมกัน เพื่อแจกแบบสอบถามโดยไม่ได้เดินทางไปที่บ้านทุกหลัง ใช้ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ถึงวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2548

แบบสอบถามที่ 3 เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง ใช้กับกลุ่มที่ 5 ซึ่งในการศึกษาสามารถเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวได้ 1 คณะ จำนวน 51 คน ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2548

และใช้แบบสอบถามที่ 4 เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มที่ 4 ผู้นำชุมชน โดยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านโคกโก่ง ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต การสำรวจ และการบันทึกภาพ

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบไปด้วย

- 3.5.1 คอมพิวเตอร์
- 3.5.2 กล้องถ่ายภาพ
- 3.5.3 เครื่องบันทึกเสียง
- 3.5.4 สมุดบันทึกและเครื่องเขียน
- 3.5.5 แบบสอบถาม เพื่อการสัมภาษณ์จำนวน 4 ชุด

3.6 การสร้างเครื่องมือ

ประกอบไปด้วยแบบสอบถามทั้งหมด 4 ชุด โดยแบ่งเป็นแบบสอบถามสำหรับชุมชน 2 ชุด แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว 1 ชุด และแบบสอบถามสำหรับผู้นำชุมชน 1 ชุด โดยการใช้แบบสอบถามจะใช้ในลักษณะการสัมภาษณ์และผู้วิจัยเป็นผู้กรอรายละเอียดในแบบสอบถามเอง ตามข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มประชากรทั้งหมด มีรายละเอียดของแบบสอบถามดังนี้

3.6.1 การสร้างแบบสอบถามสำหรับชุมชน

3.6.1.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับโฮมสเตย์ ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและปลายปิด เพื่อสอบถามเจ้าของโฮมสเตย์จำนวน 33 หลังโดยครอบคลุมข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในบ้าน
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับที่พักอาศัย
- 3) ความเป็นอยู่และกิจกรรมต่างๆ ในบ้าน
- 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน
- 5) การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายนอกหมู่บ้าน
- 6) การจัดการด้านการตลาด
- 7) การจัดการด้านการเงิน
- 8) ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน

3.6.1.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับชุมชน ประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ของคนในชุมชน โดยถาม บ้านทั้งหมดในชุมชนจำนวน 130 หลัง ใช้คำถามถามเป็นข้อๆ ดังนี้

- 1) ความเห็นเกี่ยวกับการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน
- 2) ความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านมีในการจัดการการท่องเที่ยว
- 3) ความพอใจที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้าน

- 4) การท่องเที่ยวส่งผลดีต่อการพัฒนาหมู่บ้านหรือไม่
- 5) การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านหรือไม่
- 6) การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในหมู่บ้านหรือไม่

3.6.2 การสร้างแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

การตั้งคำถามสำหรับนักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อจะตอบคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ที่จัดขึ้นโดยหมู่บ้านโคกโก้ง เพื่อแสดงถึงความพอใจของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยมีคำถามมี 2 ส่วน คือ

3.6.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้กรอกแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย

- 1) อายุ
- 2) เพศ
- 3) การศึกษา
- 4) จุดมุ่งหมายในการมาท่องเที่ยว
- 5) ระยะเวลาในการมาท่องเที่ยว

3.6.2.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ

- 1) การประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์
- 2) ความสะดวกในการเดินทางมาถึง
- 3) ความสะดวกในการติดต่อของที่พักร
- 4) บ้านพัก
- 5) แหล่งชุมชนที่พักร
- 6) แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง
- 7) ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น
- 8) การต้อนรับชาวบ้านในหมู่บ้าน
- 9) ระยะเวลาในการพักร-ท่องเที่ยว
- 10) ราคา
- 11) ความต้องการกลับมาท่องเที่ยว

3.6.3 แบบสอบถามสำหรับผู้นำชุมชน

ในกลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้าน 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้จัดทำแบบสอบถามโดยมีคำถามดังนี้

3.6.3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน การพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว

3.6.3.2 การจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

3.6.3.3 โครงสร้างของการบริหารจัดการ

3.6.3.4 หน้าที่ของแต่ละกลุ่มในองค์การ

3.6.3.5 การจัดการด้านกายภาพ การจัดสรรบ้านพัก แหล่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง

3.6.3.6 การจัดการด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ การจองที่พัก

3.6.3.7 การจัดการด้านการเงิน แหล่งเงินทุน อัตราค่าบริการ การจัดสรรรายได้

3.6.3.8 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว กระบวนการดำเนินงาน รายการนำเที่ยว

3.6.3.9 การจัดการด้านสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การกำจัดขยะ

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

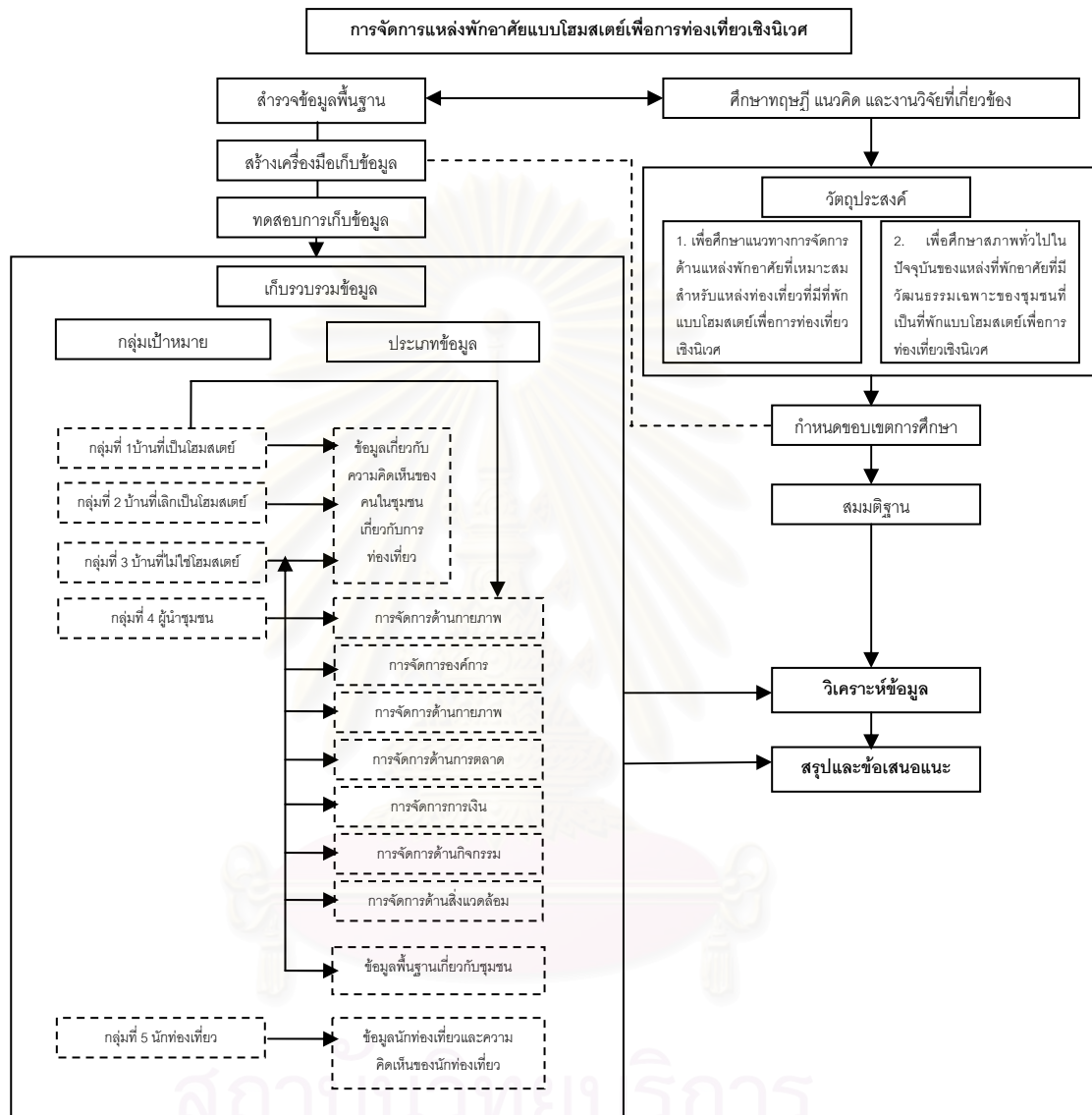
3.7.1 **วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ** โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ, การสัมภาษณ์, แบบสอบถาม และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ โดยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐาน

3.7.2 **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ** โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจ, การสัมภาษณ์, แบบสอบถาม และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ มาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ โดยอาศัยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากวิธีวิจัยที่กล่าวมาสามารถแสดงได้ดังแผนภูมิที่ 3.2 โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดหัวข้อในการศึกษา สำรวจข้อมูลพื้นฐานและศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตั้งวัตถุประสงค์ใจการศึกษา กำหนดขอบเขตการศึกษา ตั้งสมมติฐาน แล้วจึงทำการ สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทดสอบการเก็บข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3.3 กระบวนการวิจัย

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.7 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.7.1 **ข้อจำกัดในด้านเวลา** การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2547 โดยเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดประเด็นปัญหา และแนวทางในการศึกษา และใช้ระยะเวลาระหว่างวันที่ 20 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 – วันที่ 5 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด รวมระยะเวลาทั้งสิ้นประมาณ 3 เดือน

3.7.2 **ข้อจำกัดในด้านแหล่งข้อมูลนักท่องเที่ยว** ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ และการสรุปอภิปรายผล แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลาที่ใช้เก็บข้อมูล อยู่ในช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมาก โดยในช่วงที่ทำการเก็บข้อมูล มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพียง 1 กลุ่มในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ผู้ศึกษาสามารถเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวได้จำนวน 51 คน จากนักท่องเที่ยวทั้งหมด 65 คน โดยเป็นกลุ่มทัศนศึกษาของคณะนักเรียนและอาจารย์จากโรงเรียนมัธยม

บทที่ 4

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูฉิมรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้มีการรวบรวมข้อมูลทั้ง ข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ในหัวข้อต่างๆ ได้แก่ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง และข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน วิถีชีวิต ความเชื่อ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และข้อมูลความเห็นของนักท่องเที่ยว ซึ่งข้อมูลทั้งหมดสามารถนำมาเก็บรวบรวมได้ 4 ส่วนคือ

- 4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้านโคกโก่ง
- 4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
- 4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชน
- 4.4 ข้อมูลนักท่องเที่ยวและความคิดเห็น

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้านโคกโก่ง

ในจังหวัดกาฬสินธุ์มีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่ในหลายอำเภอ ได้แก่ อำเภอคำม่วง เขาวง สมเด็จ ห้วยผึ้ง นามน และภูฉิมรายณ์ ชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ไว้เป็นอย่างดี เป็นที่น่าศึกษา (สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์, 2544)

4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

หมู่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูฉิมรายณ์ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 90 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 650 กิโลเมตร สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์ รถประจำทาง รถไฟ และเครื่องบิน

ภาพที่ 4.1 แสดงที่ตั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดกาฬสินธุ์

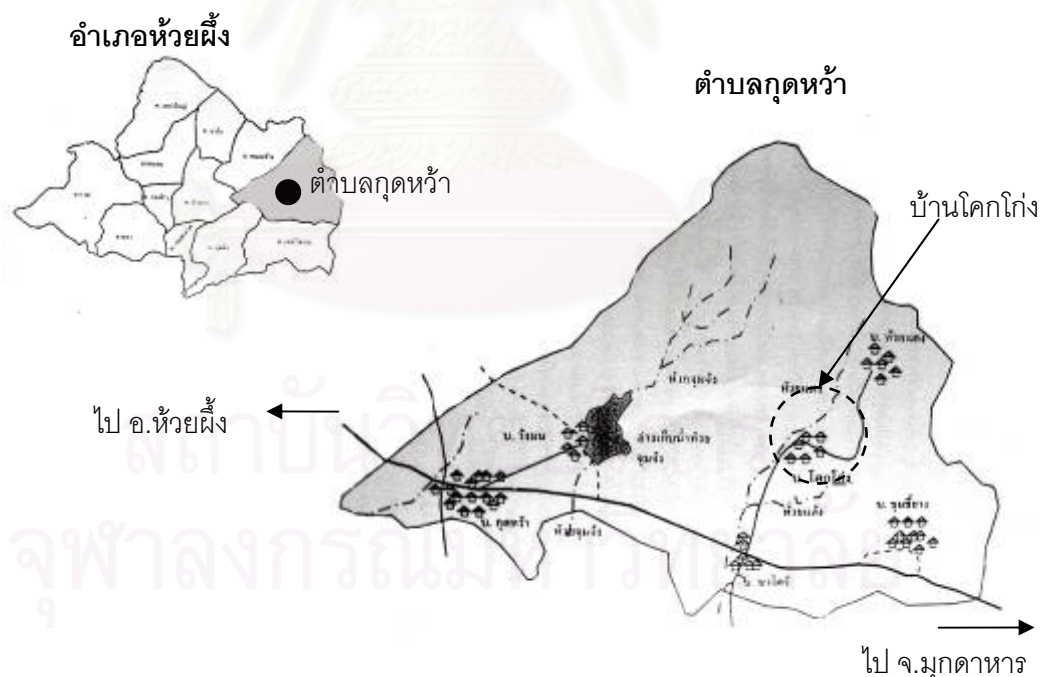

ที่มา: สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. รายงานการศึกษาวิจัยโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ต. กุดหว้า อ.ภูฉิมรายณ์ จ.กาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. หน้า 7 และ 9.

บ้านโคกโก่งมีพื้นที่ทั้งหมด 1,467 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่นา ลักษณะของดินส่วนมากจะเป็นดินร่วนปนทราย อุ้มน้ำได้ดี ในหมู่บ้านส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองไม่ต้องเช่า ส่วนมากมีที่ดินทำกินเฉลี่ยประมาณ 10 ไร่ต่อครัวเรือน แต่จะมีบางครัวเรือนที่มีที่ดินมากคือประมาณ 30 ไร่ และครัวเรือนที่มีที่ดินน้อยประมาณ 5 ไร่ นอกจากนี้ยังมีครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินอีก 1 ครัวเรือน ส่วนเอกสารสิทธิ์ส่วนมากเป็น น.ส. 3ก

การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ในอดีตชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่ตามฤดูกาลในการทำไร่ได้ แต่ในปัจจุบัน หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบไม่อนุญาตให้ขึ้นไปทำการเพาะปลูกได้ พื้นที่ดินส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จึงเป็นที่นาทั้งหมด พื้นที่ทำการเกษตรดังกล่าวชาวบ้านใช้ในการทำนาในฤดูฝนเท่านั้นส่วนในหน้าแล้งจะไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชเพราะที่ดินส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน จึงทำให้ขาดน้ำในฤดูแล้ง นอกจากนี้แล้ว ในที่นาจะมีการขุดสระไว้ในาเพื่อการเก็บน้ำไว้ใช้ในกรณีที่ฝนทิ้งช่วง ปล่อยปลา และปลูกผักสวนครัวไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน ในหมู่บ้านมีสระน้ำในาประมาณ 50 แห่ง ส่วนใหญ่จะมีน้ำพอใช้ได้ตลอดปี ปัญหาของที่ดินที่พบนอกจากขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งแล้วยังมีปัญหาอื่นๆ อีก คือดินจืด ต้องมีการใช้ปุ๋ยในการทำนา

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งอำเภอห้วยผึ้งและตำบลกุดหว้า

ที่มา: สุนีย์ เสี่ยวพิณวงษ์. รายงานการศึกษาวิจัยโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ต. กุดหว้า อ.กุดฉินรายณ์ จ.กาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. หน้า 11 และ 14.

4.1.2 แหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้

ในหมู่บ้านมีการทำการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก นอกจากน้ำฝนแล้วยังมีน้ำจากลำห้วยที่มาจากภูเขาที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน โดยทำเป็นคลองส่งน้ำเข้าสู่ที่นาของชาวบ้าน และมีน้ำจากลำห้วยที่ใช้ในการทำการเกษตร เช่น ห้วยแดง โดยชาวบ้านจะมีคลองส่งน้ำเข้าไปในที่นาของตนเอง ลักษณะคลองมีทั้งที่เป็นคลองดิน คลองคอนกรีต และบางที่นาจะมีการต่อท่อเข้าไปในพื้นที่นาของตน บางแห่งจะใช้รถไถนาเดินตามปั่นน้ำเข้าไปใช้ในนาเพื่อการปลูกข้าว ซึ่งการใช้น้ำจะเพียงพอสำหรับทำนาปีละครั้งในฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งขาดแคลนน้ำ

น้ำดื่มส่วนมากใช้น้ำฝนเป็นหลักโดยชาวบ้านจะมีภาชนะเก็บกักน้ำของแต่ละครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านจะมีโอ่งแดงขนาดใหญ่และโอ่งมังกรเก็บน้ำไว้ดื่ม และมีบ่อน้ำอีก 2 บ่อ เป็นบ่อบาดาลมีลักษณะเป็นบ่อไม้และต่อท่อพีวีซี ลงไปส่งน้ำไปตามบ้านต่างๆ โดยใช้เครื่องปั้มน้ำ มีการป้องกันฝุ่นและแมลงโดยใช้ผ้ามุ้งสีเขียวเงินคลุมไว้ ก่อนนำไปบริโภคมักมีการต้มก่อน การมีบ่อน้ำในหมู่บ้านทำให้ไม่มีการขาดแคลนน้ำดื่ม

4.1.3 ป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า

เนื่องจากหมู่บ้านโคกโก่งมีภูเขาล้อมรอบทั้ง 3 ด้าน อยู่ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความผูกพันกับป่าและภูเขา โดยป่าเป็นแหล่งอาหารหลักและมีความสำคัญกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ของป่าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเห็ดหลายชนิด หน่อไม้ ไช้ผดแดง หอย หวาย ปลูก ดอกไม้ และผักต่างๆ นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นบริเวณคอนปุตตา เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีป่าไผ่ขึ้นมาเองตามธรรมชาติรอบรอบแหล่งน้ำที่เป็นลำห้วย ชาวบ้านจะสามารถมาตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไม้ไผ่ ไม้กุง เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านจะใช้เฉพาะเวลาที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

ในหมู่บ้านโคกโก่งมีการรณรงค์ภายในหมู่บ้านให้ทุกคนช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์ไม้จากป่า และมีการประชาสัมพันธ์ไม่ให้นำราษฎรจุดฟางเผาทุ่งนาหรือเผาป่าเพราะจะทำให้ขาดดุลย์ทางธรรมชาติและระบบนิเวศ ผลผลิตที่เกิดจากธรรมชาติในป่าของหมู่บ้านโคกโก่งสามารถแยกตามฤดูกาลได้ดังนี้

- 1) หน่อไม้ เดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม
- 2) ไช้ผดแดง ผักหวาน ผักตั่ว ผักกระโดน ดอกไม้ฮ้าง ดอกแสบง ดอกไม้ชาติ เดือนกุมภาพันธ์
- 3) เห็ดต่างๆ เดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม
- 4) หอย ปลา กบ ปลูก เดือนพฤษภาคม – เดือนพฤศจิกายน
- 5) ดอกกระเจียว (อาหาร) เดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม
- 6) ดอกกระเจียว (ดอกไม้) เดือนธันวาคม – เดือนตุลาคม
- 7) หวาย มีตลอดทั้งปี และมีมากในหน้าฝน
- 8) สมุนไพร มีตลอดทั้งปี

4.1.4 ประชากร การประกอบอาชีพ

ประชากรในหมู่บ้านโคกโก่งเป็นชาวไทย มีจำนวนทั้งสิ้น 624 คน หรือ 130 หลังคาเรือน จำแนกประชากรตามเพศได้ดังตารางที่ 4.1 พบว่าชาวบ้านโคกโก่งมีเพศชายจำนวน 321 คน คิดเป็นร้อยละ 51.44 และเพศหญิงจำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 48.56

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	321	51.44
หญิง	303	48.56
	624	100

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.2546 <http://www.nso.go.th>

ประชากรในหมู่บ้านโคกโก่งจำแนกตามช่วงอายุ พบว่าช่วงอายุ 0 – 10 ปีมีมากที่สุดจำนวน 133 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมาคือช่วงอายุ 11 -15 ปี จำนวน 88 คน และช่วงอายุ 36 – 40 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1 และ 10.7 ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง จำแนกตามระดับอายุ

ระดับอายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับอายุ 0-10	133	21
ระดับอายุ 11-15	88	14
ระดับอายุ 16-20	65	10
ระดับอายุ 21-25	27	4
ระดับอายุ 26-30	37	6
ระดับอายุ 31-35	31	5
ระดับอายุ 36-40	66	11
ระดับอายุ 41-45	49	8
ระดับอายุ 46-50	29	5
ระดับอายุ 51-55	22	4
ระดับอายุ 56-60	26	4
ระดับอายุ 61-65	19	3
ระดับอายุ 66 ปีขึ้นไป	32	5
	624	100

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.2546 <http://www.nso.go.th>

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือการทำงาน และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีทั้งวัวและควาย อาชีพที่นอกเหนือจากการเกษตรได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การรับจ้างแรงงาน ค้าขาย และรับราชการ สามารถจำแนกได้ตามตารางที่ 4.3 พบว่ามีนักเรียนนักศึกษาจำนวนมากเป็นอันดับ 1 จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาเป็นเกษตรกร จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4

ตารางที่ 4.3 แสดงอาชีพของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	17	2.7
พนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน	68	10.9
ประกอบกิจการส่วนตัว	13	2.1
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	9	1.4
รับจ้างทั่วไป	44	7.1
เกษตรกร	202	32.4
นักเรียน/นักศึกษา	239	38.3
อื่นๆ	32	5.1
	624	100

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.2546 <http://www.nso.go.th>

ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่งพบว่า มีการศึกษาระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ปีที่ 6 มากที่สุด จำนวน 239 คนหรือ ร้อยละ 38.3 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 165 คน คิดเป็น ร้อยละ 26.4 ดังแสดงในตารางที่ ตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่ง

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	239	38.3
ประถมศึกษาปีที่ 6	25	8.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	165	26.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย	111	17.9
อนุปริญญา	42	6.7
ปริญญาตรี	15	2.4
รวม	624	100

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.2546 <http://www.nso.go.th>

4.1.5 ประวัติชุมชน

ชาวผู้ไทยอพยพมาจากดินแดนตอนกลางของมณฑลยูนนานในประเทศจีน แล้วอพยพโยกย้ายไปในที่ต่างๆ โดยเฉพาะในดินแดนสิบสองจุไทย ซึ่งอยู่ระหว่างรอยต่อของ เวียดนาม พม่าและลาว จึงต้องมีการแบ่งแยกกันมาโดยตลอด จนถึงสมัยกรุงธนบุรี ดินแดนหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ของลาวตกอยู่ใต้การปกครองของไทย ดินแดนสิบสองจุไทยจึงตกเป็นของไทยด้วย มีการกวาดต้อนผู้คนรวมทั้งชาวผู้ไทยอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ภายในของชุมชนผู้ไทยมีความวุ่นวายไม่สงบมาโดยตลอด จึงได้อพยพจากเมืองแฉก (เมืองหลวงของแคว้นสิบสองจุไทย) มาตั้งอยู่ที่เมืองวัง ทางทิศตะวันออกของเมืองเวียงจันทน์ บางครั้งเรียกเมืองบก เมืองวัง จนถึงสมัยรัชการที่ 3 ไทยยกทัพไปตีเวียงจันทน์และตีเมืองวังได้สำเร็จ ชาวผู้ไทยได้อพยพติดตามกองทัพไทยมาตั้งอยู่แถบนครพนม สกลนคร แล้วแบ่งแยกกันอพยพไปตามสายเครือญาติและผู้นำ เช่นที่อพยพมาอยู่ในเขตมุกดาหาร ที่อำเภอคำชะอี หนองสูง นิคมคำสร้อย เป็นต้น ผู้ไทยสายนี้เองที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโคกโก่ง

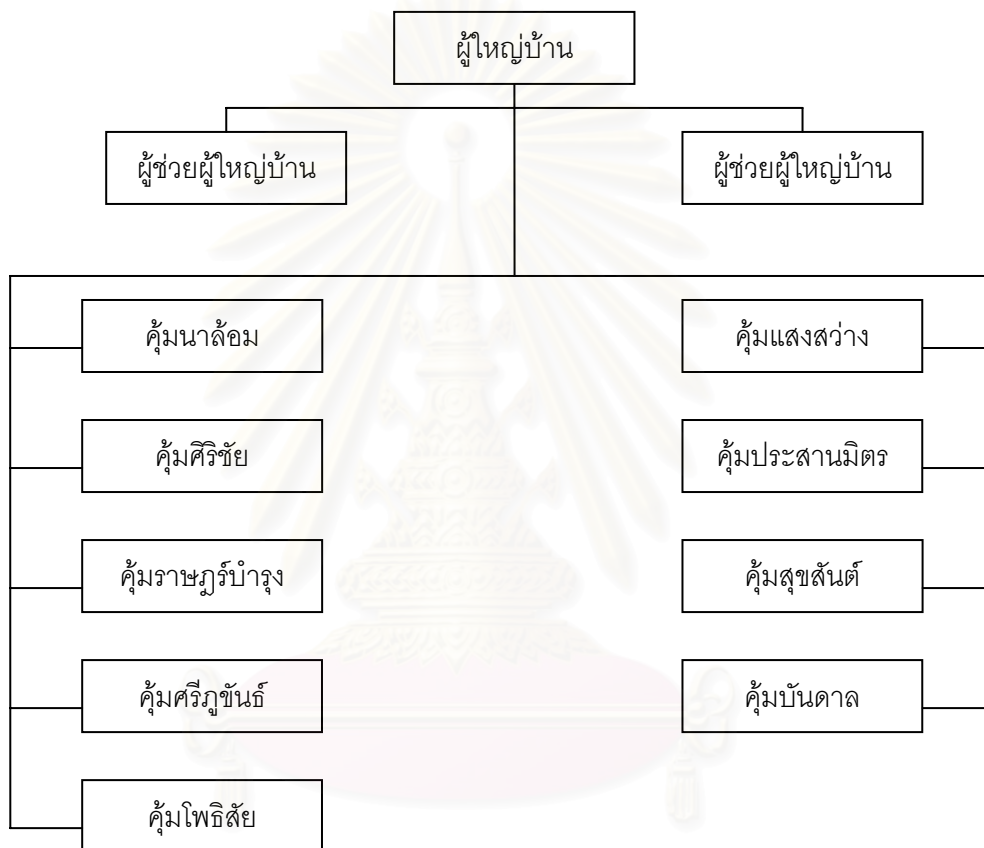
ในปี พ.ศ.2432 ชาวผู้ไทยบ้านคำแฮ้ (โนนน้ำคำ) ต.หนองสูง อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร (ในปัจจุบัน) อพยพมา 2 ครอบครัว ประมาณ 19 คน โดยมี นายอุปชัย เป็นหัวหน้า ได้มาตั้งอยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้านโคกโก่งปัจจุบันเรียกชื่อว่า “หมู่บ้านทุ่งบักเฒ่า” ต่อมาอีก 2 ปี ได้มีชนเผ่ากุลาประมาณ 10 คน อพยพเข้ามาอาศัยร่วมกับชาวบ้าน พวกกุลาเหล่านี้ได้นำฝิ่นเข้ามาในหมู่บ้านและมีการปล้นจี้ชาวบ้านเขตละแวกใกล้เคียง สร้างความเดือดร้อนเป็นอันมาก ทางการจึงได้เข้ามาปราบปรามพวกกุลาจนต้องหลบหนีไป ชาวบ้านจึงได้อพยพกลับถิ่นเดิมคือบ้านคำแฮ้ บ้านทุ่งบักเฒ่าจึงเป็นบ้านร้าง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ชาวบ้านคำแฮ้ที่เคยอาศัยอยู่บ้านทุ่งบักเฒ่าได้รวบรวมพรรคพวกและช่วยกันออกเงินคนละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปตั้งหมู่บ้านใหม่กับพระยาสุนทรที่มณฑลอุดร ทางการให้ชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านโคกโก่ง” และมีนายเจ้าชิน เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ได้ 2 ปี ผู้ใหญ่บ้านก็ถูกฆ่าตาย และนายกินรีได้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อมา อยู่ได้ 2 ปีมีชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านจึงได้ตกลงกันอพยพโยกย้ายมาอยู่ทางทิศเหนือ คนละฟากทุ่งนาซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบันในปี พ.ศ.2458 ต่อมาในปี พ.ศ.2477 ได้มีประชาชน 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านโคกโก่ง ห้วยแดง และชุมขี้ยาง ได้รับความเดือดร้อนในการติดต่อกับทางราชการเนื่องจากระยะทางอยู่ไกล จึงได้ตกลงกันขอแยกออกจากอำเภอมุกดาหาร จ.นครพนม (สมัยนั้น) มาขึ้นกับตำบลจุมจัง อ.กุฉินารายณ์ ซึ่งตอนนั้นขึ้นอยู่กับจังหวัดมหาสารคาม ต่อมาในปี พ.ศ.2482 จึงได้มีการอนุมัติให้หมู่บ้านนี้ออกจากจังหวัดมหาสารคามมาขึ้นอยู่กับจังหวัดกาฬสินธุ์ จนถึงปัจจุบันมีนายสีเทือก ไตรยะวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

4.1.6 การปกครอง

หมู่บ้านโคกโก่งปัจจุบันมีนายสีเทอด ไตรยะวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านที่มาจากการเลือกตั้ง มีวาระคราวละ 5 ปี และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ในหมู่บ้านแบ่งการปกครองออกเป็น 9 คุ่ม การบริหารงานในหมู่บ้านมีโครงข่ายดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงการปกครองในหมู่บ้านโคกโก่ง

แต่ละคุ่มจะมีการเลือกตั้งประธานคุ่มเป็นผู้คอยดูแลแจ้งข่าวสาร และเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านด้วย

4.1.7 ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม

4.1.7.1 ภาษา ใช้ภาษาผู้ไทย ซึ่งมีลักษณะการออกเสียงและคำศัพท์เฉพาะตัว มีความคล้ายคลึงกับภาษาอีสาน

4.1.7.2 ศาสนา นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ

4.1.7.3 การแต่งกาย ชาวบ้านมีการแต่งการที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย ส่วนมากเป็นผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ และทอมือ เย็บมือ แต่ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้าง ได้แก่

1) ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าย้อม และมักสวมเครื่องประดับที่เป็นเครื่องเงิน หรือสวมสร้อยที่ร้อยด้วยเงินเหรียญ

2) ผู้ชาย นุ่งกางเกงขาสั้น ไส้รง หรือผ้าขาวม้า

ปัจจุบันการแต่งกายมีความหลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะแต่งชุดผู้ไทยทุกวันศุกร์ และในช่วงที่มีการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.3 แสดงลักษณะการแต่งกายของชาวผู้ไทย

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย กุมภาพันธ์ 2547 และ

4.1.7.4 สถาปัตยกรรม จากการสังเกตพบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูง ก่อสร้างอยู่ชิดๆ กัน รูปแบบของบ้านเป็นแบบที่พบเห็นได้ทั่วไปในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ถุนบ้านจะใช้เป็นที่นั่งเล่น จักสาน และเก็บของต่างๆ ส่วนบนเรือนจะใช้เป็นที่หลบนอนพักอาศัย มักมีห้องไม่เกิน 2 ห้องต่อหลัง มีบางหลังที่ต่อเติมได้ถุนให้เป็นห้องโดยใช้วัสดุเป็นอิฐฉาบด้วยปูน ไม่มีการล้อมรั้วระหว่างบ้านแต่ละหลัง บ้านเกือบทุกหลังมียุ้งข้าวอยู่ในบริเวณบ้านเพื่อเก็บข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนา แต่ก็มีบางหลังที่สร้างยุ้งข้าวแยกออกไปต่างหากในบริเวณที่นารอบๆ หมู่บ้าน

ภาพที่ 4.4 แสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านในหมู่บ้านโคกโก่ง

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4.1.8 ประเพณีและความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ

4.1.8.1 ประเพณีสิบสองเดือน (ฮีตปี) บ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านที่ยังรักษาประเพณีหลายอย่างไว้เหมือนเดิม และมีการสืบทอดต่อกันมาเรื่อยๆ สำหรับบุญประเพณีที่มีในหมู่บ้านได้แก่

1) เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม บุญผ้าป่า ในเดือนนี้เป็นบุญที่พระภิกษุสงฆ์เข้ากรรมปฏิบัติกรรม ชาวบ้านจะทำบุญ บริจาคทานรักษาศีล ฟังธรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมของพระภิกษุจนกว่าจะออกจากกรรมแล้วจะจัดให้มีการเทศน์ตลอดวัน มีการทำผ้าป่าแล้วนำไปทอดถวายที่วัด เอาผ้าแพรหมอน บั๊จจัย ไปถวาย ตอนกลางคืนมีหนัง หมอลำ เป็นการทำบุญร่วมกันทั้งหมู่บ้าน

2) เดือนยี่ บุญกุ่มข้าวใหญ่ หรือบุญกองข้าว เป็นบุญและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกัน การทำนา หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะมีการทำบุญกองข้าวโดยนำข้าวใหม่ที่ได้เก็บเกี่ยวได้มาทำบุญ โดยปริมาณข้าวที่นำมาขึ้นอยู่กับแต่ละครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญแบบนี้จะได้กุศลมาก

3) เดือนสาม บุญข้าวจี ข้าวจีเป็นอาหารที่ทำได้ง่าย ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ว่างจากการทำนา ชาวบ้านจึงทำบุญด้วยการเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนแล้วปั้น ชุบไข่ นำไปถวายพระ ข้าวจีเป็นอาหารอย่างหนึ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน

4) เดือนสี่ บุญพระเวส กำหนดงานทำบุญระหว่างเดือน 4 ข้างแรม ถึงเดือน 5 มีการเทศมหาชาติ คาถาพัน และมีการทำบุญข้าวพันก้อนโดยการเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนเล็กๆ จำนวนมาก ไปถวายพระตอนเช้ามีด

5) เดือนห้า บุญสงน้ำ (สงกรานต์) มีพิธีรดน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ เครื่องค้ำของคุณ (เครื่องรางของขลัง) และมีการทำบุญให้ทาน แต่มักไม่ค่อยมีการเล่นสาดน้ำกัน เนื่องจากไม่มีน้ำมากพอที่จะใช้เล่น

6) เดือนหก บุญบั้งไฟ ปัจจุบันไม่ทำแล้ว เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก แต่จะมีการทำบุญร่วมกันในตำบลกุดหว้าเป็นงานใหญ่ประจำปี

7) เดือนเจ็ด บุญข้าสะ (ชำระ) เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งสกปรกต่างๆ ทั้งตัวคนและบ้านเรือนเพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายออกจากตัวและที่อยู่อาศัย ชาวบ้านจะนำขันน้ำมนต์ ฝ้ายผูกแขน หินแสรทราย ไปที่วัดในตอนกลางคืน พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์ตอนเช้าไปทำบุญตักบาตร แล้วชาวบ้านนำทรายไปหว่านรอบบ้านและหลังคาเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย พร้อมทั้งข่มขูผีร้ายต่างๆ

8) เดือนแปด เข้าพรรษา ชาวบ้านไปสวดมนต์ ถือนศีล ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน

9) เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษรวมทั้งเจ้ากรรมนายเวรต่างๆ โดยจะหาเครื่องกินมาห่อใบตองทั้งอาหารคาวหวาน หมากพุด บุหรี่ โดยจะทำในตอนกลางคืน พระสวดชัยมงคลคาถา ชาวบ้านจะแบ่งอาหารที่เตรียมไว้เป็น 4 ส่วน เพื่อเก็บไว้กินในครอบครัว 1 ส่วน แบ่งให้เพื่อนบ้าน 1 ส่วน พอเช้ามีดจะจัดส่วนหนึ่งห่อเรียบบริ้ววางไว้ตามพื้นดินภายในบริเวณวัดเพื่ออุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับและนำไปถวายพระในตอนเช้า เชื่อกันว่าญาติที่ตายไปแล้วจะได้รับส่วนบุญนี้

10) เดือนสิบ ห่อข้าวสาก (บุญห่อข้าวใหญ่) ชาวบ้านจะห่อข้าวปลา อาหารแห้ง ขนม ผลไม้ รวมทั้งน้ำดื่ม รวมกันให้เรียบร้อยแล้วนำไปถวายพระ พระจะเลือกหยิบของในห่อต่างๆ พอสมควร ที่เหลือจะนำไปแจกจ่าย แบ่งกันรับประทานถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์

11) เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา มีการทำบุญตักบาตร

12) เดือนสิบสอง บุญกฐิน ชาวบ้านจะร่วมกันรับกฐิน ซึ่งมักจะมาจากบ้านอื่นๆ หรือจากต่างจังหวัด

4.1.8.2 พิธีกรรม ชาวบ้านโคกโก่งยังคงมีความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณอยู่อย่างเหนียวแน่นและยังคงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้อยู่มาก

1) พิธีเหยา เป็นพิธีที่ใช้รักษาอาการป่วยต่างๆ สืบทอดกันมาแต่โบราณ ในพิธีเหยานี้จะมีหมอเหยาเป็นผู้ประกอบพิธี ทำหน้าที่เป็นสื่อติดต่อระหว่างผีกับผู้ป่วย โดยการถามถึงสาเหตุของการป่วยพร้อมกับหาหนทางแก้ไข ถ้าการเจ็บป่วยครั้งนี้เชื่อว่าผีทำ หมอเหยาจะให้คนป่วยทำพิธีขอขมาผีที่ทำให้ตนป่วยไข้หรือทำพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา ซึ่งการรักษาโดยวิธีนี้ยังได้รับความนิยมในหมู่บ้าน และยังมีการสืบทอดกันเรื่อยมา และในบางครั้งจะใช้พิธีเหยาในการทำนายทายทัก ชาวบ้านจะมีการไหว้ผีเหยาอยู่เป็นประจำ

2) พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีหนึ่งที่เป็นการส่งเสริมจิตใจให้สุขสบายและได้นำมาใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว พิธีนี้จะไม่มีการพราหมณ์มาทำพิธี แต่จะมีการจัดพานบายศรีและให้ผู้หญิงเริ่มรำบายศรีสู่ขวัญ จากนั้นก็แจกจ่ายข้าวต้มมัด ไข่ต้ม และกล้วย ให้กับผู้รับขวัญทุกคนก่อนที่จะผูกค้ายขวัญ ซึ่งผู้ที่มาผูกค้ายขวัญนี้จะเป็นพ่อเฒ่าแม่เฒ่าของหมู่บ้าน และในพิธีการสู่ขวัญมักมีการตีหม้อเหล็กหรือที่เรียกว่าเหล้ากลบ พิธีบายศรีสู่ขวัญนี้จะทำเมื่อมีแขกเข้ามา หรือเมื่อมีคนในหมู่บ้านกลับมาจากต่างถิ่น พิธีนี้เชื่อกันว่าเป็นการเรียกขวัญมาสู่เจ้าของขวัญ ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิตในหมู่บ้านเช่นเดียวกับคนอีสาน

ภาพที่ 4.5 แสดงพิธีบายศรีสู่ขวัญของชาวผู้ไทย

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย กุมภาพันธ์ 2548

4.1.8.3 ความเชื่อเรื่องผี

1) ผีหมอเหยา หมอเหยาเป็นผู้ที่คอยรักษาผู้ป่วยด้วยอาศัยอำนาจผี ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือมาก หมอเหยาจะต้องเป็นคนดี ผู้ที่มารับการรักษาจะต้องทำบุญรักษาศีล ชาวบ้านจะมีการเลี้ยงผีหมอเหยาเป็นประจำทุกปี

2) ผีปู่ตา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าปู่ตา คือวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในหมู่บ้านเชื่อว่าเป็นเจ้าของพื้นที่ทั้งหมดในหมู่บ้าน สามารถปกป้องรักษาภัยอันตรายต่างๆ ให้กับคนในหมู่บ้านได้ ซึ่งจะมีการเลี้ยงดูปู่ตาเป็นประจำทุกปี มีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นคนนำทำพิธีการต่างๆ ปีละ 2 ครั้ง คือในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เพื่ออัญเชิญวิญญาณปู่ตาขึ้นสวรรค์ และขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล และจะทำพิธีเลี้ยงปู่ตาที่ดอนปู่ตา มีการแบ่งอาหารเลี้ยงปู่ตามาแจกจ่ายกันในหมู่บ้านด้วย

3) ผีพ่อแม่ (ผีบรรพบุรุษ) คือ ผีพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานจะกราบไหว้และทำบุญไปให้ทุกๆ ปี ถ้าวางดวงวิญญาณจะคงวนเวียนอยู่กับลูกหลานไม่ได้จากไปไหน แต่ยังคงคอยสอดส่องดูแลอยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงวันทำบุญลูกหลานก็จะจัดแจงข้าวปลาอาหารหอบไปไม้แล้วเอาไปวัดเพื่อทำบุญไปให้ หากปีใดขาดการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษก็จะเกิดโรคร้ายไข้เจ็บกับคนในครอบครัวหรือลูกหลานคนใดกระทำความผิด เช่น ทะเลาะกันในระหว่างญาติพี่น้อง ขโมยข้าวของหรือผิดใจกัน ผีพ่อแม่ก็จะมาทำให้คนในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเจ็บป่วยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็จะต้องไปหาหมอเหยา เพื่อถามไถ่ที่มาของความเจ็บป่วย ถ้าเป็นเพราะผีพ่อแม่เมื่อก่อนทำก็จะต้องยอมความกันและปฏิบัติตามความต้องการของผีพ่อแม่ เช่นถ้าไม่ไปทำบุญให้ก็ต้องไปทำให้เรียบร้อย ถ้าพี่น้องทะเลาะกันก็ต้องให้คืนดีกัน เป็นต้น ผีพ่อแม่จึงไม่ใช่ผีที่น่ากลัวหรือให้โทษในความคิดของชาวโคกโก่ง แต่เป็นดวงวิญญาณของคนในครอบครัวที่คอยคุ้มครอง ปกป้องรักษาและตักเตือนในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

4) ผีเฮือน ผีชาน (ผีบ้าน ผีเรือน) เป็นผีที่คอยปกป้องรักษาคนที่อยู่ในบ้าน หรือสอดส่องดูแลมิให้คนในบ้านกระทำความผิด แต่ความรุนแรงหรืออิทธิฤทธิ์ที่จะทำให้คนในบ้านเกรงกลัวมีน้อยกว่าผีพ่อแม่ ส่วนมากจะใช้ในการปลอบหรือชู้เด็กในบ้านไม่ให้ร้องไห้แงและส่งเสียงดัง เมื่อเกิดคนเจ็บป่วยก็จะต้องไปหาหมอเหยาเข้าผีฟ้าเพื่อส่องดูว่าเป็นผีใดมากระทำให้เกิดความเจ็บป่วยกับคนในบ้าน จากนั้นจะต้องแก้ตามผีที่ต้องการ ผีบ้านผีเรือนก็จะทำเหมือนกันกับการแก้กับผีอื่นๆ

4.1.8.4 ความเชื่อเรื่องสัตว์ ชาวบ้านจะเชื่อในเรื่องของ “แลน” ที่มีการนับถือกันว่าเป็นตัวแทนของเจ้าที่ที่อยู่ค้อยู่ในหอปู่ตา นานๆ จะปรากฏตัวให้เห็น มีความเชื่อว่าถ้าตัวแลนเข้ามาในหมู่บ้านแสดงว่าเจ้าปู่โกรธ ทำอะไรผิดใจให้เห็น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่อง “งูทำทาน” ซึ่งชาวบ้านถือและคิดกันว่าเป็น ฮีต ของเทวดา ถ้าใครพบเห็นงูต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ถ้าไม่ทำอาจทำให้เกิดเป็นสาเหตุให้เสียของรักหรืออาจป่วยไข้ได้

4.1.8.5 ข้อห้าม (ชะล้า) ข้อห้าม หรือ ชะล้า ต่างๆ ที่มีขึ้นในชุมชนหรือสังคมใดๆ ก็ตาม ถือเป็นทางหนึ่งในการจัดระเบียบสังคม ดังนี้

1) ชายหญิงที่ยังไม่แต่งงานกันห้ามจับมือถือแขนหรือถูกเนื้อต้องตัวกัน ไม่อย่างนั้นจะถือว่าผิดผี ถ้ามีการผิดผีขึ้นแล้วฝ่ายชายจะต้องเสียค่าผิดผีโดยการขอฝ่ายหญิงแต่งงาน ถ้าไม่ขอฝ่ายหญิงแต่งงานก็ต้องจ่ายเป็นเงินตามแต่พ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะเรียก หรือจ่ายเป็นสิ่งของ เช่น วัว ควาย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ไม่เคร่งครัดเหมือนแต่ก่อน

2) ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วห้ามให้ชายอื่นที่ไม่ใช่สามีตนมาจับเนื้อต้องตัว ผู้ชายหมู่บ้านโคกโก่งจะถือเรื่องลูกเมียของคนอื่นมาก ถ้ารู้ว่าเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะให้เกียรติไม่จับเนื้อต้องตัวไม่ล่วงเกิน ถ้าทำจะถือเป็นความผิด เมื่อตายไปจะต้องปิ่นต้นนิ้ว

3) เมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ห้ามทอดผ้า โดยชาวบ้านโคกโก่งมีความเชื่อว่าการทอดผ้าเป็นการซื้อเชิญวิญญาณคนตายมาชวนคนที่ทอดผ้าให้ไปอยู่ด้วยกัน

4) ห้ามกวาดพื้นบ้านตอนกลางคืน

4.1.9 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

4.1.9.1 ถนน มีถนนลาดยางเข้าไปถึงหมู่บ้านโคกโก่ง ทำให้การเดินทางโดยรถยนต์เป็นไปได้ได้อย่างสะดวก สภาพถนนอยู่ในระดับดีมาก

ภาพที่ 4.6 ถนนภายในหมู่บ้านโก่ง และบ่อบาดาลในหมู่บ้านโคกโก่ง

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4.1.9.2 น้ำประปา ไม่มีน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก โดยชาวบ้านจะมีภาชนะเก็บกักน้ำของแต่ละครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านจะมีโอ่งแดงขนาดใหญ่และโอ่งมังกรเก็บน้ำไว้ดื่ม และมีบ่อน้ำอีก 2 บ่อ เป็นบ่อบาดาลมีลักษณะเป็นบ่อไม้และต่อท่อพีวีซี ลงไปส่งน้ำไปตามบ้านต่างๆ โดยใช้เครื่องปั้มน้ำ มีการป้องกันฝุ่นและแมลงโดยใช้ผ้ามุ้งสีเขียวน้ำเงินคลุมไว้ ก่อนนำไปบริโภค มักมีการต้มก่อน การมีบ่อน้ำในหมู่บ้านทำให้ไม่มีการขาดแคลนน้ำดื่ม

4.1.9.3 ไฟฟ้า มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน

4.1.9.4 สถานพยาบาล ในหมู่บ้านไม่มีสถานพยาบาล แต่มีอาสาสมัครสาธารณสุขที่ได้รับ การอบรมสามารถรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นได้ มีโรงพยาบาลพระยุพราช อ.กุนนารายณ์ ใน ตัวอำเภอ ห่างออกไปประมาณ 15 กิโลเมตร

4.1.9.5 โรงเรียน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประถม 1 แห่ง และมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง อยู่ห่างออกไป 3 กิโลเมตร

4.1.5.6 วัด มีวัด 1 แห่ง อยู่กลางหมู่บ้าน มีพระสงฆ์จำนวน 1 รูป เป็นสถานที่ใช้ประกอบ พิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้าน และใช้เป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการทำ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.7 วัดในหมู่บ้านโคกโก่ง และศาลาการเปรียญ

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4.1.9.7 การสื่อสาร ในหมู่บ้านมีโทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ในตัวอำเภอกุนนารายณ์ ห่างออกไปประมาณ 15 กิโลเมตร

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว

4.2.1 การพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว

ในจังหวัดกาฬสินธุ์มีชาวไทยอาศัยอยู่ในหลายอำเภอ ได้แก่ อำเภอคำม่วง เขาวง สมเด็จฯ ห้วยผึ้ง นามน และกุนนารายณ์ ชาวไทยเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และยังคงอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ไว้อย่างเหนียวแน่น เป็นที่น่าศึกษา

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยเพื่อการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ขึ้นในช่วงปีท่องเที่ยวไทย 2541 – 2542 (ปีอะเมซิ่งไทยแลนด์) เพื่อให้คำขวัญของจังหวัดข้อความ ที่ว่า “วัฒนธรรมผู้ไทย” ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น จึงได้จัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

จังหวัด” แล้วออกสำรวจหมู่บ้านผู้ไทย ด้วยแนวความคิดหลักในการพิจารณาที่ว่า “รากชุมชนผู้ไทยที่แสดงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งรับอิทธิพลและสังคมแบบใหม่น้อย ยังมีสภาพทางกายภาพให้เห็นอยู่มากพอที่จะหยิบมาเจียรนัยได้” หรือกล่าวได้ว่า จะต้องเป็นหมู่บ้านที่ยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยเอาไว้ได้เป็นอย่างดี มีศักยภาพและความพร้อมทางด้านกายภาพ คือ มีที่ตั้งที่เหมาะสม มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสมัครสมานสามัคคี อีกทั้งเป็นชุมชนที่มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน และได้เลือกหมู่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดนครพนม เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย เพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Home stay) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ตามกระแสการท่องเที่ยวที่นิยมในปัจจุบัน

การพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยเริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี 2541 โดยมีการประสานงานกันในทุกระดับ โดยเฉพาะคนในหมู่บ้าน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน (นายสีเทอด ไตรระวงศ์) ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันและศึกษาพิจารณาถึงข้อดี ข้อเสีย และผลกระทบของการเปิดหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามา พร้อมทั้งมีการออกความคิดเห็นและถามความสมัครใจของชาวบ้านว่าต้องการที่จะให้มีการจัดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์หรือไม่ ซึ่งชาวบ้านทั้งหมดเป็นด้วย จากนั้นจึงได้มีการให้ชาวบ้านลงชื่อคนที่ต้องการให้บ้านเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ มีผู้สมัครทั้งสิ้น 86 หลัง ทางหมู่บ้านได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาตรวจสอบความพร้อมของบ้านที่จะเป็นโฮมสเตย์ มีบ้านทั้งหมด 35 หลังผ่านการคัดเลือก จึงได้เปิดดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน มีโฮมสเตย์เหลืออยู่ 33 หลัง เลิกไป 2 หลังในปี 2546 เนื่องจากเจ้าของบ้านเป็นอัมพฤกษ์ 1 หลัง และอีกหนึ่งหลังมีเด็กอ่อนจึงไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้

4.2.2 การเดินทางมายังหมู่บ้านโคกโก่ง

สามารถเดินทางมาได้หลายวิธี ทั้งทางรถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารประจำทาง รถไฟ และเครื่องบิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ไปตามถนนมิตรภาพ (เส้นทางหมายเลข 2) ถึง อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น เลี้ยวขวาเข้าเส้นทางสาย อ.บ้านไผ่ – อ.บรบือ – จ.มหาสารคาม – จ.ร้อยเอ็ด – อ.โพนทอง – อ.ภูพานารายณ์ (เส้นทางหมายเลข 23, 208, 2044) และต่อจาก อ.ภูพานารายณ์ไปตามเส้นทาง ภูพานารายณ์ – มุกดาหาร (เส้นทางหมายเลข 2042) ประมาณ 12 กิโลเมตร จนถึงบ้านนาไคร้ แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามทางลาดยางอีกประมาณ 3 กิโลเมตร จึงจะถึงบ้านโคกโก่ง

4.2.2.2 ทางรถโดยสารประจำทาง โดยรถโดยสารของบริษัทขนส่ง จำกัด สายกรุงเทพฯ – กาฬสินธุ์ มีรถออกทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00 น. ถึงเวลา 23.00 น. ตอนกลางวันใช้เวลาเดินทางประมาณ 9 ชั่วโมง กลางคืนใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง ถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ และต่อรถปรับอากาศ สาย 170 ไปถึง บ้านนาไคร้ อ.ภูพานารายณ์ แล้วจึงนั่งรถรับจ้างเข้าไปหมู่บ้านโคกโก่ง ระยะทาง 3 กิโลเมตร

4.2.2.3 **ทางรถไฟ** เดินทางโดยรถไฟสาย กรุงเทพฯ – หนองคาย ลงที่สถานีรถไฟขอนแก่น แล้วจึงต่อรถโดยสารสายขอนแก่น – มุกดาหาร ไปถึง บ้านนาไคร้ อ.กุฉินารายณ์ แล้วจึงนั่งรถรับจ้างเข้าไปหมู่บ้านโคกโก่ง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

4.2.2.4 **ทางเครื่องบิน** เดินทางได้ 2 ทางคือ

1) เที่ยวบิน กรุงเทพฯ – ขอนแก่น ของบริษัทสายการบินไทย บริการทุกวัน วันละ 4 เที่ยวบิน เมื่อถึงจังหวัดขอนแก่นแล้วจึงต่อรถโดยสารสายขอนแก่น – มุกดาหาร ไปถึง บ้านนาไคร้ อ.กุฉินารายณ์ แล้วจึงนั่งรถรับจ้างเข้าไปหมู่บ้านโคกโก่ง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

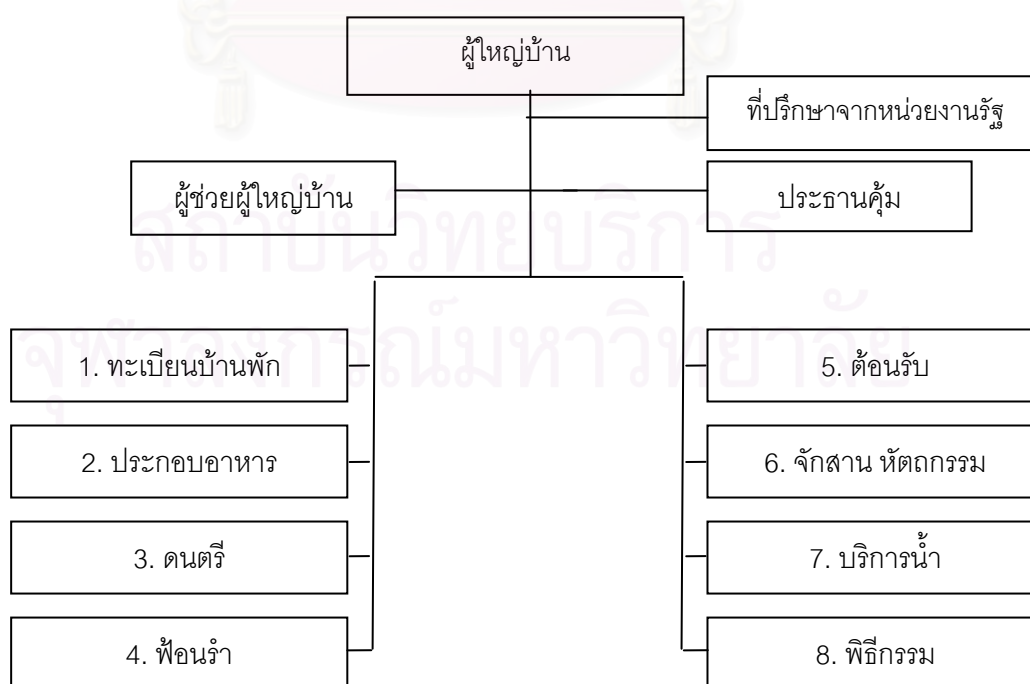
2) เที่ยวบิน กรุงเทพฯ – ร้อยเอ็ด ของบริษัท พีบี แอร์ จำกัด บริการสัปดาห์ละ 4 เที่ยวบิน คือวัน อังคาร, พฤหัสบดี, ศุกร์ และวันอาทิตย์ เมื่อถึงจังหวัดร้อยเอ็ดจึงต่อรถโดยสารสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ และต่อรถปรับอากาศ สาย 170 ไปถึง บ้านนาไคร้ อ.กุฉินารายณ์ แล้วจึงนั่งรถรับจ้างเข้าไปหมู่บ้านโคกโก่ง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

แต่โดยปกติแล้วนักท่องเที่ยวที่มายังหมู่บ้านโคกโก่งจะมาเป็นกลุ่มใหญ่ เดินทางมาโดยรถบัส ซึ่งนักท่องเที่ยวเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด ส่วนนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กนิยมเดินทางมาโดยรถส่วนตัว การเดินทางเป็นไปอย่างสะดวกเนื่องจากมีถนนที่ดีเข้าถึงหมู่บ้านได้

4.2.3 โครงสร้างขององค์การในปัจจุบัน

มีการบริหารจัดการโดยแบ่งหน้าที่ของคนในชุมชนออกเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงผังโครงสร้างในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง

ที่มา: ข้อมูลจากกรวิจัย

แต่ละกลุ่มมีหน้าที่ดังนี้

4.2.3.1 ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับนักท่องเที่ยวตั้งแต่การจองที่พัก แจ้างรายละเอียดต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ เรียกประชุมและทำความเข้าใจกับชาวบ้านเพื่อเตรียมความพร้อม

4.2.3.2 ที่ปรึกษา คือกลุ่มข้าราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด ไปจนถึง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโก่ง และเจ้าอาวาสวัด

4.2.3.3 ประธานคุ้ม มีหน้าที่ช่วยประสานงาน ดูแลแจ้งข่าวสาร

4.2.3.4 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่เป็น กลุ่มทะเบียนบ้านพัก มีหน้าที่ดูแล และจัดสรรนักท่องเที่ยวให้เข้าพักในบ้านพักโฮมสเตย์ ตามลำดับแต่ละหลัง และตามความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว

4.2.3.5 กลุ่มประกอบอาหาร คิดรายการอาหาร จัดหาวัตถุดิบ ประกอบอาหาร เตรียมภาชนะบรรจุอาหาร ทำความสะอาด มีการแบ่งงานกันทำตามความสามารถและความสมัครใจ มีทีมงานประมาณ 30 คน

4.2.3.6 กลุ่มดนตรี จัดเตรียมแสดงดนตรี เตรียมเครื่องเสียง มีทีมงานประมาณ 30 คน

4.2.3.7 กลุ่มพ้อนรำ เตรียมการแสดงพ้อนรำต่างๆ ประกอบด้วย รำเชิง รำผู้ไทย รำบายศรี รำลม พัดพร้าว และรำมวยไทย ใช้บุคลากรประมาณ 50 คนทั้งผู้ใหญ่และเด็ก

4.2.3.8 กลุ่มต้อนรับ จัดเตรียมหาดอกไม้ตามฤดูกาลให้นักท่องเที่ยว กล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว แนะนำ เล่าประวัติหมู่บ้าน เรื่องราวเกี่ยวกับผู้ไทย การใช้ชีวิตประจำวัน การแต่งการ มีการเข้าแถวต้อนรับ

4.2.3.9 กลุ่มจักสาน ผลิตกรรม สาธิตการทำหัตถกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการปั่นฝ้าย หรืออ้วฝ้าย โดยกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้าน และผู้ชายที่มีความสามารถด้านจักสาน

4.2.3.10 กลุ่มบริการน้ำ จัดเตรียมน้ำดื่ม (น้ำดื่มโบทย) ภาชนะบรรจุน้ำ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว มีบุคลากรประมาณ 10 คน

4.2.3.11 กลุ่มพิธีกรรม กลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้านจัดทำพานบายศรี ฝ้ายผูกขวัญ เป็นผู้นำในการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ

4.2.4 การจัดการด้านการตลาด

4.2.4.1 กลุ่มเป้าหมาย กำหนดไว้ว่าเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสวัฒนธรรมของหมู่บ้าน แต่ไม่ได้กำหนดกลุ่มอายุ รายได้ เพศ หรือรายละเอียดอื่นๆ ที่ชัดเจน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านโคกโก่งถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน พบว่ามีทุกเพศและวัย แต่ไม่ได้มีการบันทึกรายละเอียดหรือข้อมูลของนักท่องเที่ยวไว้ สำหรับสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยกับชาวต่างชาติ มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาประมาณร้อยละ 25

4.2.4.2 คู่แข่ง จากตารางที่ 4. พบว่าในจังหวัดกาฬสินธุ์มีโฮมสเตย์อยู่เพียงแห่งเดียว

ตารางที่ 4.5 รายชื่อโฮมสเตย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	ชื่อโฮมสเตย์	ที่ตั้ง
1. กาฬสินธุ์	บ้านผู้ไทโคกโก่ง	หมู่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46110
2. นครราชสีมา	บ้านปราสาท	เลขที่ 282 หมู่บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 30420
	บ้านบุไทร	เลขที่ 166 หมู่ที่ 4 หมู่บ้านบ้านบุไทร ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา 30370
3. มุกดาหาร	บ้านหนองหล่ม	อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
4. ร้อยเอ็ด	บ้านหนองหนอง	ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
5. หนองคาย	บ้านจอมแจ้ง	ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
	ทรายทองโฮมสเตย์	เลขที่ 40/14 หมู่บ้านใหม่ทรายทอง ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 43120
	บ้านหนองกุ่มใต้	เลขที่ 45 หมู่ 1 ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 43120
	บ้านหนองกุ่มเหนือ	ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย
	บ้านฟ้าประทาน	ตำบลสังคม อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย
	บ้านสังกะสี	ตำบลแก้งไถ อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย
6. หนองบัวลำภู	บ้านสวนสวรรค์	หมู่บ้านสวนสวรรค์ ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู 39170
	บ้านปลาข้าว (เบื้องวัฒนธรรม หมอลำบ้านปลาข้าว)	เลขที่ 77 หมู่ 10 หมู่บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ 37000
7. อุตรดิตถ์	บ้านเชียง	เลขที่ 198 หมู่ 13 หมู่บ้านบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรดิตถ์ 41320
	บ้านเดียม	เลขที่ 79,37 หมู่ที่ 10 หมู่บ้านบ้านเดียม ตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุตรดิตถ์ 41110

จังหวัด	ชื่อโฮมสเตย์	ที่ตั้ง
8. อุบลราชธานี	บ้านปะอาว	หมู่บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000
	ชมรมอนุรักษ์ผ้าพันธุพื้นบ้าน	เลขที่ 111 หมู่บ้านหนองขาด ตำบลเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี 34350
	บ้านทารินทร์	เลขที่ 306 หมู่บ้านแก่ง ตำบลแก่ง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี 34160
	บ้านลาดเจริญ	เลขที่ 78 หมู่บ้านลาดเจริญ ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 34170
	หมู่บ้านสะพือใต้ (โฮมสเตย์หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์)	เลขที่ 101 หมู่บ้านสะพือใต้ ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี 34110
	บ้านร่องคันแยงน้อย (โฮมสเตย์หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยง OTOP)	เลขที่ 92 หมู่บ้านร่องคันแยงน้อย ตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี 34340
	บ้านชะจอม (โฮมสเตย์ในความดูแลของมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต)	ผาดงนาทาม ตะวันออกสุดแดนสยาม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
	บ้านเกินบึก (โฮมสเตย์หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยง OTOP)	หมู่บ้านเกินบึก หมู่ที่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี 34220
บ้านกุ่ม (โฮมสเตย์หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยง OTOP)	เลขที่ 17 หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี 34220	

ที่มา: ชุมชมคนรักโฮมสเตย์. โฮมสเตย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. [Online] 2548. แหล่งที่มา:

<http://www.homestayfanclub.com/home%20stay%20directory/north-east-directory.html> [15 มกราคม 2548]

4.2.4.3 การประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใส่ชื่อหมู่บ้านโคกโก่งไว้ในรายชื่อของโฮมสเตย์ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแนะนำ ปัจจุบันมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นเป็นผู้คอยดูแล ดังนี้

- 1) การจัดทำแผนพับเพื่อประชาสัมพันธ์ สนับสนุนโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 2) การจัดทำวีซีดี เกี่ยวกับเพลงและวัฒนธรรมผู้ไทยโดยการร่วมมือของชาวบ้านหมู่บ้านโคกโก่ง และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 3) การนำเอาเรื่องราวของหมู่บ้านโคกโก่งและการจัดการท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์ไปลงในนิตยสารการท่องเที่ยวหลายฉบับ และในเว็บไซต์หลายแห่งมีชื่อของหมู่บ้านโคกโก่งแสดงอยู่
- 4) การออกร้านในงานกาชาด หรืองานแสดงสินค้าต่างๆ ที่จัดขึ้น ชาวบ้านจะจัดตั้งกลุ่มไปออกร้าน มีทั้งในนามของกลุ่มสตรีทอผ้า และในนามของบ้านโคกโก่ง เป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านไปด้วย

4.2.4.4 การจองที่พัก การติดต่อจองที่พักสามารถติดต่อไปได้หลายแห่ง ดังนี้

- 1) นายสีเทียด ไตรยะวงษ์ ผู้ใหญ่บ้านโคกโก่ง หมู่ที่ 5 ตำบลกุดหว้า อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ หมายเลขโทรศัพท์ 043-852003 หรือฝากข้อความได้ที่ 043-851225
- 2) นายอำเภอภูจินารายณ์ โทร 043-851749
- 3) พัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ โทร 043-811274 และ 043-812508
- 4) สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ โทร 043-811695 และ 043-812970
- 5) ประชาสัมพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร 043-812184
- 6) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 โทร 043-244498-9 โทรสาร 043-244497

แต่การติดต่อหลักต้องผ่านผู้ใหญ่บ้านซึ่งจะเป็นผู้ให้รายละเอียดในเรื่อง วัน เวลา จำนวนนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายต่างๆ รายละเอียดเกี่ยวกับอาหาร ที่พัก ที่ง่ายที่สุด คือ ติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านทางโทรศัพท์โดยฝากหมายเลขโทรศัพท์ไว้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วผู้ใหญ่บ้านจะติดต่อไปอีกครั้งหนึ่ง และต้องติดต่อล่วงหน้าอย่างน้อย 15 วันเพื่อให้หมู่บ้านได้มีเวลาประชุมเพื่อเตรียมตัวนักท่องเที่ยวสามารถมาท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นฤดูกาลเกี่ยวข้าว ซึ่งชาวบ้านจะไม่มีเวลาต้อนรับนักท่องเที่ยวมากนัก ในการจองที่พักบางครั้งที่นักท่องเที่ยวติดต่อแล้วไม่มาเนื่องจากเป็นการติดต่อด้วยวาจา ทำให้หมู่บ้านต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเตรียมการต่างๆ

4.2.5 การจัดการด้านกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยว

4.2.5.1 การจัดโปรแกรมกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง จะได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านและมีการจัดรายการนำเที่ยว 2 ลักษณะคือ แบบพักค้างคืนและไม่พักค้างคืน ดังนี้

1) แบบไม่พักค้างคืน

รายการที่ 1

- 10.30 น. เดินทางถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง สัมผัสการต้อนรับของชาวบ้านโคกโก่ง ร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับผู้มาเยือน
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 14.30 น. เดินทางกลับ

รายการที่ 2

- 13.30 น. เดินทางถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง สัมผัสการต้อนรับของชาวบ้านโคกโก่ง ร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับผู้มาเยือน รับประทานอาหารว่าง ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวผู้ไทย
- 16.00 น. เดินทางกลับ

2) แบบพักค้างคืน

- 15.30 น. เดินทางถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง สัมผัสการต้อนรับของชาวบ้านโคกโก่ง รายการปฐมนิเทศ และจัดกลุ่มเข้าที่พัก
- 16.30 น. แยกย้ายกันเข้าที่พักโดยเจ้าบ้านนำไป
- 18.30 น. ร่วมกันที่ศูนย์กลางหมู่บ้าน พิธีบายศรีสู่ขวัญ รับประทานอาหารพื้นบ้านแบบพาแลง ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรม
- 22.00 น. แยกย้ายกันไปพักแรมที่บ้านชาวผู้ไทย

เช้าวันรุ่งขึ้น

- 06.00 น. ตื่นนอน เตรียมตัวกับบุตรพระสงฆ์ที่หน้าบ้านร่วมกับชาวบ้าน
- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้าที่บ้านที่พัก
- 08.00 น. ไปเที่ยววนอุทยานภูผาแว้ว น้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว ฯลฯ และเดินป่าตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่มีมน้ำตก
- 13.00 น. ร่วมกิจกรรมการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทย
- 16.00 น. ร่วมกันที่ศูนย์กลางหมู่บ้าน
- 17.00 น. พิธีอำลาและมอบของที่ระลึก เดินทางกลับ

อาจมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดต่างๆ ตามความเหมาะสม

4.2.5.2 แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมนอกหมู่บ้าน แหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงมีดังต่อไปนี้

1) วนอุทยานภูผาแว้ว มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ติดหมู่บ้านโคกโก่งทางด้านทิศเหนือ มีธรรมชาติที่สวยงาม ประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจดังนี้

- (1) เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ
- (2) น้ำตกตาดสูง อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 200 เมตร
- (3) น้ำตกตาดยาว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าน้ำตกสไลเดอร์
- (4) ผานางแอ่น ผานางคอย

(5) ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชร หินข่อยดาน และไม้ป่าหลายชนิดขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ

ภาพที่ 4.8 วนอุทยานภูผาแว้ว

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

ภาพที่ 4.9 เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

ที่มา: ภาพถ่ายคัดลอกจากวีซีดี เพลงอมตะผู้ไทยดนตรีผู้ไทย หมู่บ้านโคกโก่ง

ภาพที่ 4.10 น้ำตกตาดสูง

2) วนอุทยานภูผาผึ้ง อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร มีทางเดินป่าชมธรรมชาติ ลานหินปุ่ม จุดชมวิว ถ้ำฝ่ามือแดง สะพานหิน(ชัวหิน) ที่เกิดจากธรรมชาติ

3) บ้านหนองห้าง-ห้วยม่วง อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่งประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านผู้ไทย มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่น่าสนใจ เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ เช่น กระตะาะ กระติบ

4) วัดสิมนาโก อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 19 กิโลเมตร มีพิพิธภัณฑ์ชาวผู้ไทย วัตถุและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวผู้ไทย

5) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 27 กิโลเมตร มีทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ สมุนไพร ลานหิน อ่างเก็บน้ำสีฐาน

6) วัดป่าพุทธบุตร อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 30 กิโลเมตร เป็นสถานที่เก็บต้นไม้กลายเป็นหินและซากฟอสซิลปลาเสปิโดเทส ซึ่งเป็นปลาโบราณจำนวนมาก ชูตพบที่ภูโหล่ย

การเดินทางไปวนอุทยานภูผาหัว ชาวบ้านจะเป็นผู้นำทางและพาไปเอง และจะดูแลเกี่ยวกับความสะอาด การทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว ส่วนการดูแลรักษาป่า ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ป่าตามที่กล่าวในหัวข้อที่ 4.1.3 ป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า (หน้า 77) สำหรับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเองตามความพอใจ

4.2.6 การจัดการด้านกายภาพ (โฮมสเตย์ และสิ่งอำนวยความสะดวก)

4.2.6.1 การจัดสรรโฮมสเตย์

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน การจัดสรรโฮมสเตย์ใช้ระบบการหมุนเวียนกันโดยจัดลำดับที่ 1 ถึงลำดับที่ 33 และจัดนักท่องเที่ยวให้เป็นกลุ่มแยกตามเพศโดยให้กลุ่มทะเบียนบ้านพักจัดการ จากนั้นจึงจัดสรรให้พักในบ้านโฮมสเตย์ตามลำดับที่จัดไว้ หากหลังใดไม่พร้อมจะข้ามไปนักท่องเที่ยวต้องพักในบ้านตามที่กำหนดไม่สามารถเลือกที่พักเองได้ ทั้งนี้จะมีการแจ้งนักท่องเที่ยวให้รับทราบถึงระเบียบประเพณี ธรรมเนียมต่างๆ ของหมู่บ้าน เมื่อจัดนักท่องเที่ยวเข้าโฮมสเตย์แล้วเจ้าของบ้านจะเป็นผู้รับช่วงดูแลนักท่องเที่ยวต่อไป

4.2.6.2 บ้านที่ใช้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์

มีจำนวนทั้งหมด 33 หลัง มีรายชื่อดังแสดงในตารางที่ 4.6 และในภาพที่ 4.11 แสดงจำนวนโฮมสเตย์ทั้งหมด รายชื่อเจ้าของบ้าน จำนวนสมาชิกในบ้าน ห้องพัก ห้องน้ำ และจำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรับได้ในแต่ละครั้ง

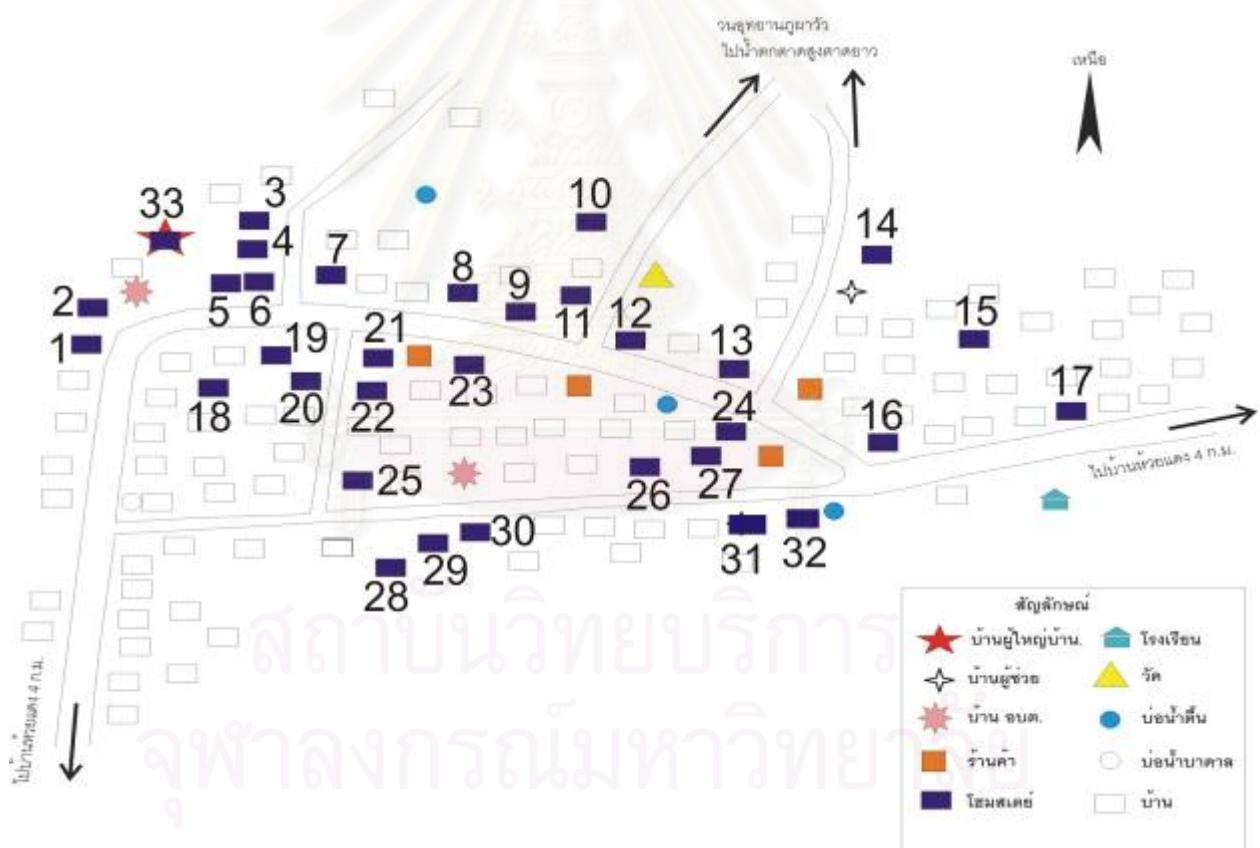
ตารางที่ 4.6 บ้านที่ใช้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์

	เจ้าของบ้าน	สมาชิก ในบ้าน	ห้องพัก	ห้องน้ำ	นักท่องเที่ยว ที่รับได้
1	นายสมลา วิเศษศรี	5	3	1	4
2	นายลำพล วิเศษศรี	3	2	2	5
3	นายจำปา หนองสูง	3	2	2	4
4	นายเหลียม กาทันว่า	6	3	1	3
5	นายสฤชต์ สมสวย	4	2	1	3
6	นายพร อัจฉินาค	3	2	2	5
7	นายอวน ชัยฤทธิ์	2	2	2	8
8	นางสังวาล อุดมจิต	4	2	1	3
9	นายถิ่น เกณฑ์เชี่ยวชาญ	6	2	2	4
10	นางมณฑา พลหงส์	2	3	1	4
11	นางวัลลีย์ บุญเต็ม	4	2	1	3
12	นายเสมียร ศรีบุตรตะ	3	2	1	4
13	นายขวัญชัย ปัททะทุม	2	2	2	4
14	นายศรแก้ว ทองดี	4	2	1	3
15	นายธานี ไตรยะวงศ์	6	2	2	3
16	นายทองมา ปัทไช่หัง	2	2	1	5
17	นายเตือนใจ อุตทลัษณ์	4	1	1	4
18	นางสุปัน ชัยหนองแก้ว	3	1	1	5
19	นางหลิง แสงโคตร	2	3	2	6
20	นางเจริญ จันทร์ปุม	2	1	1	5
21	นายนवल หนองสูง	4	2	1	2
22	นายดม ศรีบุตรตะ	2	1	1	4
23	นางเจริญ ศรีบุตรตะ	1	2	2	4
24	นางสมคิด เขาวนิต	3	1	1	4
25	นางนิตยา ชัยฤทธิ์	1	1	1	4
26	นางบุญเพ็ง อจาชัย	4	2	1	3
27	นางเน็ด ศรีสมุทร	6	2	2	6
28	นางพร ชัยฤทธิ์	2	2	1	6

	เจ้าของบ้าน	สมาชิก ในบ้าน	ห้องพัก	ห้องน้ำ	นักท่องเที่ยว ที่รับได้
29	นางสาว ชัยฤทธิ์	4	2	1	3
30	นายบุตรดี แสงโคตร	3	2	1	4
31	นายสีเทอด ไตรยวงษ์	3	1	1	5
32	นายเครือ คนชื้อ	4	2	2	2
33	นายกรอม คนชื้อ	2	4	2	8
		109	65		140

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 4.11 แสดงที่ตั้งของโฮมสเตย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. รายงานการศึกษาวิจัยโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยว
บ้านโคกโก่ง ต.กุดหว้า อ.ภูหินฆาญณ์ จ.กาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. หน้า 25.

จากรายละเอียดในภาพที่ 4.11 แสดงให้เห็นตำแหน่งที่ตั้งของโฮมสเตย์ ซึ่งอยู่กระจายไปในหมู่บ้านทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ และมีวัดอยู่กลางหมู่บ้าน ใช้เป็นที่รวมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านทั้งในเวลาที่มีนักท่องเที่ยวมาพัก และเวลาที่มีงานเทศกาลต่างๆ

4.2.6.3 รายละเอียดของบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์

1) จำนวนสมาชิกในบ้าน จากที่แสดงในตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นถึงจำนวนของสมาชิกในบ้านที่ใช้เป็นที่พักโฮมสเตย์ มีจำนวนต่างกัน โดยจำแนกจำนวนสมาชิกในบ้านแต่ละหลัง พบว่ามีบ้านที่มีสมาชิก 4 คน และ 2 คนมากที่สุด จำนวน 9 หลัง เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาคือจำนวนสมาชิก 3 คน จำนวน 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 24 จำนวนสมาชิกที่มากที่สุดคือ 6 คน มีจำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 12 และจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด 1 คน มี 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6

ตารางที่ 4.7 จำนวนสมาชิกในบ้าน จำแนกตามหลัง

จำนวนสมาชิกในบ้าน (คน)	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิก 1	2	6
จำนวนสมาชิก 2	9	27.5
จำนวนสมาชิก 3	8	24
จำนวนสมาชิก 4	9	27.5
จำนวนสมาชิก 5	1	3
จำนวนสมาชิก 6	4	12
รวม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

2) ระดับอายุ และเพศ ช่วงอายุที่พบมากที่สุดคือระหว่าง 15-60 ปี มีอยู่ 29 หลัง เป็นจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป พบว่ามี 12 หลัง เป็นจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 18 และช่วงอายุ 0-14 ปี มีอยู่ 12 หลัง เป็นจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 17 ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ระดับอายุของผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์

ระดับอายุ (ปี)	จำนวนหลัง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับอายุ 0-14	12	19	17
ระดับอายุ 15-60	29	70	64
ระดับอายุ 61-มากกว่า	12	20	18
		109	

ที่มา : แบบสอบถาม

พบว่าสมาชิกในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์มีเพศหญิงมากที่สุด 58 คน คิดเป็นร้อยละ 53 รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 51 ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 เพศของผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	51	47
หญิง	58	53
	109	

ที่มา : แบบสอบถาม

3) ลักษณะบ้าน และวัสดุที่ใช้ มีบ้านที่ใช่เป็นโฮมสเตย์อยู่ 2 ประเภทมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง จำนวน 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 51.5 และบ้านสองชั้น จำนวน 16 หลัง คิดเป็นร้อยละ 48.5 ดังแสดงในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ลักษณะบ้าน

ลักษณะบ้าน	จำนวน(หลัง)	ร้อยละ
บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง	17	51.5
บ้านสองชั้น	16	48.5
รวม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างลักษณะบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ บ้านสองชั้น

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างลักษณะบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4) วัสดุที่ใช้ทำบ้าน พบว่าเป็นบ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้มากที่สุด จำนวน 25 หลัง คิดเป็นร้อยละ 75.8 และบ้านไม้ จำนวน 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 24.2 ดังแสดงในตารางที่ 4.11 โดยส่วนที่เป็นปูนเป็นส่วนห้องน้ำและห้องครัวซึ่งไม่ได้ล้อมปิดบริเวณใต้ถุนทั้งหมด ยังคงมีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวอยู่

ตารางที่ 4.11 วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง

วัสดุ	จำนวนหลัง	ร้อยละ
ไม้	8	24.2
ครึ่งอิฐครึ่งไม้	25	75.8
รวม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

5) พื้นที่ใช้สอยในบ้าน ในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์จะไม่มีห้องที่แยกเป็นสัดส่วนให้นักท่องเที่ยวพัก แต่จะเป็นห้องโถง หรือพื้นที่เปิดโล่งภายในบ้านซึ่งมีการใช้ฉากหรือตู้กันไว้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่าบ้านส่วนใหญ่ที่เปิดเป็นโฮมสเตย์ มีห้องพัก 2 ห้อง จำนวน 21 หลัง คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมา มีห้องพัก 1 ห้อง จำนวน 7 หลัง หรือร้อยละ 21 ดังตารางที่ 4.12 แต่ห้องพักในบ้านจะใช้เป็นห้องพักสำหรับเจ้าของบ้านเท่านั้น นักท่องเที่ยวที่มาพักจะถูกจัดให้พักที่ห้องโถงซึ่งมีการใช้ตู้หรือฉากกันเพื่อแบ่งสัดส่วน

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนห้องพักที่มีในบ้านทั้งหมด

จำนวนห้องพักที่มี (ห้อง)	จำนวนหลัง	ร้อยละ
จำนวนห้องพัก 1	7	21
จำนวนห้องพัก 2	21	64
จำนวนห้องพัก 3	4	12
จำนวนห้องพัก 4	1	3
รวม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ในบ้านแต่ละหลังพบว่า บ้านพักที่มีห้องน้ำเพียง 1 ห้อง มีจำนวน 21 หลัง คิดเป็นร้อยละ 64 อีก 12 หลัง หรือร้อยละ 36 มีห้องน้ำจำนวน 2 ห้อง ดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนห้องน้ำที่มีในบ้านทั้งหมด

จำนวนห้องน้ำ (ห้อง)	จำนวนหลัง	Percent
จำนวนห้องน้ำ 1	21	64
จำนวนห้องน้ำ 2	12	36
รวม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

พื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ในบ้าน พบว่าบ้านทุกหลังมีลักษณะที่คล้ายๆ กันโดยมีการแยกส่วนประกอบของบ้านใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เป็นการในพื้นที่แบบผสมผสาน ซึ่งทุกหลังมีเหมือนกัน ดังแสดงในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 พื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ในบ้าน

พื้นที่ใช้สอยในบ้าน	มีพื้นที่ใช้สอย	ร้อยละ
พื้นที่ห้องโถงในบ้านสำหรับใช้ทางมุงนอนได้	33	100
พื้นที่สำหรับรับแขก	33	100
พื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน	33	100
พื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร	33	100
พื้นที่ครัว	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 14 รูปแบบที่ใช้สอยภายในบ้านเป็นโฮมสเตย์ คริว และได้ถุนบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4.2.6.4 การบริการ

1) พื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่ให้นักท่องเที่ยวพักในห้องโถงของบ้าน จำนวน 32 หลัง คิดเป็นร้อยละ 97 และมีเพียง 1 หลังที่มีห้องว่างให้นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 3 ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 พื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว

พื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
เป็นห้องพัก	1	3
เป็นห้องโถง	32	97

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 15 ตัวอย่างพื้นที่สำหรับนอนของนักท่องเที่ยว

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

การเตรียมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่าโฮมสเตย์ทั้งหมดไม่ได้มีการต่อเติมบ้านเพื่อเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 การเตรียมพื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว

การเตรียมพื้นที่พักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
มีการต่อเติม	0	0
ไม่มีการต่อเติม	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

2) การให้บริการอาหาร พบว่าบ้านทุกหลังจะมีอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเจ้าของบ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด ทั้งอาหารเช้า กลางวัน และเย็น ดังแสดงในตารางที่ 4.17 โดยรายการอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้าน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะระบุให้จัดหาอาหารอย่างอื่นให้เจ้าของบ้านจะจัดการให้ตามที่สามารถทำได้

ตารางที่ 4.17 การให้บริการอาหาร

การให้บริการอาหาร	มีบริการ (หลัง)	ร้อยละ
อาหารเช้า	33	100
อาหารกลางวัน	33	100
อาหารเย็น	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

3) การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก ดังที่แสดงในตารางที่ 4.18 พบว่าสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นได้แก่ เครื่องแต่งกายชุดผู้ไทย ยาสีฟัน สบู่ ยาสระผม ผ้าเช็ดตัว เครื่องนอน และโทรทัศน์ ทุกบ้านมีให้บริการเหมือนกันหมด ยกเว้นโทรศัพท์ ซึ่งยังไม่มีบริการเดินสายจากหน่วยงานใด ชาวบ้านบางส่วนจึงต้องใช้วิธีการตั้งเสารับสัญญาณ ให้สามารถใช้โทรศัพท์ได้ โดยมีบ้านที่มีโทรศัพท์จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 12 ส่วนบ้านที่มีวิทยุหรือเครื่องเสียง มีจำนวน 23 หลัง คิดเป็นร้อยละ 70

ตารางที่ 4.18 การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวก	มีบริการ (หลัง)	ร้อยละ
เครื่องแต่งกายชุดผู้ไทย	33	100
ยาสีฟัน	33	100
สบู่	33	100

สิ่งอำนวยความสะดวก	มีบริการ (หลัง)	ร้อยละ
ยาสระผม	33	100
ผ้าเช็ดตัว	33	100
เครื่องนอน มุ้ง	33	100
โทรศัพท์	4	12
โทรทัศน์	33	100
วิทยุ-เครื่องเสียง	23	70

ที่มา : แบบสอบถาม

4.2.6.5 กิจกรรมและการประกอบอาชีพของเจ้าของบ้าน

ในหมู่บ้านโคกโก่งประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร แต่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอื่นด้วย เช่น ข้าราชการ ค้าขาย หรือทอผ้า ในส่วนของบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านทุกหลังทำการเกษตร คือทำนา และเลี้ยงสัตว์ ดังแสดงในตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 กิจกรรมและการประกอบอาชีพของเจ้าของบ้าน

อาชีพ/กิจกรรม	จำนวนที่ทำ(หลัง)	ร้อยละ
ทอผ้า	24	73
จักสาน	5	15
เกษตรกรรวม	33	100
งานบ้าน	16	48
เลี้ยงดูบุตรหลาน	5	15
อื่นๆ (รับราชการ, รับจ้าง)	24	73

ที่มา : แบบสอบถาม

อย่างไรก็ตามผลจากการสำรวจปรากฏว่าเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาชาวบ้านจะหยุดทำงานประจำและเตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวแทน ดังตารางที่ 4.20 แสดงให้เห็นถึงจำนวนผู้ที่ 33 คน คิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 4.20 แสดงการประกอบกิจกรรม/อาชีพ ขณะมีนักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ทำ	จำนวน	ร้อยละ
ประกอบกิจกรรมต่างๆ ตามปกติ	0	0
ประกอบกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว	33	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 16 กิจกรรมของชาวบ้าน การจักสาน

ภาพที่ 17 กิจกรรมของชาวบ้าน การทอผ้า

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2547

4.2.6.6 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ในการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ของหมู่บ้านโคกโก่งจะมีการแบ่งงานกันทำตามที่ได้รับมอบหมาย และมีการแยกงานเป็นกลุ่มดังที่ได้กล่าวในข้อ 4.2.3 โครงสร้างขององค์การในปัจจุบัน ในส่วนของบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านนอกจากจะให้บ้านเป็นที่พักแล้ว ยังมีการร่วมกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน โดยบ้านทุกหลังจะแต่งกายชุดผู้ไทยและใช้ภาษาผู้ไทย ส่วนกิจกรรมอื่นๆ มีการไปร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ จำนวน 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาทำหน้าที่ประกอบอาหาร 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 42 ดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว	จำนวนที่ทำ	ร้อยละ
แสดงดนตรี ฟ้อนรำ	5	15
ร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ	18	55
จัดเตรียมสถานที่	5	15
ประกอบอาหาร	14	42
จัดเตรียมอาหาร	6	18

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว	จำนวนที่ทำ	ร้อยละ
บริการอาหาร	8	24
จัดเก็บล้าง	6	18
สาธิตการทอผ้า	11	33
สาธิตการทำเครื่องจักสาน	3	9
สาธิตการทำนา	0	0
แต่งกายในชุดผู้ไทย	33	100
พูดภาษาผู้ไทย	33	100
ตกแต่งบ้านตามแบบประเพณีผู้ไทย	0	0

ที่มา : แบบสอบถาม

ภาพที่ 18 การต้อนรับเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย กุมภาพันธ์ 2548

ภาพที่ 19 การบายศรีสู่ขวัญ

ภาพที่ 20 การแสดงฟ้อนรำ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย กุมภาพันธ์ 2548

ภาพที่ 21 การสาธิตวิธีปั่นฝ้าย

ภาพที่ 22 บรรยายภาศการรับประทานอาหาร

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย กุมภาพันธ์ 2548

ภาพที่ 23 การแต่งกายชุดผู้ไทยของชาวบ้าน

4.2.6.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้าน

มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนอกหมู่บ้านโดยจะนำนักท่องเที่ยวเดินทางไปเข้าป่า หรือเดินทางในเส้นทางศึกษาธรรมชาติของวนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว ซึ่งมีน้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม พบว่าเจ้าของบ้านมักจะเป็นผู้รับผิดชอบพานักท่องเที่ยวที่พักในบ้านของตนไปเที่ยวเอง หรือหากไม่สะดวกจะมีชาวบ้านจากบ้านอื่นเป็นผู้นำทางให้โดยจะมีการเตรียมอาหารไปรับประทานระหว่างพักกลางวันด้วย หรืออาจกลับมารับประทานอาหารที่บ้าน แล้วแต่การตกลงกับนักท่องเที่ยว โดยมีบ้านที่นำนักท่องเที่ยวไปเองจำนวน 20 หลัง คิดเป็นร้อยละ 61 และมีการบริการอาหารทุกหลัง ดังแสดงในตารางที่ 4.22 นอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีรถรับส่งสำหรับนักท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะไปเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่ห่างออกไปจะต้องเดินทางไปเอง

ตารางที่ 4.22 กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้าน	จำนวนที่ทำ	ร้อยละ
นำเที่ยว	20	61
บริการอาหารนอกสถานที่	33	100
บริการรถรับส่ง	0	0

ที่มา: แบบสอบถาม

ภาพที่ 24 การเดินป่าในเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

ที่มา: ภาพถ่ายคัดลอกจากวีซีดี เพลงอมตะผู้ไทยดนตรีผู้ไทย หมู่บ้านโคกโก่ง

4.2.6.8 การมีส่วนร่วมทางการตลาด

จากการสอบถามถึงการมีส่วนร่วมในด้านการตลาดของชาวบ้าน ที่ใช้บ้านเป็นโฮมสเตย์ทั้งในส่วนการประชาสัมพันธ์ การจัดหานักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้าน และการเป็นตัวแทนติดต่อที่พัก พบว่าชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการตลาดดังกล่าว ดังแสดงในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 การมีส่วนร่วมทางการตลาด

การมีส่วนร่วมทางการตลาด	จำนวนที่ทำ	ร้อยละ
มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์	0	0
มีส่วนในการจัดหานักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้าน	0	0
เป็นตัวแทนติดต่อที่พัก	0	0

ที่มา: แบบสอบถาม

4.2.6.9 รายได้และค่าใช้จ่ายของโฮมสเตย์

1) รายได้ที่ได้รับจากการเป็นโฮมสเตย์ บ้านพักโฮมสเตย์จะได้รับการแบ่งรายได้ตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในบ้าน ประมาณ 100 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1 คน อาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามจำนวนนักท่องเที่ยว ส่วนค่าตอบแทนพิเศษจากนักท่องเที่ยว (Tip) จะให้เพิ่มหรือไม่ให้ขึ้นอยู่กับความพอใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคน รายได้ที่ให้โฮมสเตย์นี้ไม่ต้องหักเข้ารวมกับรายได้รวมของหมู่บ้าน

2) ค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งค่าอาหาร ค่าแรงงาน ค่าข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่าง เจ้าของบ้านเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด

3) แหล่งเงินทุน ใช้เงินทุนส่วนตัวของเจ้าของบ้าน โดยได้มาจากการประกอบอาชีพตามปกติของแต่ละบ้าน

4.2.6.10 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากโฮมสเตย์ ได้แก่ ที่จอดรถลานประกอบกิจกรรม อาคารประกอบกิจกรรม ร้านค้า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

1) ที่จอดรถ ใช้ส่วนหนึ่งของลานวัดเป็นที่จอดรถ จอดรถ巴士ได้ 3 คัน นอกจากนี้สามารถใช้ที่จอดรถของวนอุทยานภูผาแว้วซึ่งอยู่ติดกับวัดได้ จอดรถ巴士ได้ 3 คัน

2) ลานประกอบกิจกรรม ใช้ลานวัดเป็นที่จัดแสดงและรับประทานอาหาร มีพื้นที่ประมาณ 800 ตารางเมตร ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นเวทีดนตรี และพื้นที่สำหรับพ็อนรำ มีการจัดที่นั่งแบบนั่งล้อมวงกับพื้นรองรับคนได้ประมาณ 150 – 200 คน เนื่องจากพื้นที่ในการทำกิจกรรมมีอยู่จำกัด ชาวบ้านจึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ตามความเหมาะสม เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวไม่มาก ประมาณ 80 คน จะให้นั่งรับประทานอาหารบนศาลาการเปรียญ ถ้ามีนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ อาจมีการเปลี่ยนให้นั่งรับประทานอาหารที่ลานวัดแทน

ภาพที่ 25 แสดงที่จอดรถในวัดโคกโก่ง

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พุทธศักราช 2547

ภาพที่ 26 ลานประกอบกิจกรรม

ภาพที่ 27 ศาลาการเปรียญ

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พุทธศักราช 2547

ภาพที่ 28 ร้านขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน

3) อาคารประกอบกิจกรรม ใช้ศาลาการเปรียญที่เป็นที่สำหรับพิธีบายศรีสู่ขวัญ มีลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง มีพื้นที่ประมาณ 256 ตารางเมตร (อาคารขนาด 16 x 16 เมตร) ใช้พื้นที่สำหรับ วางพานบายศรี พ็อนรำ และสาธิตการปั้นฝ้าย รวมทั้งรับประทานอาหารในบางครั้งโดยให้นักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้านนั่ง สามารถรับคนได้ประมาณ 80 - 100 คนในคราวเดียวกัน

4) ร้านค้า มีร้านขายของชำ 2 ร้าน เป็นร้านสหกรณ์หมู่บ้าน 1 ร้าน และร้านของเอกชน 1 ร้าน และมีร้านขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน 1 ร้านเป็นร้านซึ่งตั้งมาก่อนที่หมู่บ้านจะเปิดการ

ท่องเที่ยว เมื่อมีการท่องเที่ยว จึงได้ใช้เป็นร้านขายสินค้าพื้นเมืองของหมู่บ้านด้วยอยู่บริเวณลานวัดใกล้กับศาลาการเปรียญ

5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ มีป้ายบอกทางค่อนข้างน้อย หากเดินทางมาทางรถยนต์ตามทางหลวงหมายเลข 2042 จากจังหวัดกาฬสินธุ์ถึงอำเภอภูพานรายณ์ ไม่มีป้ายบอกทางแสดงถึงหมู่บ้านโคกโก่งเลย มีเพียงป้ายที่อยู่บริเวณเกือบถึงทางแยกเข้าหมู่บ้านโคกโก่ง ห่างจากตัวอำเภอภูพานรายณ์ประมาณ 12 กิโลเมตร 1 ป้าย และป้ายหน้าปากทางเข้าหมู่บ้านอีก 1 ป้ายเท่านั้น เมื่อเข้ามาตามทางแยกที่จะเข้าหมู่บ้านโคกโก่งไม่มีป้ายบอกทางอีกตลอดระยะทาง 3 กิโลเมตรนอกจากที่หน้าหมู่บ้านมีซุ้มประตูและป้ายแสดงว่าถึงหมู่บ้านโคกโก่ง

พื้นที่สาธารณะต่างๆ ทั้งลานวัด และศาลาการเปรียญ ชาวบ้านช่วยกันดูแลเรื่องความสะอาด และการปรับปรุงพื้นที่ให้สวยงาม ถือเป็นสมบัติของหมู่บ้าน

4.2.7 การจัดการด้านการเงิน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับแหล่งเงินทุน อัตราค่าบริการ และการจัดสรรรายได้ มีรายละเอียดดังนี้

4.2.7.1 แหล่งเงินทุน ได้เงินลงทุนครั้งแรกจากงบประมาณที่ทำแผนการท่องเที่ยวไปยังการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหลังจากนั้นจึงได้เงินเก็บสมทบจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาแต่ละครั้งใช้เป็นเงินทุน โดยมีการแบ่งเงินจากการท่องเที่ยวแต่ละครั้งประมาณร้อยละ 5 เข้ากองทุนหมู่บ้าน (ดูหัวข้อ 4.2.7.3 การจัดสรรเงินรายได้จากการท่องเที่ยว)

4.2.7.2 อัตราค่าที่พัก ในการเดินทางเป็นหมู่คณะ อัตราค่าพักรวมจะรวมอาหาร 3 มื้อ พิธีบายศรีสู่ขวัญ การต้อนรับ การแสดงดนตรีพื้นเมือง และนำชมแหล่งท่องเที่ยว มีอัตราค่าบริการดังนี้

1) คณะละ 5-9 คน	คนละ 700 บาท
2) คณะละ 10-19 คน	คนละ 600 บาท
3) คณะละ 20 คนขึ้นไป	คนละ 500 บาท

หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมาก จะมีการคิดราคาลดหย่อนลงอีก นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวสามารถมาเพียงกลุ่มเล็กๆ จำนวน 2-3 คนได้ แต่จะไม่มีจัดการแสดงพิธีกรรมมากนัก อาจมีการจัดแบบเล็กๆ แต่จะได้เห็นวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน และสามารถพักค้างคืนได้เช่นเดียวกัน โดยไม่ได้มีการกำหนดราคาที่แน่นอน

4.2.7.3 การจัดสรรเงินรายได้จากการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านเมื่อมีรายรับจากการท่องเที่ยวจะมีการจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายดังนี้

1) ค่าบ้านพัก	ร้อยละ 40
2) ค่าอาหาร	ร้อยละ 30
3) การแสดงต้อนรับ	ร้อยละ 15

4) กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 5

5) คริวเรือนทุกหลังคาเรือน ร้อยละ 10

การจัดสรรต่างๆ ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว และจำนวนเงินที่มีเหลือในแต่ละครั้ง โดยหากมีเงินเหลือน้อยอาจไม่ได้จัดสรรเงินเข้ากองทุนหมู่บ้าน ตามปกติหากชาวบ้านมีการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ

การจดบันทึกรายรับรายจ่ายและการทำบัญชี ทำโดยการจดรายการทั้งหมดไว้ในสมุดเล่มเดียว รวมกันกับบัญชีนักท่องเที่ยว และการนัดหมายต่างๆ กับนักท่องเที่ยว ไม่มีการลงบัญชีที่ชัดเจน

4.2.8 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ในหมู่บ้านไม่มีรถขยะของ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เข้ามาเก็บขยะ ดังนั้นคนในชุมชนจึงต้องมีการจัดการขยะของตนเองโดยการเผา หรือการฝังกลบ แต่ยังไม่ถูกสุขลักษณะมากนักแต่ชาวบ้านก็พยายามรักษาความสะอาดของชุมชน ทั้งในบริเวณบ้านของตนเอง ถนนหน้าบ้าน และภายในวัด โดยยังไม่มีการจัดการเป็นกระบวนการที่ชัดเจนนอกจากความสมัครใจของคนในชุมชนเอง

ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้าน คือ วนอุทยานแห่งชาติภูผาแวว ซึ่งอยู่ในการดูแลของ วนอุทยานภูผาแวว สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (ขอนแก่น) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งมีเจ้าหน้าที่อยู่น้อยไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ชาวบ้านจึงต้องคอยดูแลเรื่องความสะอาดเมื่อพานักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในวนอุทยาน โดยให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาความสะอาดด้วย ซึ่งที่ผ่านมาเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาคราวละไม่มากนัก และมีการเดินเที่ยวเป็นกลุ่มจึงสามารถดูแลเรื่องขยะได้

ปัญหาเรื่องน้ำเสียไม่พบในชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก

4.2.9 ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว แบ่งออกได้ 2 ข้อดังนี้

4.2.9.1 ด้านกายภาพ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

1) ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ในหมู่บ้านโคกโก่งมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นโฮมสเตย์จำนวน 33 หลัง โดยมีความสามารถสูงสุดที่จะรับนักท่องเที่ยวพร้อมกันได้ 140 คน ดังแสดงในตารางที่ 4.24 ทั้งนี้จำนวน 140 คนถือเป็นจำนวนสูงสุดที่จะรับได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านโคกโก่ง หมู่บ้านเคยรับนักท่องเที่ยวพร้อมกันในจำนวนที่มากกว่านี้มาแล้วคือประมาณ 200 คน ซึ่งไม่สามารถจัดหาที่พักที่เหมาะสมให้ได้ จึงต้องให้นักท่องเที่ยวนอนรวมกันหลายคน ในบ้านหลังเดียว หรือใช้การกางเต็นท์นอนนอกตัวบ้าน

ตารางที่ 4.24 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์

	เจ้าของบ้าน	สมาชิก ในบ้าน	ห้องพัก	ห้องน้ำ	นักท่องเที่ยว ที่รับได้	จำนวนครั้ง
1	นายสมลา วิเศษศรี	5	3	1	4	4
2	นายลำพล วิเศษศรี	3	2	2	5	4
3	นายจำปา หนองสูง	3	2	2	4	2
4	นายเหลียม กภาพัว	6	3	1	3	4
5	นายสฤทธ์ สมสวย	4	2	1	3	2
6	นายพร อัฐนาค	3	2	2	5	10
7	นายอวน ชัยฤทธิ์	2	2	2	8	2
8	นางสังวาล อุดมจิต	4	2	1	3	2
9	นายทิน เกณฑ์เชี่ยวชาญ	6	2	2	4	10
10	นางมณฑา พลหงส์	2	3	1	4	3
11	นางวัลลีย์ บุญเต็ม	4	2	1	3	2
12	นายเสมียร ศรีบุตรตะ	3	2	1	4	4
13	นายขวัญชัย ปัททะทุม	2	2	2	4	3
14	นายศรแก้ว ทองดี	4	2	1	3	2
15	นายธานี ไตรยะวงค์	6	2	2	3	5
16	นายทองมา ปัทไช่หัง	2	2	1	5	10
17	นายเตือนใจ อุตทลัษณ์	4	1	1	4	10
18	นางสุป็น ชัยหนองแก้ว	3	1	1	5	5
19	นางหลิ้ง แสงโคตร	2	3	2	6	3
20	นางเจริญ จันทร์ปุม	2	1	1	5	1
21	นายนवल หนองสูง	4	2	1	2	4
22	นายดม ศรีบุตรตะ	2	1	1	4	3
23	นางเจริญ ศรีบุตรตะ	1	2	2	4	3
24	นางสมคิด เขาวนิต	3	1	1	4	4
25	นางนิตยา ชัยฤทธิ์	1	1	1	4	4
26	นางบุญเพ็ง อจาชัย	4	2	1	3	2
27	นางเน็ด ศรีสมุทร	6	2	2	6	3
28	นางพร ชัยฤทธิ์	2	2	1	6	3

	เจ้าของบ้าน	สมาชิก ในบ้าน	ห้องพัก	ห้องน้ำ	นักท่องเที่ยว ที่รับได้	จำนวนครั้ง
29	นายสาว ชัยฤทธิ์	4	2	1	3	2
30	นายบุตรดี แสงโคตร	3	2	1	4	4
31	นายสีเทอด ไตรยวงษ์	3	1	1	5	4
32	นายเครือ คนซื่อ	4	2	2	2	4
33	นายกรอง คนซื่อ	2	4	2	8	4
		109	65		140	

ที่มา: แบบสอบถาม

2) พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ศาลาการเปรียญ และลานวัด มีการจัดการพื้นที่ดังนี้

(1) ศาลาการเปรียญที่เป็นที่สำหรับพิธีบายศรีสู่ขวัญ มีลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูง มีพื้นที่ประมาณ 256 ตารางเมตร (อาคารขนาด 16 x 16 เมตร) ใช้พื้นที่สำหรับ วางพานบายศรี ฟ้อนรำ และสาธิตการปั้นฝ้าย รวมทั้งรับประทานอาหารในบางครั้งโดยให้นักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้านนั่ง สามารถรับคนได้ประมาณ 80 - 100 คนในคราวเดียวกัน

(2) ลานวัดเป็นที่ใช้จัดแสดงและรับประทานอาหาร มีพื้นที่ประมาณ 800 ตารางเมตร ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นเวทิตนตรี และพื้นที่สำหรับฟ้อนรำ มีการจัดที่นั่งแบบนั่งล้อมวงกับพื้นรองรับคนได้ประมาณ 150 - 200 คน เนื่องจากพื้นที่ในการทำกิจกรรมมีอยู่จำกัด ชาวบ้านจึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ตามความเหมาะสม เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวไม่มาก ประมาณ 80 คน จะให้นั่งรับประทานอาหารบนศาลาการเปรียญ ถ้ามีนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ อาจมีการเปลี่ยนให้นั่งรับประทานอาหารที่ลานวัดแทน

3) แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คือวนอุทยานภูผาแก้ว มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ติดหมู่บ้านโคกโก่งทางด้านทิศเหนือ มีธรรมชาติที่สวยงาม ประกอบด้วยพื้นที่ส่วนต่างๆ ได้แก่

- (1) เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2 เส้นทาง
- (2) น้ำตกตาดสูง อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 200 เมตร
- (3) น้ำตกตาดยาว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าน้ำตกสไลเดอร์
- (4) ผานางแอ่น ผานางคอย

(5) ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชร หินข่อย ดาน และไม้ป่าหลายชนิดขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ

4.2.9.2 ด้านสังคม ได้แก่ความพึงพอใจของคนในชุมชนที่จะสามารถรองรับได้ จากการสำรวจในส่วนของบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ 33 หลังในเรื่องความพอใจในการรับนักท่องเที่ยว ดังแสดงใน

ตารางที่ 4.25 พบว่ามีความต้องการให้นักท่องเที่ยวมา 4 ครั้งต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 11 หลังคิดเป็นร้อยละ 33 รองลงมาคือ 2 ครั้งต่อเดือน และ 3 ครั้งต่อเดือนมีผู้เลือกใกล้เคียงกัน คือ 8 หลัง และ 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 24 และร้อยละ 21 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามในชุมชนเองไม่สะดวกในการต้อนรับนักท่องเที่ยวในฤดูเกี่ยวข้าว ซึ่งคนในชุมชนจะต้องช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว จึงไม่มีเวลาต้อนรับนักท่องเที่ยว ช่วงเวลานี้อยู่ประมาณเดือนพฤศจิกายน หรืออาจคลาดเคลื่อนได้ตามสภาพอากาศในแต่ละปี

ตารางที่ 4.25 จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน 1 เดือน

จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน 1 เดือน	จำนวนหลังที่เลือก	ร้อยละ
4 ครั้ง	11	33
2 ครั้ง	8	24
3 ครั้ง	7	21
10 ครั้ง	4	12
5 ครั้ง	2	6
1 ครั้ง	1	3
รวม	33	100

ที่มา: แบบสอบถาม

4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จากการสอบถามเพื่อจะหาความเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมโฮมสเตย์ที่จัดขึ้นในหมู่บ้านโคกโก่งโดยสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 130 คนแบบสุ่มเป็นตัวแทนบ้านในชุมชน 130 หลัง มีผลการสำรวจออกมาดังนี้ (ตารางที่ 4.26)

ความคิดเห็นต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน มีผู้เลือกเห็นด้วยอย่างยิ่งจำนวน 110 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 85

ความคิดเห็นเรื่องคนในหมู่บ้านต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีผู้เลือกเห็นด้วยอย่างยิ่งเป็นอันดับหนึ่ง 72 คน คิดเป็นร้อยละ 55

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพอใจที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้าน มีผู้เลือกเห็นด้วยอย่างยิ่งเป็นอันดับ 1 จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 63

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่งผลดีต่อการพัฒนาหมู่บ้าน มีผู้เห็นด้วยอย่างยิ่งจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 65

ความคิดเห็นในเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน มีผู้ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 79 คน คิดเป็นร้อยละ 61

และความคิดเห็นในเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในหมู่บ้าน มีผู้ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 76 คน คิดเป็นร้อยละ 58

ตารางที่ 4.26 ความคิดเห็นต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน

ความคิดเห็นของคนในชุมชน		เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
1. การจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน	จำนวน	110	20	-	-	-
	ร้อยละ	85	15	-	-	-
2. คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว	จำนวน	72	45	13	-	-
	ร้อยละ	55	35	10	-	-
3. ความพอใจที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้าน	จำนวน	82	33	15	-	-
	ร้อยละ	63	25	12	-	-
4. การท่องเที่ยวส่งผลดีต่อการพัฒนาหมู่บ้าน	จำนวน	85	39	6	-	-
	ร้อยละ	65	30	5	-	-
5. การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน	จำนวน	-	-	5	46	79
	ร้อยละ	-	-	4	35	61
6. การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในหมู่บ้าน	จำนวน	-	-	15	39	76
	ร้อยละ	-	-	12	30	58

ที่มา: แบบสอบถาม

4.4 นักท่องเที่ยว และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

4.4.1 จำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2546 – 2548

จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2546 – วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 มีจำนวนดังแสดงในตารางที่ 4.27 พบว่า ในปี 2546 มีนักท่องเที่ยวมามากที่สุดในเดือนกันยายน จำนวน 103 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 รองลงมาคือเดือนกุมภาพันธ์ จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 19 และไม่มีนักท่องเที่ยวเลยในเดือนพฤศจิกายน

ในปี พ.ศ.2547 มีนักท่องเที่ยวมามากที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 22 รองลงมาคือเดือนกันยายน มีนักท่องเที่ยวจำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 21 เดือนที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเลยคือเดือนธันวาคม รองลงมาคือเดือนพฤศจิกายน มีนักท่องเที่ยว 9 คน คิดเป็นร้อยละ 1

ปี พ.ศ.2548 ไม่มีนักท่องเที่ยวในเดือนมกราคม และในเดือนกุมภาพันธ์ มีนักท่องเที่ยวจำนวน 65 คน (นับถึงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548)

ตารางที่ 4.27 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่งในปี พ.ศ.2546 – 2548

เดือน	ปี พ.ศ.					
	2546		2547		2548	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
มกราคม	20	4	62	5	-	N.A.
กุมภาพันธ์	89	17	288	22	65	N.A.
มีนาคม	31	6	25	2	-	N.A.
เมษายน	22	4	88	7	-	N.A.
พฤษภาคม	74	14	98	8	-	N.A.
มิถุนายน	50	9	36	3	-	N.A.
กรกฎาคม	25	5	63	5	-	N.A.
สิงหาคม	20	4	185	14	-	N.A.
กันยายน	103	19	268	21	-	N.A.
ตุลาคม	75	1	159	12	-	N.A.
พฤศจิกายน	0	0	9	1	-	N.A.
ธันวาคม	30	6	0	0	-	N.A.
รวม	539		1,281			

ที่มา : สัมภาษณ์รายการนักท่องเที่ยว บ้านโคกโก่ง

N.A. หมายถึง ไม่มีข้อมูล

4.4.2 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวที่กรอกแบบสอบถาม

เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีเวลาประมาณ 3 เดือนและอยู่ในช่วงที่หมู่บ้านโคกโก่งมีนักท่องเที่ยวมาน้อย เพียง 2 คณะ ผู้วิจัยจึงสามารถเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวได้จำกัด โดยนักท่องเที่ยวที่เก็บข้อมูลมาทำการศึกษาในครั้งนี้มาที่หมู่บ้านโคกโก่งในวันที่ 4 – 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 มีจำนวนทั้งสิ้น 65 คน มีผู้กรอกแบบสอบถามจำนวน 51 คน ทั้งหมดเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเดียวกัน คือเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และคณะอาจารย์ วัตถุประสงค์ของการมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านโคกโก่งเพื่อพักผ่อน ทัศนศึกษา สัมผัสวิถีชีวิต และทำกิจกรรมร่วมกัน มีรายละเอียดของนักท่องเที่ยวดังนี้

4.4.2.1 **เพศ** พบว่ามีนักท่องเที่ยวเพศชายมากกว่า จำนวน 33 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 64.7 เพศหญิง จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 35.3 ดังแสดงในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	33	64.7
หญิง	18	35.3
รวม	51	100

ที่มา: แบบสอบถาม

4.4.2.2 **อายุ** นักท่องเที่ยวที่มีมากที่สุดคือช่วงอายุ 16 - 20 ปี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 88 รองลงมาคือช่วงอายุ 26 - 30 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.29

ตารางที่ 4.29 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ช่วงอายุ 16 - 20 ปี	45	88
ช่วงอายุ 21 - 25 ปี	0	0
ช่วงอายุ 26 - 30 ปี	2	4
ช่วงอายุ 31 - 35 ปี	1	2
ช่วงอายุ 36 - 40 ปี	1	2
ช่วงอายุ 41 - 45 ปี	2	4
รวม	51	100

ที่มา: แบบสอบถาม

4.4.2.3 **อาชีพ** นักท่องเที่ยวเป็นนักเรียน/นักศึกษามากที่สุด จำนวน 45 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 88.2 รองลงมาคือ อาชีพรับราชการ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 ดังตาราง 4.30

ตารางที่ 4.30 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ	6	11.8
นักเรียน/นักศึกษา	45	88.2
รวม	51	100

ที่มา: แบบสอบถาม

4.4.2.4 **ระดับการศึกษา** นักท่องเที่ยวมีระดับการศึกษามากที่สุดคือระดับมัธยมปลาย จำนวน 45 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 88.2 รองลงมาคือ รับราชการจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 ดังตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	6	11.8
มัธยมปลาย	45	88.2
รวม	51	100

ที่มา: แบบสอบถาม

4.4.3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

จากการสอบถามพบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง ดังแสดงในตารางที่ 4.32 มีรายละเอียดดังนี้

ความเห็นเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์ ในระดับพอใจมากและพอใจ จำนวนเท่ากันคือ 18 คน คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมาคือ พอใจมากที่สุด จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 20

ความเห็นในเรื่องความสะดวกในการเดินทางมาถึง มีผู้เลือก พอใจมากจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือ พอใจมากที่สุด จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 33

ความเห็นในเรื่องความสะดวกในการติดต่อจองที่พัก มีผู้เลือกพอใจมากที่สุด จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือ พอใจมาก และพอใจ จำนวน 13 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25

ความเห็นในเรื่องบ้านพัก มีผู้เลือกพอใจมากที่สุด จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 57 รองลงมาคือ พอใจมาก จำนวน 14 คนหรือร้อยละ 27

ความเห็นในเกี่ยวกับแหล่งชุมชนที่พัก มีผู้เลือกพอใจมากจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือ พอใจมาก จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 41

ความเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง มีผู้เลือกพอใจมาก จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 31 รองลงมาคือ พอใจมากที่สุดจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 25

ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น มีผู้เลือกพอใจมากที่สุด จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาคือ พอใจมาก จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 35

ความเห็นเกี่ยวกับการต้อนรับของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีผู้เลือก พอใจมากที่สุด จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาคือ พอใจมาก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 29

ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการพัก-ท่องเที่ยว มีผู้เลือกพอใจมาก จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 33 รองลงมาคือ พอใจมากที่สุด จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 29

ความเห็นเกี่ยวกับราคา มีผู้เลือกพอใจมาก จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมาคือ พอใจ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 31

และเห็นว่าต้องการมาท่องเที่ยวที่นี่อีกหรือไม่ มีผู้เลือกพอใจมากที่สุด จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือ พอใจมาก จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 24

ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว		พอใจมากที่สุด	พอใจมาก	พอใจ	พอใจน้อย	ไม่พอใจ
การประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์	จำนวน	10	18	18	5	-
	ร้อยละ	20	35	35	10	-
ความสะดวกในการเดินทางมาถึง	จำนวน	17	22	8	3	1
	ร้อยละ	33	43	16	6	2
ความสะดวกในการติดต่อจองที่พัก	จำนวน	22	13	13	2	1
	ร้อยละ	43	25	25	4	2
บ้านพัก	จำนวน	29	14	5	1	2
	ร้อยละ	57	27	10	2	4
แหล่งชุมชนที่พัก	จำนวน	21	22	5	2	1
	ร้อยละ	41	43	10	4	2
แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง	จำนวน	13	16	8	4	-
	ร้อยละ	25	31	16	8	-
ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น	จำนวน	28	18	4	-	1
	ร้อยละ	55	35	8	-	2
การต้อนรับของชาวบ้านในหมู่บ้าน	จำนวน	28	15	7	-	1
	ร้อยละ	55	29	14	-	2
ระยะเวลาในการพัก-ท่องเที่ยว	จำนวน	15	17	13	5	1
	ร้อยละ	29	33	25	10	2

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว		พอใจมากที่สุด	พอใจมาก	พอใจ	พอใจน้อย	ไม่พอใจ
ราคา	จำนวน	12	<u>20</u>	16	3	-
	ร้อยละ	24	<u>39</u>	31	6	-
ต้องการมาท่องเที่ยวที่นี่อีกหรือไม่	จำนวน	<u>31</u>	12	6	1	1
	ร้อยละ	<u>61</u>	24	12	2	2

ที่มา: แบบสอบถาม

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ทั้งข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมจากเอกสารต่างๆ และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และจากแบบสอบถาม พบว่าหมู่บ้านโคกโก่งมีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์มานานตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 โดยการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากบทที่ 4 ทั้งในส่วนของข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และข้อมูลนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับหมู่บ้านโคกโก่งในบทที่ 5 ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งได้แสดงไว้ในบทที่ 4 ทั้งหมด สามารถนำมาวิเคราะห์ การจัดการ แหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่งโดยพิจารณาตาม วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นให้ได้คำตอบของการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสภาพทั่วไปในปัจจุบันของ แหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมี ขอบเขตคือ กระบวนการและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวใน ด้านต่างๆ ลักษณะของแหล่งที่พักอาศัยในปัจจุบันของชุมชน พฤติกรรมการอยู่อาศัยของคนในชุมชนทั้ง ในเวลาที่มี และไม่มีนักท่องเที่ยว และความเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของ หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง และแหล่งพักอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยว ดังรายละเอียดในบทที่ 1 (ดู รายละเอียดใน หัวข้อ 1.2 วัตถุประสงค์ และ 1.3 ขอบเขตการวิจัย หน้า 3)

เพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งหมด ในการวิเคราะห์จะกล่าวถึงกระบวนการจัดการ ควบคู่ไปกับสภาพ ปัจจุบันของแหล่งพักอาศัยและแหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมของคนในชุมชน และความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยว โดยอาศัยทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ในการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบตามหัวข้อดังนี้

- 5.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านโคกโก่ง
- 5.2 การจัดการองค์การและการบริหารจัดการ
- 5.3 การจัดการด้านกายภาพ
- 5.4 การจัดการด้านการตลาด
- 5.5 การจัดการการเงิน
- 5.6 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 5.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

5.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านโคกโก่ง

5.1.1 ด้านกายภาพ จากผลการศึกษาในบทที่ 4 (หัวข้อ 4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้านโคกโก่ง หน้า 74) พบว่าสภาพโดยรวมของหมู่บ้านมีลักษณะคล้ายกับชนบททั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ มีบ้านเป็นบ้านชั้นเดียวได้ดูสูง และมีบางหลังแต่เป็นส่วนน้อยที่ต่อเติมได้ดูสูงโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ก่ออิฐ ล้อมเป็นห้อง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยและเก็บของให้มีมิติ การที่มีบางหลังต่อเติมทำให้ดูแปลกแยก และขาดเอกลักษณ์ของชุมชน การที่ชุมชนมีถนนที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก มีโทรศัพท์สาธารณะ และมีไฟฟ้า เข้าถึง ทำให้ชีวิตได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น และจากการที่ได้รับการศึกษามากขึ้นของคนรุ่นใหม่

สาวจึงเริ่มเห็นความต้องการที่จะพัฒนาให้หมู่บ้านมีความทันสมัยมากขึ้น เช่น การต่อเติมบ้านให้เป็นแบบสมัยใหม่ดังที่ได้กล่าวในข้างต้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2547) ไม่ได้มีการเพิ่มขึ้นของบ้านในหมู่บ้านโคกโก่ง เช่นเดียวกันกับจำนวนโฮมสเตย์ซึ่งไม่เพิ่มขึ้น แต่มีจำนวนลดลง จาก 35 หลัง เหลือ 33 หลัง เนื่องจากความไม่พร้อมของเจ้าของบ้าน สภาพของโฮมสเตย์ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวได้ถูกสูง โดยเป็นครึ่งอิฐครึ่งไม้ ส่วนที่เป็นอิฐจะเป็นห้องน้ำหรือห้องครัวเป็นส่วนใหญ่ หลังที่ต่อเติมมากดูแล้วจะกลายเป็นบ้าน 2 ชั้นแต่ยังเห็นเค้าของบ้านเดิมได้ การที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ชาวบ้านดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านและชุมชนมากขึ้นเพื่อให้มีสภาพที่พร้อมรับนักท่องเที่ยวได้เสมอ

5.1.2 ด้านสังคม จากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลในบทที่ 4 พบว่าจุดเด่นของหมู่บ้านคือลักษณะเฉพาะของคนในชุมชนที่เป็นชาวผู้ไทย มีเอกลักษณ์หลายอย่างที่ยังรักษาไว้ได้ เช่นการแต่งกาย การใช้ภาษา และวิถีชีวิต การที่บ้านแต่ละหลังสร้างอยู่ชิดกันและไม่มีรั้วกัน ประกอบกับส่วนใหญ่เป็นญาติเกี่ยวดองกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านเป็นไปด้วยดี และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น งานบุญต่างๆ การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น ลักษณะของวิถีชีวิตที่กล่าวมานี้ไม่มีให้พบเห็นได้ในสังคมเมือง หรือแม้แต่สังคมชนบทในภูมิภาคอื่นที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน การดำรงชีวิตของชาวบ้านยังผูกพันกับภูเขาอยู่ มีการเข้าป่าไปหาของป่าเพื่อใช้เป็นอาหาร และชาวบ้านยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ทำให้การเพิ่มกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งคือการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านพยายามขายป่าและภูเขาเป็นจุดขายด้วย นอกจากเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ยังคงยึดมั่นในการนำเสนอวิถีชีวิตที่แท้จริง เช่นการทำนา หรือความเป็นอยู่ของชุมชนในเวลาปกติ หรือการประชาสัมพันธ์เวลามีนงานประเพณีต่างๆ กิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านทั้งเวลาปกติและเวลามีนักท่องเที่ยวจะใช้พื้นที่ของวัดซึ่งกว้างขวาง และสะดวกที่สุดในหมู่บ้านเป็นการแสดงถึงความผูกพันของวัดกับคนในชุมชนนี้ การที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นการช่วยสานต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ค่อยๆ หายไป เช่น การแต่งกายในชุดผู้ไทย การทอผ้า การจักสาน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน และประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

5.2 การจัดการองค์การและการบริหารจัดการ

การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านโคกโก่ง เป็นการจัดการโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดบทบาททั้งหมดตามหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ดูรายละเอียดบทที่ 2 หัวข้อ 2.6.4 แนวทางจัดการการท่องเที่ยวชุมชน หน้า 48) ชาวบ้านทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของโฮมสเตย์และเจ้าหน้าที่ของตนเองที่มีต่อนักท่องเที่ยวและพอใจในการมีส่วนร่วมทั้งในบทบาทของเจ้าของบ้านและบทบาทของสมาชิกในชุมชน (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.26 ความคิดเห็นต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน ข้อ 1. และข้อ 2. หน้า 115)

กลุ่มโฮมสเตย์หมู่บ้านโคกโก่งมีลักษณะการจัดโครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นเหมือนหัวหน้าองค์การ หรือประธาน และมีกลุ่มที่ปรึกษาซึ่งประกอบไปด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด ไปจนถึงอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโก่ง และเจ้าอาวาสวัด คอยให้คำปรึกษาตามความเหมาะสม และมีกลุ่มทำงานทั้งหมด 8 กลุ่ม ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย มีหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นผู้ดูแล การจัดการองค์การแบบนี้มีส่วนดีคือกลุ่มแต่ละกลุ่มมีการแบ่งงานตามสายงาน โดยให้ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีความสามารถในด้านต่างๆ ไปช่วยปฏิบัติงานในด้านนั้นๆ ตามความสมัครใจ และความสามารถของตนเอง ซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งโฮมสเตย์ และเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาแต่ละครั้งจะมีการประชุมความพร้อมของหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อเตรียมการรับนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับที่เหนือขึ้นไป คือ อบต.กุดหว้า ไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมากนัก แต่ปล่อยให้หมู่บ้าน หรือองค์กรท้องถิ่นระดับล่างสุดเป็นผู้มีบทบาททั้งหมด และกลุ่มที่ปรึกษาในระยะหลังไม่ได้ทำหน้าที่ของที่ปรึกษามากนัก แต่ไม่ได้สร้างปัญหาเพราะชาวบ้านเริ่มมีความคุ้นเคยกับการรับนักท่องเที่ยว สามารถประชุมวางแผนและแบ่งงานกันได้

5.3 การจัดการด้านกายภาพ

การจัดการด้านกายภาพของแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว สามารถแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือส่วนที่เป็นสาธารณูปโภคพื้นฐาน ส่วนที่พัก (โฮมสเตย์) และส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้

5.3.1 สาธารณูปโภคพื้นฐาน

จากข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านโคกโก่งในบทที่ 4 แสดงให้เห็นว่าบ้านโคกโก่งในปัจจุบันมีสาธารณูปโภคพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวเกือบครบ มีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอในทุกครัวเรือน การคมนาคมที่สะดวกมีถนนลาดยางเข้าถึงหมู่บ้าน และมีการเดินทางมาได้หลายทางนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว มีการเดินทางมาได้ทั้งทางรถยนต์ รถโดยสารประจำทาง รถไฟ และเครื่องบิน แต่ที่สะดวกที่สุดคือการเดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว เนื่องจากสามารถเข้าถึงหมู่บ้านได้โดยตรง ไม่ต้องอาศัยยานพาหนะหลายทอด ส่วนการเดินทางโดยรถไฟ และเครื่องบิน มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น ทำให้ไม่สะดวกนัก ต้องใช้รถโดยสารต่อมายังหมู่บ้าน กล่าวได้ว่าบ้านโคกโก่งมีปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง คือ การคมนาคมที่สะดวก ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงหมู่บ้านโคกโก่งได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวโฮมสเตย์ส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาเองด้วยรถส่วนตัว (ดูรายละเอียด บท

ที่ 2 หัวข้อ 2.11.2 นงลักษณ์ อยู่เย็นดี (2546) กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย หน้า 61)

ในส่วนของการความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสะดวกในการเดินทางมายังหมู่บ้านโคกโก่งในระดับพอใจมาก ร้อยละ 43 รองลงมา ร้อยละ 33 ให้ความคิดเห็นในระดับพอใจมากที่สุด สามารถสรุปได้ว่านักท่องเที่ยวมีความพอใจเกี่ยวกับความสะดวกในการเดินทางมายังหมู่บ้านโคกโก่ง

สำหรับสาธารณูปโภคที่มีน้อยคือน้ำ มีเพียงพอสำหรับให้ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวันและทำการเกษตร ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง อาจมีปัญหาน้ำใช้หากมีนักท่องเที่ยวมามาก (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หัวข้อ 4.1.2 แหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้ หน้า 76)

5.3.2 แหล่งพักอาศัย (โฮมสเตย์)

ที่พักในหมู่บ้านโคกโก่ง เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ มีจำนวนทั้งสิ้น 33 หลัง รองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดประมาณ 140 คนในครั้งเดียว มีการจัดที่พักแยกเป็นสัดส่วน มีการบริการอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องนอน มุ้ง ห้องน้ำ และห้องสุขาที่สะอาด มีครัวแยกเป็นสัดส่วน และมีพื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร

จากการสำรวจพบว่าบ้านร้อยละ 51 เป็นบ้านชั้นเดียวได้ฤกษ์ มีบ้านร้อยละ 75.8 เป็นบ้านครึ่งอิฐครึ่งปูน โดยส่วนที่เป็นปูนเป็นส่วนห้องน้ำและห้องครัวซึ่งไม่ได้ล้อมปิดบริเวณได้ฤกษ์ทั้งหมด ยังคงมีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวอยู่ บ้านทุกหลังมีพื้นที่นอนสำหรับแขกเป็นโรงที่มีการแยกสัดส่วน แต่ไม่มีการกั้นห้อง และพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวในบ้าน 1 หลังที่รับได้มากที่สุดคือ 8 คน เป็นจำนวน 2 หลัง 6 คน จำนวน 3 หลัง สาเหตุที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้มากเนื่องจากใช้การแบ่งห้องโรงออกเป็น 2 ส่วนในบ้าน ชั้นบน และชั้นล่าง และบ้านที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้มากจะมีห้องน้ำในบ้านมากกว่า 1 ห้อง

การที่บ้านแต่ละหลังจะสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละกี่คนไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนห้องนอนในแต่ละหลัง เนื่องจากทุกหลังใช้ห้องโรงเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นในการพิจารณาความเหมาะสมในการพักอาศัยจึงพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของจำนวนห้องน้ำ และสมาชิกในบ้าน ตารางที่ 5.1 แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของบ้านแต่ละหลัง เรียงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรับได้ มีบ้านที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด 8 คนต่อครั้ง 2 หลัง และทั้งสองหลังมีสมาชิกในบ้าน 2 คน มีห้องน้ำ 2 ห้อง เปรียบเทียบกับบ้านหลังที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้น้อยที่สุด คือ รับได้ 2 คน มีจำนวน 2 หลัง โดยมีสมาชิกในบ้าน 4 คน ห้องน้ำ 1 ห้องและ 2 ห้อง แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลรวม จะเห็นได้ว่าการรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหลังไม่ได้แปรผันตามจำนวนห้องน้ำ หรือจำนวนสมาชิกในบ้านเลย จะเห็นได้จากมีบางหลังเช่น จากตารางที่ 5.1 หลังที่ 5. นายพร ชัยฤทธิ์ มีสมาชิกในบ้าน 2 คน ห้องน้ำ 1 ห้อง แต่รับนักท่องเที่ยวถึง 6 คน หรือนางเจริญ จันปุม มีสมาชิกในบ้าน 2 คน ห้องน้ำ 1 ห้อง แต่รับนักท่องเที่ยว 5 คน เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหลังจะรับมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความ

พร้อมและความพอใจของเจ้าของบ้านและสมาชิกเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาจึงจะคำนึงถึงความพร้อมของตัวบ้าน แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่ บ้านแต่ละหลังจะสามารถใช้เป็นโฮมสเตย์ได้จะต้องผ่านการคัดเลือกของกรรมการหมู่บ้านก่อน ดังนั้นจึงสามารถมั่นใจได้ว่าบ้านทุกหลังมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่จำนวนห้องน้ำในบางหลังที่อาจไม่สัมพันธ์กับจำนวนนักท่องเที่ยว (มีห้องน้ำน้อยเกินไป)

ตารางที่ 5.1 รายละเอียดของโฮมสเตย์แต่ละหลังเรียงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่รับได้

อันดับ	เจ้าของบ้าน	สมาชิกในบ้าน (คน)	ห้องพัก (ห้อง)	ห้องน้ำ (ห้อง)	นักท่องเที่ยวที่รับได้ (คน)
1.	นายอวน ชัยฤทธิ์	2	2	2	8
2.	นายกรอง คนชื่อ	2	4	2	8
3.	นางเนิด ศรีสมุทร	6	2	2	6
4.	นางหลิง แสงโคตร	2	3	2	6
5.	นางพร ชัยฤทธิ์	2	2	1	6
6.	นายลำพล วิเศษศรี	3	2	2	5
7.	นายพร อัฐนาค	3	2	2	5
8.	นางสุปัน ชัยหนองแก้ว	3	1	1	5
9.	นายสีเทอด ไตรระวงษ์	3	1	2	5
10.	นายทองมา ปัทไช่หัง	2	2	1	5
11.	นางเจริญ จันทร์ป้อม	2	1	1	5
12.	นายถิ่น เกณฑ์เชี่ยวชาญ	6	2	2	4
13.	นายสมลา วิเศษศรี	5	3	1	4
14.	นายเตือนใจ อุตทลักษ์ณ	4	1	1	4
15.	นายจำปา หนองสูง	3	2	2	4
16.	นายเสมีयर ศรีบุตตะ	3	2	1	4
17.	นางสมคิด เขาวนิต	3	1	1	4
18.	นายบุตรดี แสงโคตร	3	2	1	4
19.	นางมณฑา พลหงส์	2	3	1	4
20.	นายขวัญชัย ปัททะทุม	2	2	2	4
21.	นายดม ศรีบุตตะ	2	1	1	4
22.	นางเจริญ ศรีบุตตะ	1	2	2	4
23.	นางนิตยา ชัยฤทธิ์	1	1	1	4

อันดับ	เจ้าของบ้าน	สมาชิกในบ้าน (คน)	ห้องพัก (ห้อง)	ห้องน้ำ (ห้อง)	นักท่องเที่ยวที่รับได้ (คน)
24.	นายเหลี่ยม กาฬหว่า	6	3	1	3
25.	นายธานี ไตรระวงค์	6	2	2	3
26.	นายสุฤษดิ์ สมสวย	4	2	1	3
27.	นางสังวาล อุดมจิต	4	2	1	3
28.	นางวัลลย์ บุญเต็ม	4	2	1	3
29.	นายศรแก้ว ทองดี	4	2	1	3
30.	นางบุญเพ็ง อจาชัย	4	2	1	3
31.	นายสาว ชัยฤทธิ	4	2	1	3
32.	นายนวล นหนองสูง	4	2	1	2
33.	นายเครือ คนชื้อ	4	2	2	2

ที่มา: แบบสอบถาม

จากการสอบถามพบว่าบ้านทุกหลังมีการรักษาความสะอาดของบริเวณบ้าน และภายในบ้าน ห้องน้ำ พื้นที่ที่ให้นักท่องเที่ยวพัก รวมทั้งเครื่องนอนอยู่เสมอ และจะมีการเตรียมตัวให้พร้อมเมื่อได้รับแจ้งว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาพัก ในส่วนของการบริการอาหาร ทุกหลังมีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 3 มื้อ โดยเป็นอาหารพื้นเมือง เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่ามีนักท่องเที่ยวให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านพักในระดับ พอใจมากที่สุด ร้อยละ 57 สรุปได้ว่าที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ของบ้านโคกโก่งมีศักยภาพเพียงพอและสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119)

การจัดสรรโฮมสเตย์ มีการจัดสรรให้นักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ตามลำดับทำให้บ้านแต่ละหลังไม่แย่งกันรับนักท่องเที่ยว แต่มีข้อเสียคือไม่ให้นักท่องเที่ยวเลือกบ้านโฮมสเตย์เองซึ่งไม่ตรงกับหลักการจัดการที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) แนะนำ (ดูรายละเอียดบทที่ 2 หัวข้อ 2.7.3 นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ หน้า 52) อย่างไรก็ตามการที่ไม่ให้นักท่องเที่ยวเลือกที่พักเอง ช่วยให้การจัดสรรโฮมสเตย์ง่ายขึ้นนักท่องเที่ยวไม่กระจุกตัวอยู่ที่บ้านหลังที่ดีที่สุด แต่อาจทำให้ไม่เกิดความพยายามในการปรับปรุงที่พักและการให้บริการ อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวต้องการเห็นสภาพที่แท้จริงของบ้านและชุมชนมากกว่าสภาพที่ได้รับการปรับเปลี่ยน ดังนั้นจึงควรให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกพักโฮมสเตย์ที่ต้องการได้หากมีความประสงค์ โดยในอันดับแรกให้เจ้าหน้าที่จัดสรรโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวก่อนแล้วหากนักท่องเที่ยวต้องการเปลี่ยนก็สามารถเปลี่ยนได้

ปัญหาในการจัดสรรโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว อยู่ที่จำนวนโฮมสเตย์ที่อาจไม่สามารถรองรับได้เต็มจำนวน 140 คน เนื่องจากการที่กิจกรรมโฮมสเตย์เป็นเพียงกิจกรรมเสริมของตนและของหมู่บ้าน นอกเหนือไปจากการประกอบอาชีพหลัก บ้านที่พักเป็นบ้านของชาวบ้านธรรมดาที่มีวิถีชีวิตของตนเอง ชาวบ้านอาจมีภาระกิจหรือกิจกรรมอื่นๆ เช่น เจ้าของโฮมสเตย์ไม่อยู่บ้านทั้งครอบครัว ไม่สามารถให้การต้อนรับได้ หรือมีผู้เจ็บป่วย หรืออาจมีญาติมาเยี่ยม ทำให้ไม่สามารถใช้บ้านเป็นโฮมสเตย์ในช่วงนั้นๆ ได้ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้มีบางครั้งที่ไม่พร้อมจะรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้

5.3.3 สิ่งอำนวยความสะดวก

จากผลการสำรวจในบทที่ 4 มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีธรรมชาติ และลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่นั้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (ดูรายละเอียด บทที่ 2 หัวข้อ 2.4.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หน้า 28) ในส่วนของ ที่จอดรถ ลานประกอบกิจกรรม และอาคารประกอบกิจกรรมและร้านขายของที่ระลึก สามารถใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านโดยควรมีการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอซึ่งในปัจจุบันมีการทำอยู่แล้ว ในส่วนของการบริการด้านสินค้า ภายในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ และร้านสวัสดิการมีสภาพ ซึ่งมีการจัดเรียงสินค้าตามแบบร้านค้าชนบททั่วไป และร้านขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน

5.3.4 แหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านโคกโก่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 2 แห่ง คือ ตัวหมู่บ้านเอง และวนอุทยานภูผาว่าว ตัวหมู่บ้านโคกโก่งเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจในด้านวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวสามารถเปลี่ยนบรรยากาศจากแบบเมือง มาสู่อากาศแบบชนบท ซึ่งสามารถเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนในหมู่บ้านโคกโก่ง มีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวทั้งการแต่งกาย ภาษา ประเพณี ในส่วนของวนอุทยานภูผาว่าวซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบธรรมชาติซึ่งขึ้นอยู่กับหน่วยงานอื่น คือกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพรรณพืช แต่ชาวบ้านก็มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านและช่วยกันดูแลรักษาอยู่แล้วทั้งในเวลาปกติ และเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยว (ดูรายละเอียดในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.5.2 แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมนอกหมู่บ้าน หน้า 94)

จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว (ดูรายละเอียด บทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119) พบว่า ความเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง มีผู้เลือกพอใจมาก ร้อยละ 31 ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น มีผู้เลือกพอใจมากที่สุด ร้อยละ 55 และความเห็นเกี่ยวกับการต้อนรับของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีผู้เลือก พพอใจมากที่สุด ร้อยละ 55 สรุปได้ว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจค่อนข้างมากในการมาเที่ยวที่หมู่บ้านโคกโก่ง

อย่างไรก็ตามในบริเวณใกล้เคียงนอกจากตัวหมู่บ้านโคกโก่ง และวนอุทยานภูผาแล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่น่าสนใจที่อยู่ในบริบทเดียวกันกับบ้านโคกโก่งอีกเช่น บ้านหนองห้าง-ห้วยม่วง อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่งประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านผู้ไทย มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่น่าสนใจ เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ หรือวัดสิมนาโก อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 19 กิโลเมตร มีพิพิธภัณฑ์ชาวผู้ไทย วัตถุและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวผู้ไทย อาจมีการเชื่อมโยงกันของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันเหล่านี้เป็นเครือข่ายท่องเที่ยว และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวกันได้เป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาด ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความหลากหลาย และชาวบ้านได้รับประโยชน์จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

5.4 การจัดการด้านการตลาด

จากข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับการจัดการด้านการตลาด สามารถวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์ประกอบการตลาด และ พิจารณาถึงมาตรฐานของโฮมสเตย์ด้านการตลาด ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวแนะนำ ของหมู่บ้านโคกโก่งได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.4 การจัดการด้านการตลาด หน้า 90)

จุดแข็ง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสินค้าและบริการ โปรแกรมการท่องเที่ยว และการกำหนดราคา เมื่อมองในภาพรวมจะเห็นว่ามีความพร้อมสูง โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยว มีการกำหนดราคาค่าบริการที่แน่นอนให้นักท่องเที่ยวทราบได้ก่อนมาที่หมู่บ้าน และมีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวไว้ก่อนแล้ว ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การต้อนรับ การจัดเลี้ยง ไปจนถึงการนำเที่ยวเป็นไปอย่างเป็นระบบ ส่วนการกำหนดกลุ่มเป้าหมายของนักท่องเที่ยว มีการกำหนดไว้ตั้งแต่แรกแล้วตั้งแต่เลือกเป็นโฮมสเตย์

จุดอ่อน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ซึ่งมีค่อนข้างน้อย และไม่ได้เป็นการทำงานในเชิงรุก แต่อาศัยหน่วยงานต่างๆ เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือบทความในวารสารท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้ไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก บางเดือนจึงมีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย ถึงแม้จะมีแผนพับแจกเพื่อการประชาสัมพันธ์แต่มีอยู่ในหมู่บ้านจำนวนน้อยมากไม่สามารถแจกนักท่องเที่ยวได้ทุกคน และคนในหมู่บ้านเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน หรือการจัดหานักท่องเที่ยวมายังหมู่บ้านแต่อย่างใด นักท่องเที่ยวจึงรู้จักหมู่บ้านโคกโก่งจากนิตยสารท่องเที่ยว เว็บไซต์ และจากคำบอกเล่าต่อๆ กัน

นอกจากนี้จากการที่ไม่มีคู่แข่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้หมู่บ้านโคกโก่งมีโอกาสในการเป็นตัวเลือกอันดับหนึ่งของผู้ที่จะมาท่องเที่ยวที่จังหวัดกาฬสินธุ์ และสัมผัสวัฒนธรรมผู้ไทย (ดูรายละเอียดในตารางที่ 4.5 หน้า 90)

เกี่ยวกับการจองที่พักของนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อได้หลายทาง แต่ยังไม่เป็นระบบเนื่องจากเป็นการตกลงด้วยวาจา มีหลายครั้งที่นักท่องเที่ยวติดต่อไว้แล้วไม่มาทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาเตรียมการ และเสียค่าใช้จ่าย จึงควรมีมาตรการมารับ เช่นการให้นักท่องเที่ยวจ่ายเงินมัดจำล่วงหน้าโดยโอนเข้าบัญชีของหมู่บ้าน (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.4.4 การจองที่พัก หน้า 92)

ในส่วนของความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์นั้นถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีเพราะนักท่องเที่ยวมีความเห็นอยู่ในระดับพอใจมาก ร้อยละ 35 และการจองที่พักในระดับ พอดีมาก ร้อยละ 43 แต่เมื่อเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาในแต่ละเดือนซึ่งไม่มากนักจึงกล่าวได้ว่าการจัดการด้านการตลาดยังไม่ประสบความสำเร็จ (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119)

สรุปแล้วการจัดการด้านการตลาดของหมู่บ้านยังไม่มีจัดการที่เป็นกิจจะลักษณะ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ และการจองที่พัก โดยให้คนในหมู่บ้านวางแผนการประชาสัมพันธ์ที่หมู่บ้านสามารถทำได้ ซึ่งอาจขอความช่วยเหลือในด้านคำปรึกษาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และให้หน่วยงานในท้องถิ่น หรือในระดับจังหวัด เช่น อบต. และจังหวัด ช่วยในเรื่องการประสานงาน และดูแลอย่างใกล้ชิด

5.5 การจัดการด้านการเงิน

แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ด้านเงินทุน อัตราค่าบริการ และการจัดสรรรายได้ ของทั้งหมู่บ้านและของบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ มีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 แหล่งเงินทุน

ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนมากเนื่องจากเป็นการขายสิ่งที่มีอยู่แล้วของหมู่บ้าน สิ่งที่บ้านต้องการคือปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นซึ่งสามารถทำได้ โดยการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน บ้านโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

ในส่วนของบ้านโฮมสเตย์เองจากผลการสำรวจที่ได้ในบทที่ 4 (หัวข้อ 4.2.6.4 การบริการ ตารางที่ 4.15 และตารางที่ 4.16 หน้า 102) ชาวบ้านใช้พื้นที่ที่มีอยู่แล้วของบ้านเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ได้มีการเพิ่มห้องสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ จึงไม่มีค่าใช้จ่ายอะไรนอกจากการรักษาบ้านให้สะอาด ปรับปรุงห้องน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ค่าใช้จ่ายทั้งหมดจึงใช้เงินของบ้านแต่ละหลังเองโดยที่ชุมชนไม่ได้มีการสนับสนุนเงินทุน อย่างไรก็ตามควรจัดสรรเงินส่วนหนึ่งในกองทุนโฮมสเตย์ สำหรับให้ชาวบ้านและหมู่บ้านได้ใช้ในการปรับปรุงที่พักอาศัยให้ดีขึ้น

5.5.2 การจัดสรรรายได้

การกำหนดการจัดสรรรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเอาไว้ดังที่แสดงในบทที่ 4 ช่วยให้ชาวบ้านสามารถรับรู้ถึงผลประโยชน์เบื้องต้นที่จะได้จากการท่องเที่ยวได้ ถึงแม้จะไม่ได้เป็นโฮมสเตย์ก็ยังสามารถมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวได้และได้รับผลตอบแทนจากการมาร่วมกิจกรรม เป็นการดึงดูดใจให้คนในหมู่บ้านช่วยกันทำให้การท่องเที่ยวแต่ละครั้งประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากที่สุดวัดตามเงินค่าตอบแทนก็คือบ้านโฮมสเตย์เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนในสัดส่วนที่มากกว่าส่วนอื่น

อย่างไรก็ตามการจัดสรรรายได้ที่ผ่านมามีการตั้งเกณฑ์เอาไว้แล้วแต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามจำนวนนักท่องเที่ยว และไม่ได้แบ่งเงินเข้ากองทุนโฮมสเตย์นั้นไม่เป็นการเหมาะสม เนื่องจากทำให้กิจกรรมโฮมสเตย์ขาดเงินหมุนเวียนและไม่สามารถให้ชาวบ้านนำเงินไปพัฒนาหรือปรับปรุงหมู่บ้านได้เนื่องจากไม่มีเงินพอ ดังนั้นจึงไม่ควรตัดเงินส่วนนี้

5.5.3 อัตราค่าบริการ

การกำหนดราคาค่าบริการต่างๆ เอาไว้ จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเปรียบเทียบและตัดสินใจได้ง่ายขึ้นในการมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้าน เนื่องจากราคาที่ไม่แพงนักทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พอใจ(ดูรายละเอียดบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.7.2 อัตราค่าที่พัก หน้า 110) จะเห็นได้จากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีผู้เลือกระดับ พอใจมาก ร้อยละ 39 และมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่จ่ายเงินค่าตอบแทนพิเศษเพิ่มให้โฮมสเตย์แต่ละหลังอีกตามความพอใจของนักท่องเที่ยว (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 หน้า 119)

5.6 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

5.6.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดให้มีในหมู่บ้าน

มีการจัดลำดับและตารางเวลาการทำกิจกรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 4 โดยมีกิจกรรมให้ทำตั้งแต่เริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน มีการประยุกต์เอาประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาใช้ ทั้งการบายศรีสู่ขวัญ การบั้นฝ้าย การเล่นดนตรีพื้นเมือง ซึ่งชาวบ้านมีความถนัดอยู่แล้ว โดยเฉพาะประเพณีการบายศรีสู่ขวัญเป็นประเพณีที่ทำเพื่อการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง จึงไม่ขัดต่อวิถีชาวบ้าน ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่จัดให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวที่วนอุทยานภูผาวัลซึ่งอยู่ติดกับหมู่บ้านและมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างมาก เป็นเหมือนคู่ข้าวคู่น้ำ และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้สึกพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านจัดขึ้นในปัจจุบัน (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119)

ในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่น่าพิจารณาเป็นจุดขายคือชีวิตประจำวันที่แท้จริงของชาวบ้าน จากผลสำรวจปรากฏว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เลิกทำงานตามปกติในเวลาที่นักท่องเที่ยวมาเพื่อคอยเตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยว (บทที่ 4 ตารางที่ 4.20 แสดงการประกอบกิจกรรม/อาชีพขณะมีนักท่องเที่ยว หน้า 105) ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตที่แท้จริง หากชาวบ้านให้นักท่องเที่ยวได้เห็นวิถีชีวิตที่เป็นจริง เช่นการไปหาของป่า การทำนา ซึ่งสามารถจัดโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวทำพร้อมกับชาวบ้านได้ จะเพิ่มความน่าสนใจให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากโฮมสเตย์

ควรมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดกิจกรรมในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว แทนที่จะบอกรับนักท่องเที่ยว เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเกี่ยวข้าวจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเนื่องจากการลงแขกเกี่ยวข้าวเป็นวัฒนธรรมที่หาได้ยากในชีวิตประจำวันของชาวไทย รวมไปถึงชาวต่างประเทศ ดังนั้นหากมีการส่งเสริมการขายโดยใช้การเกี่ยวข้าวเป็นกิจกรรมแทนการเดินป่าในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว ให้นักท่องเที่ยวดูวิธีการเกี่ยวข้าว และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย จะเป็นการขจัดปัญหาที่ชาวบ้านกลัวจะไม่มีเวลาคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวไปได้

5.6.2 บุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านกิจกรรม

บุคลากร คือชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวโดยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ ในการประกอบกิจกรรมทั้งหมดชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้ใกล้ชิดกันมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างประสบการณ์ใหม่ๆ จากคนในชุมชน นักท่องเที่ยวจะมีความพอใจเพียงใด ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของชาวบ้านต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านหมู่บ้านโคกโก่งมีประสบการณ์ต้อนรับนักท่องเที่ยวมาตั้งแต่ปี 2541 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) เป็นเวลา 6 ปีทำให้ชาวบ้านสามารถปรับตัวได้และทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไรเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน

5.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

5.7.1 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

การพิจารณาความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวจะพิจารณาเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนสูงสุดของนักท่องเที่ยวที่มายังหมู่บ้านในเวลาเดียวกัน และไม่ทำให้หมู่บ้านโคกโก่งเสื่อมโทรมลงทั้งในด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จึงได้แบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติของกายภาพ และมิติของชุมชน ดังนี้

5.7.1.1 มิติของกายภาพ แบ่งการพิจารณาออกเป็น 3 ส่วนคือ ที่พัก (โฮมสเตย์) สถานที่จัดกิจกรรมในหมู่บ้าน และสถานที่ท่องเที่ยว ดังนี้

1) ที่พัก (โฮมสเตย์) สามารถรับได้ในจำนวนที่จำกัดในแต่ละครั้ง คือไม่เกิน 140 คน ต่อครั้ง แต่ในความเป็นจริงมีความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวน้อยกว่านี้ ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 5.3.2 แหล่งพักอาศัย (โฮมสเตย์) ดังนั้นขีดจำกัดของที่พักนักท่องเที่ยวที่หมู่บ้านมีที่พักรองรับได้อย่างเหมาะสม จึงอยู่ที่ไม่เกิน 140 คน

2) สถานที่จัดกิจกรรมในหมู่บ้าน คือ ลานวัด และศาลาการเปรียญใช้เป็นที่จัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว จากผลการศึกษาในบทที่ 4 ใช้ลานวัดเป็นที่ใช้ในการจัดแสดงและทานอาหาร มีพื้นที่ประมาณ 800 ตารางเมตร ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นเวทีดนตรี และพื้นที่สำหรับพอนำ มีการจัดที่นั่งแบบนั่งล้อมวงกับพื้นรองรับคนได้ประมาณ 150 – 200 คน เนื่องจากพื้นที่ในการทำกิจกรรมมีอยู่จำกัด ชาวบ้านจึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ตามความเหมาะสม เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวไม่มาก ประมาณ 80 คน จะให้นั่งรับประทานอาหารบนศาลาการเปรียญ ซึ่งรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 80-100 คนถ้ามีนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ อาจมีการเปลี่ยนให้นั่งรับประทานอาหารที่ลาดวัดแทน

3) สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ วนอุทยานภูผาแว้ว ที่เป็นป่าธรรมชาติที่ชาวบ้านพา นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,000 ไร่ และมีแหล่งท่องเที่ยวภายในที่น่าสนใจหลาย จุด คือ เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2 เส้นทาง น้ำตาดสูง อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 200 เมตร น้ำตกตาดยาว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าน้ำตกสไลเดอร์ ผานางแอ่น ผานางคอย ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชร หินข่อยดาน และไม้ป่าหลายชนิดขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ พื้นที่ทั้งหมดนี้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวน 140 คนพร้อมกันได้อย่างไม่มีปัญหา(ดูรายละเอียด บทที่ 4 ข้อ 4.2.5.2 แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมนอกหมู่บ้าน หน้า 94)

5.7.1.2 มิติของชุมชน จากความคิดเห็นของเจ้าของโฮมสเตย์ดังตารางที่ 5.1 แสดงให้เห็นถึงความต้องการรับนักท่องเที่ยวในแต่ละเดือน จำนวน 4 ครั้งต่อเดือนมีผู้เลือกมากที่สุด เฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 ครั้งซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมเนื่องจากโปรแกรมการท่องเที่ยวของที่บ้านตั้งขึ้นใช้เวลา 2 วัน 1 คืน นักท่องเที่ยวสามารถมาได้ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และให้โอกาสชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ พื้นตัวก่อนจะรับนักท่องเที่ยวอีกในสัปดาห์ถัดไป (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หัวข้อ 4.2.5.1 การจัดโปรแกรมกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน หน้า 92)

ตารางที่ 5.2 จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่มาใน 1 เดือน ที่มีผู้เลือก 3 อันดับแรก

จำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน 1 เดือน	จำนวนหลังที่เลือก	ร้อยละ
4 ครั้ง	11	33
2 ครั้ง	8	24
3 ครั้ง	7	21

ที่มา: แบบสอบถาม

5.7.2 การจัดการขยะ และน้ำเสีย

ปัจจุบันในหมู่บ้านไม่มีปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อมที่ร้ายแรง และไม่มีแหล่งผลิตน้ำเสีย นอกจากการใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน จึงไม่มีการบำบัดน้ำ ส่วนการกำจัดขยะยังไม่มีการวางแผน และเนื่องจากไม่มีรถมาเก็บขยะจาก อบต. ในปัจจุบันชาวบ้านกำจัดขยะโดยการเผาและฝัง ขยะส่วนใหญ่เป็นขยะธรรมชาติจึงสามารถกำจัดได้ง่าย แต่ในอนาคตเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากหรือหมู่บ้านพัฒนามากขึ้นและมีขยะมากขึ้นจะไม่มาบริหารจัดการได้ ดังนั้นจึงควรเริ่มการจัดการขยะอย่างมีระบบ โดยมีที่ทิ้งขยะรวมของทุกบ้าน ขยะที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย ควรจัดพื้นที่สำหรับฝัง ส่วนขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ควรประสานงานกับ อบต. ให้เข้ามาช่วยเหลือในการเก็บขยะไปกำจัดนอกพื้นที่

จากการวิเคราะห์ในหัวข้อต่างๆ ทั้ง 7 หัวข้อในบทที่ 5 นี้ ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์ถึงสภาพทั่วไป ในปัจจุบัน การจัดการองค์การและการบริหารจัดการ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านกายภาพ การจัดการแหล่งพักอาศัย การจัดการด้านการเงิน และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงสภาพทั่วไปและการจัดการที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของหมู่บ้านโคกโก่ง และได้มีการเปรียบเทียบ และพิจารณาถึงลักษณะของชุมชน การดำเนินการของชุมชน และได้้นำข้อเสนอแนะถึงวิธีการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับหมู่บ้านโคกโก่ง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังจะกล่าวต่อไปในบทที่ 6

บทที่ 6

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษารายการแห่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอาศัยกรณีศึกษาจากหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี และได้กำหนดกรอบในการวิจัยดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 ประกอบกับความรู้จากแนวความคิดในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 โดยมีบทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

6.1 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

6.1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

6.1.2 การจัดการองค์การ

6.1.3 การจัดการด้านกายภาพ

6.1.4 การจัดการด้านการตลาด

6.1.5 การจัดการด้านการเงิน

6.1.6 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

6.1.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการวิจัย

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

6.1 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการสรุปอภิปรายผลนี้ได้ใช้การวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลที่ได้จาก บทที่ 4 และบทที่ 5 มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ภายใต้กรอบการวิจัยที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 โดยวิเคราะห์สรุปตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์และสมมติฐาน ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการด้านแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

และมีสมมติฐาน 6 ข้อ ได้แก่ (1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (2) ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จะต้องมีลักษณะทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์ (3) การประชาสัมพันธ์ที่จัดการโดยชุมชนจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น (4) การจัดการด้านการเงินที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการจัดให้มีกองทุนของหมู่บ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (5) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการนำเสนอวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ (6) ชีตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวประเภทโฮมสเตย์ของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่เป็นโฮมสเตย์ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

6.1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

หมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้เปิดโฮมสเตย์มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) เป็นเวลา 6 ปี มีรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์สภาพทั่วไปในหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชนบทที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 26.4 ระดับอายุของประชากรในหมู่บ้านโคกโก่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับอายุ 0-10 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมาคืออายุ 11-15 ปี จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 14 และอายุ 36-40 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 11 พื้นที่ในหมู่บ้านร้อยละ 90 ใช้ทำนา แหล่งพักอาศัยส่วนใหญ่เป็นอาคารครึ่งอิฐครึ่งไม้ชั้นเดียวได้ดูสูงมีรูปแบบที่สามารถพบได้ทั่วไปในภาคอีสาน ไม่แสดงเอกลักษณ์ของบ้านเรือนแบบชาวผู้ไทย ในหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม ทั้งงานบุญต่างๆ ในแต่ละเดือน และใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ชาวบ้านมีวิถีผูกพันกับป่าและภูเขา ใช้ป่าเป็นแหล่งอาหาร และเป็นแหล่งน้ำในการเกษตรกรรม (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้านโคกโก่ง และ 4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หน้า 74-114)

เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาด้านการคมนาคม คือมีถนนลาดยางเข้ามาถึงหมู่บ้าน วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมคือ ทอผ้าใช้เอง จักสาน เก็บของป่า ทำบุญตามงานประเพณี นับถือผีผสมผสานกับพุทธศาสนา และแต่งกายในชุดผู้ไทยที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชาวบ้านมีความยินดีที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยนำเสนอวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ และให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านเดียวกัน มีการแสดงวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยให้นักท่องเที่ยวชม ทั้ง ศิลปะ ดนตรี และการบายศรีสู่ขวัญ พร้อมทั้งนำนักท่องเที่ยวเดินป่าเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่ผูกพันกับป่า

6.1.2 การจัดการองค์การ

การบริหารจัดการโฮมสเตย์ในปัจจุบัน มีการจัดการองค์การที่มีชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานขององค์การ ใช้การจัดสรรคนเข้าทำงานในแต่ละตำแหน่งตามผังองค์การดังที่ได้แสดงไว้ในบทที่ 4 (ดูรายละเอียดใน แผนภูมิที่ 4.2 หน้า 88) การจัดคนเข้าทำงานตามสายงานที่มีทั้งหมด 8 กลุ่ม ดังที่หมู่บ้านได้ทำอยู่นี้ มีลักษณะโครงสร้างการจัดผังองค์การแบบสายงานหลักและที่ปรึกษา คือมีการแบ่งงานตามสายงานให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการ และมีที่ปรึกษาทั้งที่ปรึกษาที่อยู่ในชุมชน และที่ปรึกษาจากหน่วยงานของรัฐคอยให้คำปรึกษา มีโครงสร้างขององค์การไม่ซับซ้อนทำให้การทำงานเป็นไปอย่างคล่องตัว เนื่องจากแต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบงานจะทราบถึงหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติคืออยู่แล้ว และมีหัวหน้ากลุ่มงานแต่ละกลุ่มคอยดูแล ผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานในแต่ละกลุ่มมาจากอาสาสมัครในหมู่บ้านที่มีความสามารถในงานนั้นๆ เช่น กลุ่มเพื่อนรำเตรียมการแสดงเพื่อนรำต่างๆ ใช้บุคลากรประมาณ 50 คนทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ที่ได้รับการฝึกฝนการเพื่อนรำมาแล้วจากกลุ่มแม่บ้าน เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาก็สามารถแสดงได้ทันที การทำงานของกลุ่มงานอื่นๆ ชาวบ้านสามารถทำได้เองอย่างเรียบร้อยเนื่องจากปฏิบัติมานานหลายปี จึงไม่มีปัญหาในการทำงานแต่อย่างใด แม้จะเป็นการทำงานโดยการเป็นอาสาสมัครก็ตาม การที่ชุมชนได้ร่วมงานกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว ให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชนโดยการใช้นักธุรกิจในชุมชนเป็นพนักงาน และนำเสนอเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนด้วยความสมัครใจนี้ นับว่าเป็นการช่วยสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทยให้คงอยู่ได้ และเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากผังองค์การจะเห็นได้ว่า ไม่มีการแบ่งสายงานด้านการประชาสัมพันธ์ จึงไม่มีผู้รับผิดชอบด้านนี้ชอบโดยตรง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้การประชาสัมพันธ์ไม่ประสบความสำเร็จ ในส่วนการประสานงานกับที่ปรึกษา ยังไม่มีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่เป็นที่ปรึกษาหลักมีความต้องการให้ชุมชนดำเนินการด้วยตนเองทั้งหมด ทำให้การให้คำแนะนำไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หมู่บ้านจึงยังไม่ประสบความสำเร็จในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงควรเข้ามาช่วยเหลือให้คำแนะนำต่อไปอีกระยะหนึ่ง และมีการประเมินผลการดำเนินการของชุมชน จนชุมชนสามารถช่วยตนเองได้จึงค่อยๆ ลดความช่วยเหลือลงไป

กล่าวได้ว่า การจัดการองค์การดังที่หมู่บ้านโคกโก่งทำอยู่นี้ มีข้อดี คือ ทำให้การทำงานคล่องตัว ทุกคนทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย แต่มีข้อเสีย คือ บางสายงานไม่ได้มีการจัดให้มีผู้รับผิดชอบโดยตรง โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ ที่ปรึกษามีบทบาทน้อยทำให้การทำงานบางครั้งขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดการติดต่อ หรือการประสานงานกับที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจากสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งกล่าวว่า **การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน** สามารถอภิปรายได้ว่าการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านโคกโก่งคือการจัดการแบบมีส่วนร่วมของ

ชุมชนตามแนวทางที่ได้ดำเนินมาจนตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2547) โดยจัดให้มีการแบ่งงาน ออกเป็นฝ่ายต่างๆ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย มีการแต่งตั้งหัวหน้างานคอยดูแลรับผิดชอบ และแบ่ง หน้าที่ให้ชาวบ้านตามความถนัด และความสมัครใจ เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งก่อให้เกิดรายได้เข้าสู่ ชุมชนดำเนินไปได้ พร้อมทั้งยังมีการสืบทอดวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ของชุมชน นับว่าการจัดการ องค์กรที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นการจัดการตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ สมมติฐาน แต่ยังมีจุดอ่อน เนื่องจากมีบางกลุ่มงานโดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ยังไม่มีผู้รับผิดชอบ และ ขาดการประสานงานกับที่ปรึกษา ทำให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านยังไม่ประสบความสำเร็จ

6.1.3 การจัดการด้านกายภาพ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมในหมู่บ้านโคกโก่งนั้นไม่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนเนื่องจาก ลักษณะบ้านไม่ได้เป็นบ้านตามแบบสถาปัตยกรรมของชาวผู้ไทย แต่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมของ บ้านคล้ายบ้านในชนบทของภาคอีสานทั่วไป และใช้วัสดุสมัยใหม่ในการก่อสร้าง ในหมู่บ้านมีอาคารที่มี ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบผู้ไทยเหลืออยู่เพียงหลังเดียว คือ ศาลาการเปรียญที่ปัจจุบันใช้เป็น สถานที่ประกอบกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นในการดำเนินการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่งจึงไม่ สามารถใช้สถาปัตยกรรมในหมู่บ้านเป็นดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ การจัดการทางกายภาพจึงเป็นการ พยายามดึงเอาจุดเด่นอื่นๆ คือสภาพความเป็นหมู่บ้านชนบทที่ยังไม่มีการปรุงแต่ง และเป็นสภาพที่ แท้จริงของหมู่บ้านเสนอแก่นักท่องเที่ยว และในส่วนของที่พักอาศัยที่เป็นโฮมสเตย์ เน้นให้มีการจัดการ ด้านต่างๆ ดังนี้ (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.6 การจัดการด้านกายภาพ (โฮมสเตย์ และสิ่งอำนวยความสะดวก) หน้า 95-104)

1) ความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความเป็นสัดส่วนของที่พักนักท่องเที่ยว มีการจัดที่ พักแยกเป็นสัดส่วน

2) การบริการอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องนอน มุ้ง ห้องน้ำ และห้องสุขาที่สะอาด มีครัวแยกเป็นสัดส่วน และมีพื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร

ชาวบ้านไม่มีความจำเป็นต้องต่อเติมบ้านเพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเนื่องจากใช้ พื้นที่ห้องโถงที่มีอยู่แล้วในบ้าน การปรับปรุงส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่ชาวบ้านตั้งใจปรับปรุง เพื่อให้ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันดีขึ้น เช่น ปรับปรุงชั้นล่างให้เปลี่ยนจากใต้ถุนโถง เป็นห้องปิดมิดชิด เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย หรือบางหลังมีการปรับปรุงห้องน้ำโดยปูกระเบื้องที่พื้น เพื่อให้ดูแลรักษาความ สะอาดได้ง่าย อย่างไรก็ตามจากการสังเกตจะเห็นได้ว่าชาวบ้านใช้วัสดุสมัยใหม่ทั้งอิฐ ปูนซีเมนต์ และ กระเบื้อง ในการปรับปรุงบ้าน ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย และมีราคาถูกกว่าไม้ ทำให้บ้านส่วนใหญ่ใช้วัสดุสมัยใหม่ในการก่อสร้าง และปรับปรุงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านพักในระดับ พอใจมาก

ที่สุด ร้อยละ 57 แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านโคกโก่ง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมากนัก และมีความพอใจบ้านพักที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จากสมมติฐานข้อที่ 2 ซึ่งกล่าวว่า **ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จะต้องมียุทธศาสตร์ทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์** นั้น สามารถอภิปรายได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่งที่ไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจน แต่ใช้การจัดการแหล่งพักอาศัยโดยเสนอความเป็นหมู่บ้านชนบท และรักษาความสะอาดของแหล่งพักอาศัย สามารถสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องอาศัยลักษณะทางกายภาพ โดยนำเสนอสิ่งอื่นทดแทน เช่น สภาพความเป็นหมู่บ้านชนบทที่ยังไม่มีการปรุงแต่ง การรักษาความสะอาดของที่พัก และเน้นสร้างความประทับใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทย ซึ่งจากแนวความคิดความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ กล่าวว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวโฮมสเตย์ มีความต้องการที่หลากหลายนอกจากเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแล้ว นักท่องเที่ยวยังมีความต้องการในด้านอื่นๆ อีก เช่น ที่พักที่สะอาด และมีความปลอดภัย (ดูรายละเอียดใน บทที่ 2 หัวข้อ 2.7.3.2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ หน้า 53) และจากแบบสอบถามพบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น ในระดับพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55 อย่างไรก็ตาม การที่หมู่บ้านไม่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเป็นจุดเด่นนั้น อาจเป็นสาเหตุให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สังเกตได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านน้อย

เพื่อให้การจัดการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างเรียบร้อย ควรใช้การเขียนรายการ (Check List) ในการดูแลโฮมสเตย์สำหรับเจ้าของบ้านเพื่อให้สามารถเตรียมได้อย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบได้ มีการจัดทำบัญชีรายชื่อนักท่องเที่ยวที่มาในแต่ละครั้ง และจัดสรรนักท่องเที่ยวให้เข้าพักในโฮมสเตย์ตามลำดับที่จัดโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดสรรที่พัก แต่สามารถให้นักท่องเที่ยวเลือกที่พักใหม่ได้หากต้องการ และที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวควรมีการจัดเป็นอย่างสัดส่วน ให้นักท่องเที่ยวพักได้อย่างปลอดภัย โดยอาจใช้รายการตรวจสอบที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเสนอเป็นแบบอย่าง (ดูรายละเอียดใน ภาคผนวก ค หน้า 165)

สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งใช้อาคารหรือบริเวณที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน ได้แก่ ลานวัดใช้เป็นสถานที่ชุมนุมนักท่องเที่ยว และจัดการแสดงดนตรี และฟ้อนรำ ศาลาการเปรียญ ใช้เป็นสถานที่บายศรีสู่ขวัญ และรับประทานอาหาร ร้านขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน และร้านค้าสวัสดิการของหมู่บ้าน ควรมีการปรับปรุงสถานที่เหล่านี้ให้ดูสะอาด และเป็นระเบียบ สิ่งอื่นๆ ที่ควรปรับปรุงคือป้ายสำหรับบอกทางที่มีน้อยไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ชำนาญทาง ควรเพิ่มให้มีมากขึ้น

6.1.4 การจัดการด้านการตลาด

กลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่หมู่บ้านกำหนดไว้คือผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ สัมผัสวัฒนธรรม ชนบท และธรรมชาติ แต่ผู้ที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งในระยะหลังส่วนใหญ่ไม่ใช่กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่เป็นกลุ่มชุมชนที่มาท่องเที่ยวเพื่อศึกษาดูงาน นำข้อมูลกลับไปทำกิจกรรมโฮมสเตย์ในหมู่บ้านของตน และกลุ่มนักเรียนที่มาท่องเที่ยวกับโรงเรียน สาเหตุอาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ไปไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการประชาสัมพันธ์ที่หมู่บ้านโคกโก่งทำอยู่ในปัจจุบันประกอบไปด้วยกิจกรรม 4 อย่างคือ การจัดทำแผ่นพับ การจัดทำวีซีดี การออกร้านในงานกาชาด และการที่นิตยสารและเว็บไซต์ต่างๆ เขียนแนะนำการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.4.3 การประชาสัมพันธ์ หน้า 92) โดยในส่วนของแผ่นพับและวีซีดี มีการแจกและขายที่หมู่บ้านโคกโก่งทำให้นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้มาที่หมู่บ้านโคกโก่งไม่ได้ข้อมูลจากสื่ออื่น ส่วนการออกร้านในงานกาชาด เป็นการออกร้านเพื่อขายสินค้าผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน จึงไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมากนัก สื่อที่น่าจะเข้าถึงนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ สื่อจากนิตยสาร และเว็บไซต์ต่างๆ เขียนแนะนำการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้จากภายนอก แต่อาจไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันไม่มีนิตยสารที่เขียนถึงหมู่บ้านโคกโก่งมากนัก และผู้ที่ใช้อินเทอร์เน็ตอาจไม่สนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่ง ส่วนบทบาทของที่ปรึกษาที่มีนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความรู้ และวางรากฐานให้ชาวบ้านในหมู่บ้านดำเนินการเอง โดยมีการติดตามผลและการให้ความช่วยเหลือเป็นระยะในช่วงแรก แต่เมื่อเวลาผ่านไปเมื่อให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ชุมชนยังไม่สามารถดำเนินกิจการด้านการตลาดให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยตนเองได้ โดยไม่มีความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ทั้งเรื่องความรู้ทางการตลาด แนวความคิดในการประชาสัมพันธ์ เงินทุน การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และโครงข่ายการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวปรากฏว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใจมาก ร้อยละ 35 แต่เมื่อเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาในแต่ละเดือนซึ่งไม่มากนักจึงกล่าวได้ว่า การจัดการด้านการตลาดของหมู่บ้านโคกโก่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เห็นได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาเที่ยวน้อย (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตาราง 4.27 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่งในปี พ.ศ.2546 – 2548 หน้า 116 และบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119)

อย่างไรก็ตาม สาเหตุหนึ่งที่มีการจัดการด้านประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านโคกโก่ง ไม่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นเพราะไม่ได้มีการจัดตั้งบุคคล หรือผู้รับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง และขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ ดังนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อาจช่วยสนับสนุนด้านเงินทุน และให้คำปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่จะเป็นคู่แข่งของหมู่บ้านโคกโก่งนั้น พบว่าไม่มีที่โฮมสเตย์อื่นในจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนโฮมสเตย์ในจังหวัดข้างเคียงเป็นนั้น ไม่มีที่ใดที่เสนอวัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบชาวผู้ไทย แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ไทยมีเพียงพิพิธภัณฑ์ หรือหมู่บ้านที่

ขายสินค้าพื้นบ้านเท่านั้น หมู่บ้านโคกโก่งอาจใช้จุดนี้ช่วยในการส่งเสริมการตลาด โดยนำเอาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มาร่วมกันจัดรายการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจมากขึ้นได้

กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านโคกโก่ง หากพิจารณาจากที่กล่าวมาข้างต้น ร่วมกับข้อมูลพื้นฐานในบทที่ 4 ซึ่งกล่าวว่าสภาพทั่วไปและลักษณะทางกายภาพโดยเฉพาะสถาปัตยกรรมของหมู่บ้านโคกโก่งมีความคล้ายคลึงกับหมู่บ้านชนบททั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจไม่สนใจที่จะมาเที่ยวหมู่บ้านโคกโก่ง ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมการแต่งกายและภาษาพูดที่ต่างกันก็ตาม กลุ่มเป้าหมายหลักของหมู่บ้านโคกโก่งจึงน่าจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากภาคอื่นๆ หรือนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่มีความต้องการท่องเที่ยวโดยพักอยู่กับเจ้าของบ้าน สัมผัสวัฒนธรรมชนบท และธรรมชาติที่ห่างไกลจากสังคมเมือง

ดังนั้นจากสมมติฐานข้อที่ 3 ที่กล่าวว่า **การประชาสัมพันธ์ที่จัดการโดยชุมชนจะช่วยให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น** สามารถอธิบายได้ว่าในขณะนี้การประชาสัมพันธ์อย่างที่ทำอยู่ในปัจจุบันไม่ได้ช่วยให้หมู่บ้านโคกโก่งมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การจัดการด้านการตลาดเป็นจุดอ่อนในการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโคกโก่งเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ไม่ได้เป็นการกระทำในเชิงรุก คือไม่เป็นฝ่ายเสนอตัวออกไปหานักท่องเที่ยว แต่เป็นฝ่ายที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาหาเอง นักท่องเที่ยวจึงมาเป็นจำนวนน้อย และในระยะหลังบางเดือนไม่มีนักท่องเที่ยวมาเลย จึงต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มาช่วยสนับสนุนเงินทุน และการจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอในการประชาสัมพันธ์ อาจขอความช่วยเหลือในด้านคำปรึกษาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และให้หน่วยงานในท้องถิ่น หรือในระดับจังหวัด เช่น อบต. และจังหวัด ช่วยในเรื่องการประสานงาน และดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้คนในหมู่บ้านวางแผนการประชาสัมพันธ์ที่หมู่บ้านสามารถทำเองได้ หรืออาจมีการประชาสัมพันธ์ร่วมกับการส่งเสริมการตลาดโดยประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว หรือเครือข่ายการท่องเที่ยวต่างๆ ให้ช่วยชักจูงนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น

6.1.5 การจัดการด้านการเงิน

หมู่บ้านโคกโก่งมีแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน มาจากการเก็บรวบรวมเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง โดยเก็บเงินเข้ากองทุนหมู่บ้าน จำนวนร้อยละ 5 เพื่อใช้เป็นทุนในการซื้ออาหาร และจัดเตรียมสำหรับบริการรับนักท่องเที่ยวในครั้งต่อไป โดยมีค่าใช้จ่ายประมาณ 100 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ทำให้หมู่บ้านไม่จำเป็นต้องมีการเรียกรายเงินหรือกู้เงินจากแหล่งอื่น เพื่อใช้เป็นทุนในการจัดอาหารและกิจกรรมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.7 การจัดการด้านการเงิน หน้า 110)

ในส่วนของบ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านต้องออกค่าใช้จ่าย ทั้งค่าอาหาร และค่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง รวมทั้งการบำรุงรักษาบ้านพักให้มีความสะอาด และ

สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา เนื่องจากเงินทุนของหมู่บ้านมีเพียงพอสำหรับการใช้จัดกิจกรรม เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้าน ควรมีการสนับสนุนเงินทุนเพื่อใช้ในการบำรุงรักษาบ้านพักตามความจำเป็น เพื่อให้บ้านพักมีสภาพดีและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา

นอกจากการใช้เงินกองทุนในการจัดอาหาร และกิจกรรมเพื่อการต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังมีสวนอื่นๆ ที่ยังต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เช่น วัด หรือร้านขายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งในเรื่องขยะ น้ำเสีย ควรได้รับการสนับสนุนเงินสนับสนุนเพื่อการดำเนินการ และบำรุงรักษาด้วย

ดังนั้นจากสมมติฐานข้อ 4 ที่กล่าวว่า การจัดการด้านการเงินที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการจัดให้มีกองทุนของหมู่บ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สามารถอธิบายได้ว่า ในปัจจุบันหมู่บ้านโคกโก่งมีการจัดการกองทุนสำหรับใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ แต่กองทุนไม่ได้ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมด โดยมีส่วนที่ต้องการเงินทุนสนับสนุน ได้แก่ เงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น เงินทุนสำหรับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และเงินทุนสำหรับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก และหมู่บ้านไม่สามารถแบ่งเงินกองทุนที่ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวต้อนรับนักท่องเที่ยวมาใช้ในกิจกรรมอื่นๆ เหล่านี้ได้ ควรจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า

6.1.6 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่งเป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยและสภาพธรรมชาติของหมู่บ้านโดยจัดให้มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่เข้ามาในหมู่บ้าน ดังนี้ (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.5 การจัดการด้านกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยว หน้า 93)

- 1) ให้มีการแต่งกายในชุดผู้ไทยต้อนรับนักท่องเที่ยว ใช้ภาษาผู้ไทยในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
- 2) จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ เพื่อต้อนรับคนต่างถิ่นตามประเพณี
- 3) แสดงวัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นบ้าน จากการปั่นฝ้าย ทอผ้า และการจักสาน
- 4) แสดงการเล่นดนตรีพื้นบ้าน และการฟ้อนรำแบบชาวผู้ไทย
- 5) ให้นักท่องเที่ยวได้เห็นสภาพป่า และธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านในวนอุทยานภูผาแว้ว

เมื่อพิจารณาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่าหมู่บ้านโคกโก่งใช้การนำเสนอปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นจุดเด่นของหมู่บ้านโคกโก่ง โดยใช้จุดเด่น

ด้านวัฒนธรรมนี้ผสมผสานกันกับแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะไม่ไปทำลายสภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการจัดการให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านจึงใช้การนำเสนอวิถีชีวิตแบบชนบท และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย ตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และมีความดึงดูดใจเพียงพอที่จะให้นักท่องเที่ยวสนใจได้

สำหรับพื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรมนั้นใช้ลานวัดและศาลาการเปรียญเป็นสถานที่จัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีความเหมาะสมเนื่องจากศาลาการเปรียญเป็นอาคารหลังเดียวในหมู่บ้านที่แสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงเป็นสถานที่ที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวให้น่าสนใจ และให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ร่วมกับการแสดงวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งการเล่นดนตรี การฟ้อนรำ ซึ่งแสดงโดยชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีการแบ่งหน้าที่และฝึกซ้อมไว้ก่อนแล้ว ทำให้การจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างราบรื่น

การนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในวนอุทยานแห่งชาติภูผาแก้ว เจ้าของบ้านที่นักท่องเที่ยวพักอยู่จะเป็นผู้นำทางและคอยอธิบายการหาของป่าและความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับป่าให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ นับเป็นการนำเที่ยวที่ค่อนข้างน่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่นักท่องเที่ยวไม่ทราบมาก่อน และการที่ให้เจ้าของบ้านที่คุ้นเคยกันแล้วเป็นผู้นำเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นกันเอง และรู้สึกใกล้ชิดกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมดังกล่าว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่นในระดับ พอใจมากที่สุด จำนวนร้อยละ 55 และ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง มีความพอใจในระดับ พอใจมาก เป็นจำนวนร้อยละ 43 (ดูรายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.32 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หน้า 119) และถือได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและธรรมชาติที่สวยงามเป็นจุดขายซึ่งหมู่บ้านโคกโก่งได้เสนอต่อนักท่องเที่ยวนั้นมีความเหมาะสมกับหมู่บ้านโคกโก่งประสบและความสำเร็จ สอดคล้องกับสมมติฐานสมมติฐานข้อ 5 ที่กล่าวว่า **การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับบ้านโคกโก่งคือการนำเสนอวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์**

อย่างไรก็ตาม นอกจากการเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ควรจะมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดกิจกรรมในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว แทนที่จะบอกรับนักท่องเที่ยวเพราะการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเกี่ยวข้าวจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเนื่องจากการลงแขกเกี่ยวข้าวเป็นวัฒนธรรมที่หาได้ยากในชีวิตประจำวันของชาวไทย รวมไปถึงชาวต่างประเทศ ดังนั้นหากมีการส่งเสริมการขายโดยใช้การเกี่ยวข้าวเป็นกิจกรรมแทนการเดินป่าในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว ให้นักท่องเที่ยวดูวิธีการเกี่ยวข้าว และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาที่ชาวบ้านกลัวจะไม่มีเวลาคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวไปได้

6.1.7 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา คือ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถรับได้สูงสุดในแต่ละครั้ง (ดูรายละเอียด บทที่ 2 หัวข้อ 2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว หน้า 64) สามารถวิเคราะห์ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน คือ ความสามารถในการรองรับทางด้านกายภาพ และความสามารถในการรองรับทางด้านสังคม ดังนี้

ในด้านกายภาพ จำนวนที่รองรับได้ของนักท่องเที่ยว ในส่วนที่พักอาศัย บ้านที่ใช้เป็นโฮมสเตย์รองรับได้ไม่เกิน 140 คน ส่วนสถานที่จัดกิจกรรมคือลานวัดและศาลาการเปรียญ รองรับได้ประมาณ 200 คน สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ คือ วนอุทยานภูผาแว้ว พื้นที่ 4,000 ไร่ ไม่ได้มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่รับได้สูงสุดเอาไว้ แต่จากการสังเกตพบว่าสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากกว่า 200 คนต่อครั้ง เนื่องจากมีพื้นที่กว้างใหญ่ และมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอยู่ภายในวนอุทยานหลายเส้นทาง จึงสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวไปตามส่วนต่างๆ ของวนอุทยานได้โดยไม่แออัด (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.9 ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว หน้า 111)

ในด้านสังคมพบว่าชุมชนมีความยินดีที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากนำรายได้เข้าสู่ชุมชน และการที่มีนักท่องเที่ยวสนใจวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย เป็นแรงกระตุ้นให้วัฒนธรรมของชุมชนสืบสานต่อไปได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชนมีต้องการรับนักท่องเที่ยว 4 ครั้ง ต่อเดือนหรือกล่าวได้ว่า สัปดาห์ละ 1 ครั้งซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะให้หมู่บ้านและธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวฟื้นตัวได้ (ดูรายละเอียดใน บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.9 ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว หน้า 111)

นอกเหนือจากความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวตามจำนวนที่ได้กล่าวถึงแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอีกคือ จะต้องมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในเรื่องขยะ และน้ำเสีย เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวตามจำนวนสูงสุดของที่พักที่มีอยู่ 140 หน่วยได้ โดยอาจขอความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้เข้ามาเก็บขยะในหมู่บ้าน และให้คำแนะนำในการจัดการน้ำเสียของหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว

ดังนั้นจากสมมติฐานข้อที่ 6 ซึ่งกล่าวว่า **ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่เป็นโฮมสเตย์ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน สามารถอธิบายได้ว่านอกจากจำนวนนักท่องเที่ยวจะถูกจำกัดโดยจำนวนที่พักที่มีอยู่ในหมู่บ้านจำนวน 140 หน่วยแล้ว ที่พักจะต้องมีการจัดการด้านน้ำเสียและขยะเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ และต้องคำนึงถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้านด้วย ว่าสามารถรองรับได้หรือไม่ หากชาวบ้านมีวิธีการจัดการที่เหมาะสม ก็จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนได้**

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 5 ผู้ศึกษาได้พบว่ามีข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งได้จากการศึกษาที่ควรจะต้องกล่าวถึง โดยพิจารณาตามที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อที่ 1.8 (1) ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจากการจัดการแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านโคกโก่ง (2) ข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งที่พักอาศัย เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และที่พักแรมนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในอนาคต (3) ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงและสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของชาวผู้ไทย ในหมู่บ้านโคกโก่ง (4) ทราบถึงสภาพปัจจุบันของการใช้ประโยชน์แหล่งที่พักอาศัยที่มีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และที่พักแรมนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมแหล่งที่พักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว (5) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งที่พักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (6) เป็นการกระตุ้นเตือนให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมของตน และมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน พร้อมทั้งแนวทางการศึกษาวิจัยที่ควรจะมีต่อไปในอนาคต มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการวิจัย

6.2.1.1 ควรมีการให้คำแนะนำจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในเรื่องการปรับปรุงการจัดการให้เป็นระบบ และการประชาสัมพันธ์ ส่วนหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น อบต. และ จังหวัด อาจมีส่วนสนับสนุนในการประสานและเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในจังหวัดให้เชื่อมโยงกัน ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

6.2.1.2 ควรส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงกันของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันเป็นเครือข่ายท่องเที่ยว นอกจากในบริเวณใกล้เคียงนอกจากตัวหมู่บ้านโคกโก่ง และวนอุทยานภูผาแวแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่น่าสนใจที่อยู่ในบริบทเดียวกันกับบ้านโคกโก่งอีกเช่น บ้านหนองห้าง-ห้วยม่วง อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่งประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านผู้ไทย มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่น่าสนใจ เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ หรือวัดสิมนาโก อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 19 กิโลเมตร มีพิพิธภัณฑ์ชาวผู้ไทย วัตถุและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวผู้ไทย หากมีการเชื่อมโยงกันของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันเหล่านี้เป็นเครือข่ายท่องเที่ยว และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวกันได้จะเป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาดทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความหลากหลาย และชาวบ้านได้รับประโยชน์จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

6.2.1.3 การจองที่พัก ให้มีการทำระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว และจัดตั้งฝ่ายที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจองที่พักเพิ่มเพื่อไม่ให้ภาระทั้งหมดตกอยู่กับผู้ใหญ่บ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวจ่ายค่ามัดจำล่วงหน้าโดยเปิดบัญชีธนาคารเพื่อให้โอนเงินมัดจำเข้ามาได้ เป็นการแก้ปัญหาการจองแล้วไม่มาของนักท่องเที่ยว ในส่วนของการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้มากขึ้นละอาจมี

การประชาสัมพันธ์ร่วมกับการส่งเสริมการตลาดโดยประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว หรือเครือข่ายการท่องเที่ยวต่างๆ ให้ช่วยชักจูงนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านโคกโก่งมากขึ้น

6.2.1.4 ควรมีการสนับสนุนเงินเพื่อใช้ในการบำรุงรักษาบ้านพักโฮมสเตย์ และสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เช่น ศาลาการเปรียญ และร้านขายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ตามความจำเป็น และควรมีการให้เงินสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเช่นการกำจัดขยะ และการกำจัดน้ำเสีย โดยอาจเป็นเงินสนับสนุนจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือองค์การบริหารส่วนตำบล

6.2.1.5 การจัดการด้านกิจกรรม ควรมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดกิจกรรมในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว แทนที่จะบอกรับนักท่องเที่ยวเพราะการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเกี่ยวข้าวจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเนื่องจากการลงแขกเกี่ยวข้าวเป็นวัฒนธรรมที่หาได้ยากในชีวิตประจำวันของชาวไทย รวมไปถึงชาวต่างประเทศ ดังนั้นหากมีการส่งเสริมการขายโดยใช้การเกี่ยวข้าวเป็นกิจกรรมแทนการเดินทางในช่วงฤดูเกี่ยวข้าว ให้นักท่องเที่ยวดูวิธีการเกี่ยวข้าว และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย จะเป็นการขจัดปัญหาที่ชาวบ้านกลัวจะไม่มีเวลาคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวไปได้

6.2.1.6 การจัดการขยะและน้ำเสีย จัดให้มีการจัดการขยะอย่างมีระบบ โดยมีที่ทิ้งขยะรวมของทุกบ้าน ขยะที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย ควรจัดพื้นที่สำหรับฝัง ส่วนขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ควรประสานงานกับ อบต. ให้เข้ามาช่วยเหลือในการเก็บขยะไปกำจัดนอกพื้นที่ และให้คำแนะนำในการจัดการน้ำเสียของหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว

จากที่ข้อเสนอแนะที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถแสดงตารางสรุปการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ผู้วิจัยเสนอดังตารางที่ 6.1 ดังนี้

ตารางที่ 6.1 สรุปการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการ	ปัจจุบัน	สิ่งที่เสนอ	หมายเหตุ
1.การจัดการองค์การและการบริหาร			
1.1 เป็นการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม	มี	มี	
1.2 ให้มีการแบ่งงานออกเป็นฝ่ายตามหน้าที่	มี	มี	
1.3 ให้มีการแบ่งหน้าที่ตามความสมัครใจ	มี	มี	
1.4 ให้มีการจัดการด้านเอกสารที่ชัดเจน	ไม่มี	มี	
1.5 ให้มีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น	ไม่ชัดเจน	มี	ควรปรับปรุง
2.การจัดการด้านกายภาพ			
2.1 ใช้พื้นที่ที่มีอยู่แล้วโดยไม่ต้องต่อเติม	มี	มี	ควรปรับปรุง
2.2 รักษาความสะอาดของบ้านอยู่เสมอ	มี	มี	
2.3 รักษาความปลอดภัย	ไม่ชัดเจน	มี	ควรปรับปรุง
2.4 ใช้รายการตรวจสอบ (Check Lists)	ไม่มี	มี	
2.5 ใช้การจัดสรรที่พักตามลำดับ	มี	มี	
2.6 ให้นักท่องเที่ยวเลือกที่พักได้	ไม่มี	มี	

การจัดการ	ปัจจุบัน	สิ่งที่เสนอ	หมายเหตุ
2.7 ใช้อาคารสาธารณะที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน	มี	มี	
2.8 มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน	ไม่ชัดเจน	มี	ควรปรับปรุง
3.การจัดการด้านการตลาด			
3.1 ประชาสัมพันธ์ถึงเอกลักษณ์ของชุมชน	ไม่ชัดเจน	มี	ควรปรับปรุง
3.2 จัดทำแผ่นพับหรือเอกสารเผยแพร่	มี	มี	ควรปรับปรุง
3.3 ทำระเบียบนักท่องเที่ยว	ไม่มี	มี	
3.4 มีคำมุดจำ	ไม่มี	มี	
3.5 การส่งเสริมการตลาดร่วมกับบริษัทนำเที่ยว	ไม่มี	มี	
3.6 การให้คำปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง	ไม่ชัดเจน	มี	ควรปรับปรุง
4.การจัดการด้านการเงิน			
4.1 มีกองทุนสำหรับโฮมสเตย์	มี	มี	ควรปรับปรุง
4.2 ให้บ้านโฮมสเตย์ใช้กองทุนในการบำรุงรักษาบ้านได้	ไม่มี	มี	
4.3 มีหลักการจัดสรรรายได้ที่ชัดเจน	มี	มี	ควรปรับปรุง
4.4 มีการกำหนดอัตราค่าบริการที่ชัดเจน	มี	มี	
4.5 มีการลดราคาเพื่อส่งเสริมการขาย	มี	มี	
5.การจัดการกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว			
5.1 มีการวางแผนในการจัดกิจกรรม	มี	มี	
5.2 แต่งกายชุดผู้ไทย	มี	มี	
5.3 จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อต้อนรับคนต่างถิ่นตามประเพณี	มี	มี	
5.4 แสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน	มี	มี	
5.5 แสดงการเล่นดนตรีพื้นบ้าน และการฟ้อนรำ	มี	มี	
5.6 แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต เช่นการเกี่ยวข้าว	ไม่มี	มี	
5.7 จัดให้มีการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในชุมชน	มี	มี	
5.8 มีการเชื่อมโยงกันของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันเป็นเครือข่ายท่องเที่ยว	ไม่มี	มี	
6.การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม			
6.1 จัดให้มีทิ้งขยะรวม	ไม่มี	มี	
6.2 กำจัดขยะที่ย่อยสลายได้โดยการฝังในพื้นที่รวมที่จัดไว้	ไม่มี	มี	
6.3 ประสานงานกับ อบต. เพื่อให้ความช่วยเหลือในการกำจัดขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้	ไม่มี	มี	
6.4 จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในแต่ละครั้ง	ไม่มี	มี	
6.5 จำกัดการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวไม่เกินสัปดาห์ละ 1 คนละ (เดือนละ 4 ครั้ง)	ไม่มี	มี	

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากเนื้อหาในการศึกษาเรื่องการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านโคกโก่ง มีประเด็นต่างๆ ที่ผู้ศึกษาไม่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ หรือมีบางประเด็นที่น่าทำการศึกษาต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลมาช่วยในการพัฒนาชุมชน ซึ่งควรจะมีการดำเนินการศึกษาอย่างต่อเนื่องต่อไป ดังนี้

6.2.2.1 ควรทำการศึกษาไปในวงกว้างอีก โดยศึกษาทั้งระบบความเชื่อมต่อกันของหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อจัดให้มีการท่องเที่ยวในภูมิภาคอย่างเป็นระบบ โดยให้สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ทำการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บ้านหนองห้าง-ห้วยม่วง อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่งประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านผู้ไทย มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่น่าสนใจ เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ หรือวัดสิมนาโก อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 19 กิโลเมตร มีพิพิธภัณฑ์ชาวผู้ไทย วัตถุและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวผู้ไทย อาจมีการเชื่อมโยงกันของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันเหล่านี้ เป็นเครือข่ายท่องเที่ยว และแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวกันได้ เป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาด ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความหลากหลาย และชาวบ้านได้รับประโยชน์จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้จะต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น อบต. และจัดทีมงานลงพื้นที่สร้างความรู้ให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้เอง โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้คำปรึกษาทางด้านการตลาด และสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวสนับสนุนด้านการพัฒนา

6.2.2.2 ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือโฮมสเตย์ สำหรับโฮมสเตย์และชุมชน และคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดการและการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยคู่มือสำหรับชุมชนที่ควรประกอบไปด้วย ความรู้เกี่ยวกับโฮมสเตย์ ความต้องการของนักท่องเที่ยว รายการตรวจสอบความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ และแนวทางในการปฏิบัติของคนในชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ส่วนคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยว ควรประกอบไปด้วยรายละเอียดของจารีต ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชาวบ้าน ของหมู่บ้านโคกโก่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสม การจัดทำคู่มือนี้ ชาวบ้านสามารถตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อจัดทำคู่มือเองได้ โดยอาจขอความช่วยเหลือด้านเนื้อหา และคำแนะนำจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

6.2.2.3 ศึกษาเกี่ยวกับความต่อเนื่องของโฮมสเตย์ที่จะมีต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นการจัดการโดยคนรุ่นถัดมา จะมีต่อไปหรือไม่ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวของหมู่บ้านโคกโก่งหรือของโฮมสเตย์อื่นๆ ถึงความต้องการในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้หากพบว่าสามารถดำเนินการต่อไปได้ จะเป็นการช่วยสานต่อวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน แต่ตัวแปรที่สำคัญที่อาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ อาจอยู่ที่การย้ายถิ่นฐานของคนรุ่นใหม่ที่มีแหล่งงานที่อื่น และไม่กลับมาอยู่ในหมู่บ้านทำให้สมาชิกที่เป็นโฮมสเตย์มีจำนวนลดลงจนอาจส่งผลเสียต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวง. รายงานสรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การสร้างดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay). 22 กันยายน 2546 ณ โรงแรมเมดิสัน ถนนพระรามเก้า กรุงเทพมหานคร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. จัด Home Stay อย่างไรไม่ให้ผิดทาง. สรุปการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง จัด Home Stay อย่างไรไม่ให้ผิดทาง. 25 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมดิติมเมอร์ลด์ กรุงเทพมหานคร.
- ชุมนุมคนรักโฮมสเตย์. นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย. [Online] 2548. http://www.homestayfanclub.com/training%20doc/thailand_tourism_policy.pdf [15 มกราคม 2548]
- ชุมนุมคนรักโฮมสเตย์. สถานการณ์การตลาดท่องเที่ยวของประเทศไทย.[Online] 2548. แหล่งที่มา: http://www.homestayfanclub.com/training%20doc/thailand_tourism_situation.pdf [15 มกราคม 2548]
- ชุมนุมคนรักโฮมสเตย์. โฮมสเตย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. [Online] 2548. แหล่งที่มา: <http://www.homestayfanclub.com/home%20stay%20directory/north-eastdirectory.html> [15 มกราคม 2548]
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว. ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: โครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม, 2544.
- ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล. และ และ ญิบพัน พรหมโยธี. ประชุมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527
- ธงชัย สันติวงษ์. การจัดการ. ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- นางลักษณีย์ อยู่เย็นดี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาอุทยานและนันทนาการ ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- นพดล ตั้งสกุล และ จันทนีย์ วงศ์คำ. รายงานฉบับสมบูรณ์ คติความเชื่อและระบบสังคมกับการปลูกสร้างเรือนพื้นบ้านและชุมชนผู้ไท. 300 เล่ม. ชุดโครงการชุมชนและเรือนผู้ไท: รูปแบบและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัย. ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, 2546.
- นภดล ภาคพรต. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Management). [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวง

- การท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/July/Topic3.htm> [15 มกราคม 2548]
- นักรบ ระวังการณ์ และคณะ. คุณลักษณะที่พึงสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. [Online] 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/July/Topic3.htm> [15 มกราคม 2548]
- ปรัชญากรณ์ ไชยคช. "ชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" อนุสาร อสท. 43, ฉบับที่ 9 (เมษายน 2546)
- พจนานวน ศวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Handbook. 1,000 เล่ม. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546.
- พิบูล ทีปะปาล. หลักการตลาดยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 (Principle of Marketing in the 21st Century). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค, 2545.
- พูลทรัพย์ สอนเมือง ตูลาพันธ์, สุปราณี ทับสกุล และ พูลสมบัติ นามหล้า. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546. (อัดสำเนา)
- แมคนัลดี, มิเชล. การจัด Home Stay ในต่างประเทศ. สรุปการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง จัด Home Stay อย่างไรไม่ให้ผิดทาง. แปลโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 25 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมดิติติมเมอรัลด์ กรุงเทพมหานคร.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะะ. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การจัดโฮมสเตย์อย่างไร? ให้ถูกทาง. นครราชสีมา: โครงการอบรมพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลไทยสามัคคี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2546. (อัดสำเนา)
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะะ. หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/April/Topic1.htm> [15 มกราคม 2548]
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะะ. กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/April/Topic2.htm> [15 มกราคม 2548]
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะะ. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism). [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/May/Topic1.htm> [15 มกราคม 2548]

- เลิศชาย ศิริชัย. สิทธิชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณีปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา. 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพมหานคร.
- วันชัย วัฒนศัพท์. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน. [Online]. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2545. แหล่งที่มา: <http://www2.se-ed.net/reo2/Article/Par.htm> [15 มกราคม 2548]
- สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. มาตรฐาน Home Stay. [Online]. สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548. แหล่งที่มา: <http://www.tourism.go.th/article.php?Id=291&Ntype=5> [20 กุมภาพันธ์ 2548]
- สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2546.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. รายงานการศึกษาวิจัยโครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ต.กุดหว้า อ.ภูฉิมรายณ์ จ.กาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. (อัดสำเนา)
- สุมาลี เพิ่มแพงพันธุ์ และ ยุพา พูนขำ. บทความพิเศษ ให้วัยรุ่น เข้ามามีส่วนร่วม มีชัยไปกว่าครึ่ง. [Online]. กองวางแผนครอบครัวและประชากร กรมอนามัย, 2545. แหล่งที่มา: <http://www.anamai.moph.go.th/advisor/242/24203.html> [20 มกราคม 2548]
- สุรเชษฐ์ เชนฐูมาส. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหมายที่หลายคนอยากรู้. [Online]. ศูนย์ข้อมูลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547. แหล่งที่มา: http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/cgi-bin/ARTICLE/ecotour_u_know1.asp [15 มกราคม 2548]
- สุรินทร์ คล้ายจินดา. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาของจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, สถาบันพัฒนบัณฑิตบริหารศาสตร, 2539.
- สุวัจน์ จุฑากรณ์ และ จริญญา เจริญสุกใส. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- อดิศร เรือลม. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา : เมืองแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

อาคม อาจแสง. ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. (อัดสำเนา)

ภาษาอังกฤษ

Koontz, H. and O'Donnel, C. Principle of Management: An Analysis of Managerial Functions. 5th ed. New York: Mcgraw-Hill Book Company, 1972.

Schemahorn, J. R. Jr. Management. 6th ed. New York: John Wiley & Son, 1999..

World Tourism Organization. Thailand Homestay Project Final Report UNDP/WTO PROJECT-THA/00/003 Sustainable Development of Tourism for Thailand Training course on Homestay Operation. Madrid: World Tourism Organization, 2003. (Mimeographed)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม รายละเอียดของโสมสเดย์ในหมู่บ้านโคกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

1. ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในบ้าน

1.1 จำนวนสมาชิกในบ้านที่อยู่ประจำ.....คน

1.2 รายละเอียดของสมาชิกในครอบครัว

ลำดับ	เพศ		อายุ	อาชีพ	ความสัมพันธ์ ในครอบครัว
	ชาย	หญิง			
1					
2					
3					
4					

2. ข้อมูลเกี่ยวกับที่พักอาศัย

2.1 ลักษณะบ้าน

ประเภทของที่อยู่อาศัย

- บ้านเดี่ยวชั้นเดียว บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ทาวน์เฮาส์ อาคารพาณิชย์/ห้องแถว

ลักษณะที่อยู่อาศัย

- บ้านไม้ บ้านก่ออิฐ บ้านครึ่งอิฐ/ครึ่งไม้

จำนวนห้องที่สามารถใช้เป็นห้องพักได้

- 1 ห้อง 2 ห้อง 3 ห้อง 4 ห้อง 5 ห้อง ห้อง

จำนวนห้องน้ำ-ห้องส้วม

- 1 ห้อง 2 ห้อง 3 ห้อง 4 ห้อง 5 ห้อง ห้อง

พื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ในตัวบ้าน

- พื้นที่ห้องโถงในบ้านสำหรับใช้วางมุ้งนอนได้และมีความปลอดภัย
- พื้นที่สำหรับรับแขก
- พื้นที่สำหรับหรับพักผ่อน
- พื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร
- ห้องครัว
- พื้นที่ใช้สอยในบริเวณบ้าน.....

2.2 จำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรับได้ต่อครั้ง

- 1 คน 2 คน 3 คน 4 คน 5 คน คน

2.3 จำนวนครั้งที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านต่อเดือน

- 1 ครั้ง 2 ครั้ง 3 ครั้ง 4 ครั้ง 5 ครั้ง ครั้ง

3. ความเป็นอยู่และกิจกรรมต่างๆในบ้าน

3.1 พื้นที่สำหรับพักอาศัยของนักท่องเที่ยว

พื้นที่ที่ให้นักท่องเที่ยวพักคือ

- ห้องว่างในบ้าน พื้นที่โล่ง พื้นที่อื่นๆ.....

การเตรียมบ้านเพื่อใช้เป็นที่พักนักท่องเที่ยว

- ไม่ต่อเติม ต่อเติม.....

3.2 การให้บริการของเจ้าของบ้านแก่นักท่องเที่ยว

- อาหารเช้า อาหารกลางวัน อาหารเย็น

ของใช้ส่วนตัว

- ยาสีฟัน สบู่ ยาสระผม ผ้าเช็ดตัว

- เครื่องนอน อื่นๆ.....

- โทรศัพท์ โทรทัศน์ วิทยุ

- อื่นๆ.....

3.3 ความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้าน

กิจกรรมภายในบ้านในขณะที่ไม่มีนักท่องเที่ยว

- ทอผ้า จักรสาน ทำการเกษตร(ระบุ).....

- ทำงานบ้าน เลี้ยงดูบุตรหลาน พักผ่อน ประกอบอาชีพ(ระบุ).....

- อื่นๆ.....

กิจกรรมนอกบ้าน

- ทำการเกษตร(ระบุ).....

- อื่นๆ.....

ในขณะที่มีนักท่องเที่ยวท่านได้ประกอบกิจกรรม/อาชีพ หรือไม่

- ประกอบกิจกรรมต่างๆ ตามปกติ

- ประกอบกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

4.1 บทบาทและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในด้านต่างๆ

การต้อนรับการแสดง และพิธีกรรมต่างๆ

- แสดงการฟ้อนรำ/เล่นดนตรี ร่วมพิธีบายศรี จัดเตรียมสถานที่.....

- อื่นๆ.....

การจัดการอาหาร

- ประกอบอาหาร จัดเตรียมอาหาร เสริฟอาหาร จัดเก็บ-ล้าง

- อื่นๆ.....

- การแสดงออกด้านวัฒนธรรม ประเพณีพื้นถิ่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ
- สาธิตการทอผ้า สาธิตการทำเครื่องจักรสาน สาธิตการทำนา-เกี่ยวข้าว
- แต่งกายชุดผู้ไทย ใช้ภาษาผู้ไทย ตกแต่งบ้านตามแบบประเพณีผู้ไทย
- อื่นๆ.....

อื่นๆ.....

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้าน

ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกหมู่บ้านหรือไม่

- คอยต้อนรับ นำเที่ยว บริการด้านอาหาร บริการด้านรถรับ-ส่ง
- อื่นๆ.....

6. การจัดการด้านการตลาด

- มีส่วนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับหมู่บ้าน
- จัดการหานักท่องเที่ยวให้มาที่หมู่บ้าน
- เป็นตัวแทนติดต่อจองโปรแกรมการท่องเที่ยวหรือที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว
- เป็นตัวแทนจัดการด้านการลงทะเบียนของนักท่องเที่ยว

7. การจัดการโฮมสเตย์ด้านการเงิน

รายรับที่ได้จากโฮมสเตย์

- (1) จาก.....จำนวน.....บาท
- (2) จาก.....จำนวน.....บาท
- (3) จาก.....จำนวน.....บาท

ค่าใช้จ่าย

- (1) ค่า.....จำนวน.....บาท
- (2) ค่า.....จำนวน.....บาท
- (3) ค่า.....จำนวน.....บาท

แหล่งเงินทุน

- (1) จาก.....จำนวน.....บาท
- (2) จาก.....จำนวน.....บาท
- (3) จาก.....จำนวน.....บาท

แบบสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคก
โก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

คำถามมีทั้งหมด 6 ข้อ กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ภายในช่องว่าง

ความคิดเห็นของคนในชุมชน	เห็น ด้วย ที่สุด	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง
1. การจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน					
2. คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมของต่อการจัดการการท่องเที่ยว					
3. ความพอใจที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้าน					
4. การท่องเที่ยวส่งผลดีต่อการพัฒนาหมู่บ้าน					
5. การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน					
6. การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในหมู่บ้าน					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ หมู่บ้าน
วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวคำถามมีทั้งหมด 11 ข้อ กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หรือเติม
รายละเอียดภายในช่องว่าง

1. เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง	
2. อายุ	☐ 0-15 ปี	☐ 16-20 ปี	☐ 21-25 ปี
	☐ 26-30 ปี	☐ 31-35 ปี	☐ 36-40 ปี
	☐ 41-45 ปี	☐ 46-50 ปี	☐ 51-55 ปี
	☐ 56-60 ปี	☐ 60 ปีขึ้นไป	
3. อาชีพ กิจการส่วนตัว	☐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	☐ พนักงานบริษัทเอกชน	☐ ประกอบ
	☐ พ่อบ้าน/แม่บ้าน	☐ รับจ้างทั่วไป	☐ เกษตรกร
	☐ นักเรียน/นักศึกษา	☐ อื่นๆ	
4. ระดับการศึกษา	☐ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	☐ ประถมศึกษาปีที่ 6	☐ มัธยมต้น
	☐ มัธยมปลาย/ปวช.	☐ อนุปริญญา/ปวท./ปวส.	☐ ปริญญาตรี
	☐ สูงกว่าปริญญาตรี		
5. ระดับรายได้(บาท/เดือน)	☐ ไม่มีรายได้	☐ ต่ำกว่า 5,000	☐ 5,001-10,000
	☐ 10,001-15,000	☐ 15,001-20,000	☐ 20,001-25,000
	☐ 25,001-30,000	☐ มากกว่า 30,001	

ส่วนที่ 2 คำถามมีทั้งหมด 11 ข้อ กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ภายในช่องว่าง โดยมีเกณฑ์ในการวัดดังนี้

5 = พอใจมากที่สุด, 4 = พอใจมาก, 3 = พอใจ, 2 = พอใจน้อย, 1 = ไม่พอใจ

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว				
	5	4	3	2	1
1. การประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์					
2. ความสะดวกในการเดินทางมาถึง					
3. ความสะดวกในการติดต่อจองที่พัก					
4. บ้านพัก					
5. แหล่งชุมชนที่พัก					
6. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง					
7. ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่น					
8. การต้อนรับชาวบ้านในหมู่บ้าน					
9. ระยะเวลาในการพัก-ท่องเที่ยว					
10. ราคา					
11. ต้องการมาท่องเที่ยวที่นี่อีกหรือไม่					

ภาคผนวก ข

กรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay)
 สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประกาศใช้ ตุลาคม 2546

1. ตัวชี้วัดด้านที่พัก
2. ตัวชี้วัดด้านอาหารและโภชนาการ
3. ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัย
4. ตัวชี้วัดด้านการจัดการ
5. ตัวชี้วัดด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
6. ตัวชี้วัดด้านสภาพแวดล้อม
7. ตัวชี้วัดด้านมูลค่าเพิ่ม
8. ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการตลาด

1. ตัวชี้วัดด้านที่พัก	
1.1 โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง	<p>โครงสร้างบ้านมีความมั่นคง หมายถึง ลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ตัวบ้านต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุด และเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย 2) วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านแข็งแรงซึ่งไม่ควรใช้ไม้ไผ่ หรือฟาดตะหรือไปไม้เป็นวัสดุ เว้นแต่เป็น เอกลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะต้องอยู่ในสภาพที่แข็งแรง
1.2 บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และ แสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้	<ol style="list-style-type: none"> 1) ลักษณะบ้านที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับหมายถึง ห้องต่าง ๆ ของบ้านออกแบบให้ลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ ในขณะที่เดียวกันต้องมีความปลอดภัยควบคู่ไปด้วย 2) หลังคา กันน้ำฝนได้ หมายถึง วัสดุที่ใช้มุงหลังคาควรเป็นกระเบื้องหรือสังกะสี และหากเป็นวัสดุอื่น จะต้องไม่มีรอยรั่ว/ซึมลงตัวบ้านเมื่อฝนตก หรือหากตรวจพบว่า มีรูรั่วก็ควรซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพเดิม
1.3 มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด	<p>ที่นอน หมายถึง ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นฟูกหรือเตียง หรือฟูกอย่างเดียวกันก็ได้ โดยทำจากวัสดุดีบที่ตี ส่วนประเภทของห้องพักอาจมีห้องเดี่ยว ห้องคู่ หรือห้องรวมตามสภาพของบ้าน</p> <p>เครื่องนอน หมายถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้นอน ได้แก่ที่นอนหรือฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม อาจจะมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจกและควรมีม่านหน้าต่างทุกบาน และควรมีพัดลมด้วย และที่สำคัญอุปกรณ์เครื่องนอนต้องสะอาด</p>

<p>1.4 มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด</p>	<p>ห้องน้ำและห้องส้วมที่ถูกต้องลักษณะมี 2 ลักษณะ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ห้องน้ำและส้วมอยู่ในห้องเดียวกัน และ 2) ห้องน้ำและส้วมอยู่แยกกัน <p>ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด ควรปฏิบัติดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส้วมควรเป็นส้วมซีมหรือวัสดุที่ใช้สามารถทำความสะอาดง่าย มีที่รองน้ำที่ใช้ราดหลังใช้ส้วมแยกต่างหากจากตุ่มอาบน้ำ หรืออาจมีหัวฉีดน้ำทำความสะอาดกรณีใช้น้ำประปา - พื้นหลังควรปูกระเบื้องที่สามารถทำความสะอาดง่าย และมีความลาดเอียงให้น้ำไหลลงในท่อน้ำทิ้งได้ง่าย - มีตุ่มน้ำหรือที่รองน้ำและน้ำที่สะอาด หากในชุมชนมีน้ำประปาอาจมีฝักบัว และเครื่องทำน้ำอุ่นด้วยก็ได้ - มีสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ในห้องน้ำ กรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำติดตัวมา และควรมีที่แขวนหรือราวในห้องน้ำด้วย - ประตูห้องน้ำมีล็อกและการปิดเปิดอยู่ในสภาพดี และปลอดภัย ไม่มีกลิ่น และรอยรั่ว หรือช่องที่มองเห็นได้จากภายนอก มีสวิตซ์ไฟฟ้าหรือที่จุดไฟให้ความสว่าง
<p>1.5 มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก</p>	<p>มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก หมายถึง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม จะต้องเปลี่ยนใหม่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก ถ้าผ้าห่มเป็นผ้ารวมควรซักปลอกผ้ารวมด้วย แต่ในระหว่างที่แขกเข้าพัก อาจไม่ต้องเปลี่ยนปลอกหมอน ผ้าปูที่นอนทุกวันก็ได้ เว้นแต่มีความจำเป็นหรือแขกต้องการ</p>
<p>1.6 มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อ สุขภาพอยู่เสมอ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน</p>	<p>การกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ หมายถึง บริเวณบ้านหรือภายในบ้านอาจมีแมลง หรือสัตว์บางชนิด เช่น แมลงสาบ หนู ยุง มด เป็นต้น การกำจัดไม่ควรใช้สารเคมีที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและแขกที่มาพัก แต่ควรจะใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น</p>
<p>1.7 มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน</p>	<p>การดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณรอบ ๆ บ้าน หมายถึง การดูแลเอาใจใส่รายละเอียดต่าง ๆ บริเวณบ้าน เช่น สวนหย่อม สวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ ควรมีการปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ผลเพิ่มหากมีที่พอ มีที่นั่งเล่นบริเวณลานบ้าน นอกจากนี้ควรทำความสะอาดสิ่งที่อยู่บริเวณบ้านอยู่เสมอ ไม่ควรมีที่น้ำขังที่เป็นแหล่งเพาะยุง หากมีตุ่มน้ำฝนควรมีฝาปิด</p>

2. ตัวชี้วัดด้านอาหารและโภชนาการ	
2.1 มีอาหารปรุงมาอย่างดี	<p>อาหารที่ปรุงมาอย่างดี หมายถึง ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหารที่ทำ และขั้นตอนการปรุงอาหาร ต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลักโภชนาการ</p> <p>ชนิดของอาหาร ควรเป็นอาหารพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เช่น แกงเหลืองของภาคใต้ แกงอ่อมของภาคอีสาน แกงฮังเลของภาคเหนือ เป็นต้น</p> <p>เครื่องปรุง ควรเป็นสิ่งที่หาได้ในพื้นที่เป็นหลัก และใช้พืชผักสวนครัวหรือของในชุมชน โดยเน้นความสด สะอาด และควรเป็นพืชผักปลอดสารพิษ</p> <p>รสชาติของอาหาร ควรเป็นรสชาติที่ไม่จัดเกินไป หรือหากเป็นนักท่องเที่ยวคนไทยอาจสอบถาม เกี่ยวกับความชอบก่อนปรุง ทั้งนี้การปรุงทุกขั้นตอนต้องเน้นความสะอาด</p>
2.2 ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย	<p>ภาชนะที่เกี่ยวกับการปรุงทุกชนิด และจาน ถ้วย ชาม ต้องสะอาด และต้องมีชั้นกกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทานอาหารจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาด โดยใช้น้ำยาล้างจาน โดยเฉพาะ ห้ามใช้ผงซักฟอกล้างโดยเด็ดขาด และหลังจากล้าง ควรคว่ำไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแก้วตม่น้ำจะต้องใส สะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาวและควรแยกล้างต่างหาก</p>
2.3 ครั้วอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น	<p>ห้องครั้วอาจอยู่ในตัวบ้าน หรือแยกจากตัวบ้านก็ได้ แต่ควรหมั่นทำความสะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากการปรุง อาหารทุกครั้ง</p>
2.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในครั้วสะอาดถูกสุขลักษณะ	<p>ตู้กับข้าวในห้องครั้วและอุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาจ๋า เกลือ ฯลฯ ต้องเก็บให้มิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย ส่วนอุปกรณ์ต่างๆ ในครั้วควรมีลักษณะดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เตา อาจเป็นเตาแก๊ส หรือเตาถ่านก็ได้ ซึ่งต้องอยู่ในสภาพที่สะอาดและปลอดภัย หมั่นตรวจดูอุปกรณ์ของเตาที่อาจชำรุดเพื่อมิให้เกิดอันตรายในขณะที่ปรุงอาหาร 2) ตู้กับข้าว ควรมีฝาปิดเปิดได้สะดวกและสะอาด กันแมลงได้ และมีรูระบายอากาศถ่ายเทได้ 3) อุปกรณ์และเครื่องปรุงต่าง ๆ ในครั้ว เช่น พริก กระเทียม หอม กะปิ น้ำปลา ปลาจ๋า ควรเก็บไว้ในภาชนะ ที่สะอาดและมีฝาปิด 4) หากมีตู้เย็นจะต้องดูแลความสะอาดอยู่เสมอ และใช้เก็บอาหารและเครื่องดื่มอย่างเหมาะสม โดยอาหารที่มีกลิ่น ให้ใช้ถังพลาสติก หรือ กล่องปิดมิดชิด ส่วนอุณหภูมิควรอยู่ที่ 5 องศาเซลเซียส หรือน้อยกว่านั้น เมื่อสังเกตดูว่า มีน้ำแข็งเกาะมาก ควรกดปุ่มละลายน้ำแข็งนั้นทันที

2.5 มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด	<p>น้ำดื่ม หมายถึง น้ำที่จะนำมาใช้ดื่มตลอดเวลาที่บ้าน ต้องเป็นน้ำที่สะอาด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจควรต้มในภาชนะที่สะอาดก่อนบรรจุขวด หรือภาชนะอื่น ๆ และหากเป็นน้ำฝนที่รองไว้ในตุ่ม ต้องแน่ใจว่าหลังคาบ้านสะอาดจริง สังกะสีไม่เป็นสนิม ไม่มีฝุ่นละอองเกาะและเก็บไว้ในตุ่มที่สะอาดมีฝาปิดมิดชิด</p> <p>น้ำใช้ หมายถึง น้ำที่ใช้อาบน้ำและซักล้างหากมิใช่ น้ำประปา จะต้องผ่านการทำน้ำให้สะอาด เช่น ใช้สารส้ม หรือ กรอง โดยดูแลภาชนะทุกชนิดที่บรรจุต้องสะอาด ไม่มีลูกน้ำหรือสัตว์น้ำตลอดจนตะไคร่น้ำเกาะติดภาชนะนั้น</p>
2.6 มีร้านอาหารในชุมชน	<p>ในการบริการอาหารของเจ้าของบ้านสำหรับนักท่องเที่ยวอาจมีเพียงอาหารเช้าหรือบางมื้อเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีร้านอาหารในชุมชน คอยให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารตามสั่ง หรือร้านขายข้าวแกง และร้านอาหาร ดังกล่าวควรเป็นเครือข่ายในชุมชนที่ร่วมมือกันต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องร่วมมือในเรื่องของความสะอาดของอาหาร ร้านและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญราคาปกติไม่แพงจนเกินไป นอกจากนี้ ควรมีบริการที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และน่าประทับใจ</p>
3. ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัย	
3.1 มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย	<p>ควรมีการจัดให้มีเวรยามเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัย ให้นักท่องเที่ยวโดยมีตารางเวรยามชัดเจน และอาจมีหัวหน้าซึ่งเป็นผู้นำในชุมชนเพื่อรับผิดชอบ มีการอบรมและฝึกปฏิบัติให้กับเวรยามเมื่อมีเหตุร้าย และขอความร่วมมือให้ทุกคนในชุมชนสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า และรีบแจ้งผู้เป็นเวรยามทันทีเมื่อมีเหตุร้าย</p>
3.2 มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้าย หรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย	<p>เครื่องมือ หมายถึง อุปกรณ์หรือสิ่งที่เป็นที่ ใช้เพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร พยาบาล สาธารณสุข พนักงานดับเพลิงในกรณีที่เกิดเหตุร้าย เช่น นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุ จี๊ ปล้น และอื่น ๆ เครื่องมือวัดดังกล่าวได้แก่ โทรศัพท์ โทรสาร วิทยุ เป็นต้น ซึ่งควรมีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างก็ได้ โดยสามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ ดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง และควรมีการฝึกอบรมโดยใช้สถานการณ์จำลองเพื่อความปลอดภัยตัวในการปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุการณ์จริง</p>
3.3 มีการเตรียมความพร้อม เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น	<p>การปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ถูกแมลงสัตว์กัดต่อย และอุบัติเหตุต่าง ๆ ควรมีการปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้ ก่อนนำส่งสถานพยาบาล เช่น การห้ามเลือด การปฐมหัวใจ การประคบ การทำแผล นอกจากนี้ควรมียาสามัญประจำบ้านและที่เก็บยาดังกล่าวอย่างเหมาะสมและหาง่าย อาจมีตู้ยาเฉพาะ ติดตั้งไว้ในจุดที่มองเห็นในบ้านพัก</p>
3.4 มีการตกแต่งื่อนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับภัย ในกรณีนักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว	<p>วิธีการเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สินควรบอกให้ระวังทรัพย์สินมีค่าต่าง ๆ เช่น กระเป๋าเงิน แหวน สร้อย และเครื่องประดับอื่น ๆ ควรสอบถามเกี่ยวกับโรคประจำตัวนักท่องเที่ยวและควรเตือนให้เตรียมยาไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ควรระบุเรื่องดังกล่าวไว้ในเอกสารการลงทะเบียนด้วย เพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงลืม</p>
3.5 มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ	<p>เจ้าของบ้านต้องหมั่นดูแลสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในบ้าน เช่น ประตู หน้าต่าง ตู้ ให้อยู่ในสภาพที่แข็งแรง และใช้งานได้อยู่ตลอดเวลา และหากชำรุดให้รีบดำเนินการซ่อมแซมทันที</p>

4. ตัวชี้วัดด้านการจัดการ	
4.1 มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จัดการในรูปของชมรมหรือสหกรณ์	การจัดการโฮมสเตย์ ควรจะเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของกลุ่มชมรม หรือสหกรณ์ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด และจะต้องมีความพร้อมด้วยในทุก ๆ ด้าน สำหรับการดำเนินการ โดยองค์กร หรือบุคคลอื่นจากนอกพื้นที่ อาจเข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนรวมกลุ่มกันทำได้ แต่ไม่ควรดำเนินการในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง
4.2 มีคณะกรรมการบริหารโครงการ	เมื่อชุมชนรวมกลุ่มทำโฮมสเตย์ได้แล้ว ควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารโครงการ โดยยึดหลักการ มีส่วนร่วมของประชาชน และหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ กรรมการดังกล่าว จะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจน ในการดำเนินการโฮมสเตย์ของชุมชน
4.3 มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อของชุมชน	กรรมการบริหารโฮมสเตย์ของชุมชนต้องร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การแสดงออกของชาย และหญิงลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับ และเข้าใจก่อนเดินทาง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน
4.4 มีระบบการจองล่วงหน้า และลงทะเบียน เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว	ระบบจองล่วงหน้า หมายถึง เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยว จะต้องสามารถจองล่วงหน้าได้โดยควรจัดเตรียมดังนี้ 1) ใช้โทรศัพท์ หรือ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือไปรษณีย์ จองโดยตรงกับกรรมการของโฮมสเตย์ 2) จองผ่านบริษัทนำเที่ยว การจองล่วงหน้าดังกล่าว ต้องมีการตอบรับ และต้องแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบ ข้อปฏิบัติล่วงหน้าด้วย
4.5 มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ค่าธรรมเนียม และ บริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน	ค่าธรรมเนียม และค่าบริการต่าง ๆ ควรระบุไว้ในข้อมูลการประชาสัมพันธ์ เช่น ค่าที่พัก/คนคืน ค่าอาหาร/คน/มื้อ ค่าน้ำดื่ม/คน หรือกลุ่ม ฯลฯ
4.6 มีข้อมูล กิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียด ให้นักท่องเที่ยวได้เลือก	เนื่องจากกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน มีลักษณะหลากหลาย และแตกต่างกัน ตามสภาพของแต่ละชุมชน ดังนั้น จึงควรระบุกิจกรรมที่ชุมชนสามารถจัดไว้ให้ครบถ้วน และให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้เลือกตามความต้องการ
4.7 ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้ จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน	สมาชิกในชุมชนที่จัดโฮมสเตย์จะต้องตระหนักเสมอว่าโฮมสเตย์เป็นเพียงอาชีพเสริม มิใช่อาชีพหลัก ทั้งนี้สมาชิกของชุมชน หน่วยงานภายนอกที่สนับสนุน และบริษัททัวร์ต้องเข้าใจตรงกัน
4.8 มีผู้นำเที่ยว หรือมัคคุเทศน์ ที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความพร้อมในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้	เนื่องจากมีกิจกรรมท่องเที่ยวในบริเวณชุมชน หรือ ใกล้ชุมชน สถานที่ดังกล่าว อาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถานและประวัติศาสตร์ จึงควรใช้คนในชุมชนทำหน้าที่ เป็นมัคคุเทศน์ท้องถิ่น ไม่ควรใช้คนนอกพื้นที่ทำหน้าที่ดังกล่าว และควรมีการเตรียมบุคลากรในด้านนี้ ให้พร้อมและเพียงพอด้วย โดยอาจส่งเข้ารับการอบรมการเป็นมัคคุเทศน์ท้องถิ่นที่ดี

5. ตัวชี้วัดด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	
5.1 มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซึม่า ปีนเขา ซี่จักรยาน ฯลฯ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน	เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีหลากหลายตามสภาพพื้นที่และภูมิประเทศ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนจะร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีผู้นำเที่ยวที่มีความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม เช่น การตกปลาต้องเตรียมพร้อมว่า ใครงาน้ำเที่ยว อุปกรณ์ตกปลาคืออะไร และสถานที่ตกปลาอยู่ที่ไหน เป็นต้น
5.2 มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ	โดยทั่วไปชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงควรจัดให้มีกิจกรรมนี้ ให้นักท่องเที่ยวเลือกด้วย เช่น ฝึกหัดการทอผ้า การจักสาน เป็นต้น
5.3 มีกิจกรรมต้อนรับ ตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ	เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชน ควรจัดกิจกรรมต้อนรับโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ที่เคยปฏิบัติกันอยู่แล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ หรือการต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและอบอุ่น เป็นต้น โดยกิจกรรมดังกล่าว ไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีดั้งเดิมของชุมชน
5.4 มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรีการเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ	กิจกรรมด้านบันเทิง หรือนันทนาการในยามว่าง หรือตอนเย็น หรือตามเวลาที่เหมาะสม ควรจัดให้นักท่องเที่ยวเลือกด้วย เช่น ดนตรีพื้นเมือง การเต้นรำ และการแสดงพื้นบ้าน โดยการแสดงต่าง ๆ ควรเป็นของชุมชน
5.5 มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมทุกชนิดทุกประเภท ที่จัดให้กับนักท่องเที่ยวจะต้องยึดหลักการเดียวกัน คือไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่ทิ้งขยะ ไม่ขีดเขียนบนแผ่นหิน ไม่ส่งเสียงดัง เป็นต้น
5.6 มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับ การประกอบอาชีพของชุมชน และ การถ่ายทอด ตำนานหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	ในระหว่างนักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชน จะต้องตระหนักเสมอว่า เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ด้านนักท่องเที่ยว ควรต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้เรียนรู้ วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ
6. ตัวชี้วัดด้านสภาพแวดล้อม	
6.1 มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เป็นต้น	ในบริเวณใกล้ที่พัก ควรจะมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> 1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ทะเล น้ำตก น้ำพุ ฯลฯ 2) แหล่งโบราณสถาน และประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัตถุโบราณ ฯลฯ 3) แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และเป็นอาชีพของชุมชน เช่น สวนผลไม้ แปลงผัก บ่อปลา รวมถึงการทำนา/ปลูกข้าว ฯลฯ
6.2 มีการดูแลรักษา สภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ	ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยร่วมมือกับหน่วยราชการ ที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรง
6.3 มีสถานพยาบาล ไปรษณีย์ ธนาคาร อยู่ไม่ไกลเกินไป	โฮมสเตย์ควรอยู่ไม่ไกลจากสถานพยาบาล เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวเมื่อเจ็บป่วย หรือหากไม่มีสถานพยาบาลควรรู้สถานพยาบาลที่อยู่ใกล้ที่สุด ส่วนไปรษณีย์และธนาคารก็เช่นกัน หากไม่อยู่ใกล้ชุมชนควรจะรู้สถานที่ที่อยู่ใกล้มากที่สุด เพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวได้

6.4 พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชน และยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตน	ชุมชนที่มีโฮมสเตย์จะต้องช่วยกันรักษาสภาพเดิมของชุมชน โดยไม่ควรเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ จนทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมชุมชน
7. ตัวชี้วัดด้านมูลค่าเพิ่ม	
7.1 มีร้านค้าของที่ระลึกในชุมชน	ควรจัดให้มีร้านค้า หรือมุมเล็ก ๆ ของชุมชนเป็นจุดจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก หากไม่มี ชุมชนควรจัดการให้มีร้านค้าของชุมชนเกิดขึ้น
7.2 มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้าน และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต	ชุมชนควรใช้โอกาสนี้ ใช้ภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นใหม่ ทำของที่ระลึก เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งของที่ระลึกดังกล่าว อาจเป็นสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับ เสื้อผ้า ตลอดจนของตกแต่ง หรืออาหาร ขนม โดยควรใช้วัสดุหรือวัตถุดิบที่มีในชุมชนนั้นเป็นหลัก
7.3 มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน	ชุมชนได้โอกาสที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน ทุก ๆ ด้าน ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และชื่นชม ซึ่งถือว่าเป็นการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของตนอีกด้วย
7.4 มีโอกาสพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากรในชุมชน ในด้านการให้บริการที่ประทับใจ	การที่ชุมชนมีโอกาสดูแลรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง คนในชุมชน ได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนเอง ตามที่ตนถนัด เช่น การต้อนรับ มัคคุเทศน์ การปรุงอาหาร การทอผ้า จักสาน เป็นต้น
8. ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการตลาด	
8.1 มีคู่มือ หรือเอกสารเผยแพร่ การท่องเที่ยวเป็นของตนเอง และเป็นข้อมูลจริง โดยคู่มือหรือเอกสารดังกล่าว มีรายละเอียดต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น รายการกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง	โฮมสเตย์แต่ละแห่ง ควรมีคู่มือ หรือแผ่นพับ หรือเอกสารที่รวบรวมข้อมูลให้นักท่องเที่ยวรับทราบ โดยคู่มือดังกล่าว ควรจะบรรยายละเอียดทุกประเภทให้นักท่องเที่ยวทราบด้วย อย่างน้อยควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยว รายละเอียดค่าใช้จ่าย และการติดต่อ เป็นต้น
8.2 มีการเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์	เนื่องจากปัจจุบัน การติดต่อสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำค่อนข้างง่าย โดยคนในท้องถิ่นสามารถทำได้เอง ดังนั้นโฮมสเตย์จึงควรสร้างโฮมเพจของตนเอง ซึ่งเป็นทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (หากมีปัญหาในการดำเนินการ ควรขอความช่วยเหลือจากฝ่ายสนับสนุน)
8.3 มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยว โฮมสเตย์ ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้จัดทำคู่มือ และทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทย ดังนั้นโฮมสเตย์ต่าง ๆ จึงควรติดต่อเพื่อให้อยู่ในระบบดังกล่าว และในขณะเดียวกัน อาจมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวง ซึ่งมีโฮมเพจด้านนี้โดยเฉพาะ

ที่มา: การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวง. รายงานสรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การสร้างดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay). 22 กันยายน 2546 ณ โรงแรมเมดิสัน ถนนพระรามเก้า กรุงเทพมหานคร.

ภาคผนวก ค

รายการสำหรับตรวจสอบประจำวันของโฮมสเตย์ (Daily Check List)

ห้องนอน	
	เปลี่ยนผ้าปูที่นอนทุกครั้งหลังจากนักท่องเที่ยวแต่ละคนกลับ หรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง หากนักท่องเที่ยวพักอยู่ติดต่อกันนาน
	ทำความสะอาดเสื่อปูพื้น
	กวาดพื้นให้สะอาด และเทขยะให้เรียบร้อย
	ทำความสะอาดกระจก บัดฝุ่น
	เปิดห้องให้ระบายอากาศ
ห้องน้ำ-ส้วม	
	ทำความสะอาดโถส้วม
	ทำความสะอาดอ่างล้างหน้า ชั้นวางของ และกระจกสองหน้า
	ทำความสะอาดพื้น
	จัดอุปกรณ์ต่างๆ ในห้องน้ำ เช่น แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ผ้าเช็ดตัว ให้เป็นระเบียบ
	เทขยะในให้เรียบร้อย
	ตรวจดูว่ามีกระดาษชำระพอเพียง
	เปลี่ยนผ้าเช็ดมือ
พื้นที่สำหรับนั่งเล่นและรับประทานอาหาร	
	ทำความสะอาดเสื่อปูพื้น
	กวาดพื้นให้สะอาด (ถูพื้นด้วยหากปูกระเบื้อง)
	บัดฝุ่นเฟอร์นิเจอร์ ชั้นวางของ และของประดับบ้าน
ครัว	
	กวาดสะอาดพื้นหลังอาหารแต่ละมื้อ
	ถูพื้นอย่างน้อยวันละหนึ่งครั้ง
	ถูพื้นที่สำหรับทำอาหารหลังอาหารแต่ละมื้อ
	เทขยะให้เรียบร้อย
	ลวกจาน-ชาม ทุกวัน
	ล้างเครื่องมือและภาชนะที่ใช้ประกอบอาหาร มีด จาน และอื่นๆ หลังอาหารแต่ละมื้อ

รายการสำหรับตรวจสอบประจำสัปดาห์ของโฮมสเตย์ (Weekly Check List)

รายการสำหรับตรวจสอบประจำสัปดาห์	
	ล้างตู้เย็นให้สะอาด และกำจัดอาหารที่ไม่สดทิ้ง

รายการสำหรับตรวจสอบประจำเดือนของโฮมสเตย์ (Monthly Check List)

รายการสำหรับตรวจสอบประจำเดือน	
	ทำความสะอาดชั้นวางหรือตู้กับข้าว และตู้ใส่ภาชนะ
	ทำความสะอาดผนังและหน้าต่าง
	ละลายน้ำแข็งในตู้เย็น
	ตรวจดูโครงสร้างภายในบ้านให้ปลอดภัย และตรวจดูว่าประตูสามารถปิดได้และไม่เสียหาย

ที่มา: World Tourism Organization. Thailand Homestay Project Final Report UNDP/WTO PROJECT-THA/00/003 Sustainable Development of Tourism for Thailand Training course on Homestay Operation. Madrid: World Tourism Organization, 2003. (Mimeographed)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นายพชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์
เกิดวันที่	23 กันยายน พ.ศ.2519
จบการศึกษา	ระดับปริญญาตรี จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2542
ประวัติการทำงาน	ปี พ.ศ. 2543 สถาปนิกอิสระ ปี พ.ศ. 2545 อาจารย์ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศูนย์กลางสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย